

Norsk deltagelse i Libya

- *allianseavhengighet eller verdidiplomati?*

Dina Aanerud

Masteroppgave ved Institutt for statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

Høst 2012

Forord

Jeg ønsker å rette en stor takk til min veileder, Janne Haaland Matlary, for gode råd og tilbakemeldinger i arbeidet med denne oppgaven.

Jeg vil også takke Heidi og Johanne, som har tatt seg tid til å lese korrektur.

Tilslutt vil jeg takke familie og venner som har holdt ut med meg i året som har gått.

Antall ord – alt inkludert – er 33 634.

Dina Aanerud

Oslo, oktober 2012.

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Innholdsfortegnelse	2
Kapittel 1: Innledning og bakgrunn	4
1.1 Bakgrunn	4
1.2 Problemstilling og hypoteser	5
1.3 Begrunnelse for forklaringsfaktorene: Norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk i et historisk perspektiv	7
1.3.1 Forholdet til USA	8
1.3.2 Etter den kalde krigens slutt	11
1.3.3 Verdienes betydning	13
1.4 Studiens formål, struktur og oppbygging	15
Kapittel 2: Teori	17
2.1 Sentrale begreper	18
2.1.1 Realpolitikk og interesser	18
2.1.2 Verdidiplomati og verdier	19
2.2 Allianser og allianseteori	19
2.2.1 Glenn Snyders allianseteori	21
2.2.2 Glenn Snyders allianseteori – opprettholdelse av og atferd i alliansen	24
2.2.2.1 Avhengighet	25
2.2.2.2 Forpliktelse	26
2.2.2.3 Interesser	28
2.3 Verdidiplomati	29
2.3.1 Verdidiplomati og myk makt	30
2.3.2 Verdidiplomati og utenriks- og sikkerhetspolitikk	31
2.4 Hva forteller annen forskning og litteratur?	33
2.4.1 Allianseavhengighet	33
2.4.2 Verdidiplomati	37
Kapittel 3: Metode og fremgangsmåte	41
3.1 Forskningsdesign og fremgangsmåte	41

3.2 Operasjonaliseringer og bruk av teori	45
3.3 Kilder og data	46
3.4 Validitet og reliabilitet	49
Kapittel 4: Analyse – allianseteoriens forklaringskraft.....	53
4.1 Operasjonens innledende fase	53
4.2 Allianseavhengighet	56
4.3 Forpliktelse: Artikkel 5	62
4.4 Interesser	67
Kapittel 5: Analyse – verdidiplomatiets forklaringskraft.....	74
5.1 Verdidiplomati	74
5.2 Verdidiplomatiets forklaringskraft	75
Kapittel 6: Hva kan forklare norsk deltagelse i <i>Operation Unified Protector</i>? Oppsummering, konklusjon og avslutning.....	83
6.1 Innledning og oppsummering	83
6.2 Snyders allianseteori	84
6.3 Verdidiplomati	84
6.4 Hva forteller deltagelse i andre operasjoner?	85
6.4.1 Allianseavhengighet	87
6.4.2 Verdidiplomati	89
6.5 Konklusjon og avslutning	93
Litteraturliste.....	97

Kapittel 1: Innledning og bakgrunn

1.1 Bakgrunn

17. februar 2011 startet et kraftig opprør mot Gaddafi-regimet i Libya. Internasjonal bekymring over situasjonen i Libya vokste raskt, spesielt med tanke på sivilbefolkningens sikkerhet. Som en følge av dette vedtok FNs sikkerhetsråd 17. mars 2011 resolusjon 1973. Denne autoriserte FNs medlemsstater og regionale organisasjoner til å bruke "alle nødvendige midler" for å beskytte sivilbefolkningen i Libya, i tillegg til våpenembargo, frysing av personlige midler tilhørende Libyas ledere og flyforbudssoner (NATO 2011).

Som respons på FNs resolusjon ble det igangsatt en multilateral internasjonal operasjon, *Odyssey Dawn*, under ledelse av USA. NATO (*North Atlantic Treaty Organization*) overtok operasjonsledelsen noe senere, og videreførte operasjonen for å håndheve våpenembargoen mot Libya for å sikre at innføringen av våpen via sjøveien ble stoppet (Barth Eide 2012c:383). I tillegg ble det 24. mars 2011 bestemt at NATO også skulle håndheve FN resolusjonens flyforbudssone over Libya. All flyvning som ikke hadde humanitære eller bistandsmessige formål skulle stoppes for å hindre luftangrep på sivile og sivilbefolkede områder. Noen dager senere, 27. mars, kunngjorde NATOs generalsekretær, Anders Fogh Rasmussen, at de NATO-allierte ville implementere alle aspekter av FN-resolusjon 1973 gjennom *Operation Unified Protector*. Målet med operasjonen var å beskytte sivile og sivilbefolkede områder under angrep eller trussel om dette fra Gaddafi-regimet (NATO 2011).

Med Tripolis fall i midten av august ble operasjonen regnet som en suksess. Det ble besluttet at FN i hovedsak skulle spille den ledende rollen i oppbyggingen av samfunnet i Libya i tiden etter konflikten. FN-resolusjon 1973 var fortsatt i funksjon, da det eksisterte reelle trusler mot den sivile befolkningen. NATO utvidet av den grunn *Operation Unified Protector* med opp til nitti dager 21. september 2011, og skulle foreta løpende vurderinger av nødvendigheten for videre operasjoner. Det var enighet i NATO om at "*Operation Unified*

Protector would continue for as long as necessary, but not a moment longer”(NATO 2011). Etter Gadaffis død ble *Operation Unified Protector* avsluttet 31. oktober 2011.

Norske myndigheter var fra et tidlig tidspunkt engasjert i situasjonen i Libya. Allerede 18. mars 2011 uttalte utenriksminister Jonas Gahr Støre¹ at Norge støtter FNs vedtak og resolusjon 1973 (Forsvarsdepartementet 2011a), og kun en dag etter dette kunngjorde statsminister Jens Stoltenberg at Norge tilbød militære bidrag i form av inntil seks F-16 kampfly for å delta i håndhevelsen av FN-resolusjonen (SMK 2011a). I ekstraordinært statsråd ble det noen få dager senere vedtatt en kongelig resolusjon som ga forsvarsministeren fullmakt til å delta med norske militære bidrag i operasjoner i Libya for å gjennomføre denne håndhevingen. Med dette var Norge med i *Operation Unified Protector* i Libya (Kongelig resolusjon 2011).

1.2 Problemstilling og hypoteser

Alt dette skjedde innen en veldig kort tidsperiode, og det var tilsynelatende stor enighet om at Norge skulle delta aktivt i Libya. Når det gjelder begrunnelser for dette, ble det lagt stor vekt på at operasjonen hadde et solid FN-mandat, og utenriksminister Gahr Støre uttalte blant annet at ”Sikkerhetsrådets vedtak om bruk av makt mot Libya er historisk og viser et FN med handlekraft. Norge støtter vedtaket. Et avgjørende poeng for oss er at resolusjonen om bruk av makt har oppslutning i Libyas nærområder og kommer etter oppfordring fra Den arabiske liga” (Jonas Gahr Støre, sitert av Forsvarsdepartementet 2011a). I tillegg var bruken av makt mot Libya godt forankret i folkeretten, og resolusjonen var begrunnet med behovet for å beskytte sivilbefolkningen. Sett med norske øyne var også dette viktige hensyn.

Samtidig er det viktig å spørre om også andre hensyn var av avgjørende betydning for norsk deltagelse i Libya. Ved å delta her kunne Norge vise støtte både til FN og NATO, i tillegg til å bidra til en klart humanitær og ”god” sak på en og samme gang. Videre var det innenrikspolitisk sett bred politisk støtte til deltagelse, og som en følge av at maktbruken skulle foregå fra luften var risikoen for tap av norske liv lavere enn den ville vært ved bruk av

¹ Så lenge operasjonen i Libya pågikk var Jonas Gahr Støre utenriksminister. Etter regjeringsskiftet 21.09.12 fyller Gahr Støre posten som helseminister.

bakkestyrker. At denne operasjonen muligens kunne bidra til å få Norge "inn i varmen" i NATOs kjerne igjen var også et viktig faktum, spesielt etter at Norge hadde vært en noe "vanskelig alliert" når det gjaldt nasjonale begrensninger på styrkebidrag i Afghanistan (Matlary 2012:25-26). I min studie ønsker jeg å undersøke hvorfor Norge bidro til NATO-operasjonen i Libya og hva som lå bak denne avgjørelsen. Problemstillingen for oppgaven vil være som følger:

Hva kan forklare norsk deltagelse i NATOs Operation Unified Protector i Libya?

Her er det mange faktorer som kan trekkes frem, men jeg vil fokusere på to til dels motsetningsfylte forklaringsfaktorer: allianseavhengighet og verdibaserte faktorer (under merkelappen verdidiplomati). Disse vil forankres både empirisk og teoretisk, og jeg vil operere ut fra en antakelse om at begge typer faktorer har vært av betydning og har forklaringskraft når det gjelder norsk deltagelse i *Operation Unified Protector* i Libya. For å analysere studiens problemstilling utledes følgende kontrasterende hypoteser:

Hypotese 1: Allianseavhengighet forklarer i størst grad norsk deltagelse i Operation Unified Protector.

Hypotese 2: Verdidiplomati forklarer i størst grad norsk deltagelse i Operation Unified Protector.

For analyseformål må det antas at hypotesene er gjensidig utelukkende da målet med studien er å vurdere om en hypotese i større grad kan bidra til å forklare problemstillingen. Studiens hovedhypotese vil være at allianseavhengighet har størst forklaringskraft, mens verdidiplomati vil fungere som en alternativ hypotese. Dette vil begrunnes i teori, forskning og litteratur i kapittel 2. Hypotesene vil begrunnes i et historisk perspektiv under punkt 1.3 i dette kapittelet.

Operasjonen i Libya er en aktuell hendelse hvor det endelige resultatet av NATO-operasjonen og Gadaffis fall fortsatt er uklart. Av naturlige årsaker har det så langt vært skrevet lite om dette, og da særlig lite om norsk deltagelse i operasjonen. Det er derfor viktig

å undersøke denne operasjonen. Statsvitenskapelig sett er det også svært viktig å undersøke hva som motiverer og forklarer handling i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk, noe denne oppgaven kan bidra til å kaste lys over.

1.3 Begrunnelse for forklaringsfaktorene: Norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk i et historisk perspektiv

Atlantehavspakten av 4. april 1949 konstituerer grunnlaget for det som skulle bli en tett integrert forsvarsorganisasjon, nemlig NATO. Det ble fra 1950-tallet og utover etablert felles kommandosystem, felles forsvarsplaner, felles øvelser og standardisering, og innenfor denne strukturen var Norges sikkerhet og territorier garantert av alliansen. Det er liten tvil om at alliansen i stor grad innebar en amerikansk garanti om å komme Norge og resten av Vest-Europa til unnsetning ved eventuell sovjetisk aggresjon. USA ble på den måten Norges fremste beskyttermakt under den kalde krigen. Samtidig var Norge også viktig for USA, spesielt fordi Norge var strategisk viktig geografisk sett. Norges avhengighet av USA og NATO var likevel større enn Norges betydning for USA (Skogrand 2008:99, 103-4).

Norges geopolitiske posisjon var etter 1945 av større relevans enn tidligere, og kunne som en følge av den kalde krigen gjøre landet utsatt for innblanding i spillet mellom stormaktsrivaler. Norge kunne ikke forsvare seg alene, og var dermed avhengig av allierte for sin territoriale sikkerhet. Etter utbruddet av Korea-krigen virket behovet og rasjonale for kollektiv sikkerhet enda mer påtrengende, ettersom mange i vesten fryktet at krigen signaliserte en kommunistisk ekspansjon mot Vest-Europa. I Norge satte dette i gang en utvikling mot en sterkt integrert felles forsvarsstruktur gjennom NATO, og det ble i økende grad klart at USA ville bli Norges sikkerhetsmessige hovedgarantist (Heier 2006:16-17).

Likevel skapte alliansemedlemskapet i begynnelsen en del uvante problemer. For eksempel førte det økende og stadig mer integrerte militærsamarbeidet i NATO til en oppfatning av at de større allierte kunne opptre mer eller mindre slik de selv ønsket, og at det var liten folkevalgt kontroll over mange av fellesordningene Norge ble trukket inn i. I tillegg eksisterte en viss irritasjon over alliert innblanding i saker mange anså som innenrikspolitiske, og som dermed skulle behandles på det nivået. Videre oppfattet enkelte at de allierte viet

nordområdene og Norges bekymringer for liten oppmerksomhet, og at de allierte viste liten forståelse for Norges ønske om og behov for om å berolige Sovjetunionen. Man fryktet dermed at USA kunne opptre på en måte som provoserte Sovjetunionen og dermed kunne føre til aggresjon mot Norge. Denne kombinasjonen av faktorer ledet til en del tiltak fra norsk side med det mål å balansere allianseintegrasjonen med en viss avskjerming mot de allierte og beroligelse av Sovjetunionen. Et eksempel på et slikt tiltak var forbudet fra 1960 mot lagring av atomvåpen på norsk jord i fredstid (Skogan 2008:20).

Etter hvert ble man mer vant til alliansesamarbeidet, og utover 1960-tallet fikk man på norsk side mer gehør for landets sikkerhetsutfordringer hos de allierte. Det ble stadig klarere at man trengte alliansen, særlig med Sovjetunionens økende og stadig mer synlige flåteopprustning i nord. Med det ble NATO og USA en stadig klarere hjørnestein i norsk sikkerhetspolitikk (Skogan 2008:20). For å avverge en bilateralisering av forholdet til Sovjetunionen ble Norge en av de sterkeste forkjemperne for en integrert forsvarsstruktur med USA i spissen. Norge var avhengig av sikkerheten alliansen kunne gi, og landet ble et av alliansens mest trofaste medlemmer (Heier 2006:18).

1.3.1 Forholdet til USA

Som nevnt ble USA raskt Norges sikkerhetsmessige hovedgarantist under den kalde krigen. Forholdet til USA var preget av beundring og fascinasjon over mange aspekter, men også en god del ambivalens og kritisk distanse. Særlig førte Vietnam-krigen til utbredt kritikk i den offentlige debatten, men uten at dette egentlig påvirket USAs rolle som beskytter av Norge mot en eventuell trussel fra Sovjetunionen. Som Skogrand (2008) påpeker er det viktig å huske på at det sikkerhetspolitiske forholdet mellom USA og Norge i utgangspunktet var preget av asymmetri: det var et forhold mellom en supermakt og en småstat. Denne asymmetrien gjorde dermed Norge avhengig av USAs sikkerhetsgarantier (Heier 2006:32).

Samtidig var det sikkerhetspolitiske forholdet mellom USA og Norge under den kalde krigen også preget av gjensidighet ved at begge parter hadde interesse av og kunne bidra til samarbeid. En spesielt viktig strategisk ressurs for Norge var landets geografiske beliggenhet. Denne beliggenheten gjorde norsk territorium attraktivt for blant annet

etterretningsinnsamling, tidligvarsling og baser for amerikanske sjø- og luftstyrker i krigstid (Skogrand 2008:104-105).

USA bidro med assistanse og bistand til Norge på en rekke områder, blant annet gjennom Marshallhjelpen, det amerikanske våpenhjelpprogrammet, kompetanseoverføring på en rekke militære områder og støtte til utbygging av militære anlegg gjennom NATOs infrastrukturprogram, hvor USA var den klart største bidragsyteren. I denne konteksten måtte Norge som liten stat finne sitt rom for manøvrering, et sted mellom tilpasning til USA og unngåelse av politisk marginalisering. USA hadde en dominant rolle som giver av både økonomisk og militær assistanse, mens Norge i stor grad var mottaker av de samme godene. Ved å se på den historiske konteksten for Norges forhold til USA, og da spesielt når det gjelder NATO, kan man avdekke hva som skjer når en avhengig stat, i dette tilfellet Norge, opplever usikkerhet og vil sikre fortsatt beskyttelse og assistanse. Et slikt forhold vil variere mellom usikkerhet og invitasjon ettersom den avhengiges strategiske betydning vil variere med den dominantes preferanser, samt med internasjonale omstendigheter (Heier 2006:15-16). Ved å se på hvordan forholdet mellom USA og Norge har utartet seg tidligere kan dette bidra til å identifisere trekk ved norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk som gjør seg gjeldende også i dag, og er av den grunn viktig for å analysere denne studiens problemstilling.

Heier (2006) påpeker at perioder med forandring og skiftninger er de enkleste å studere når man skal identifisere hvordan en avhengig stat adresserer usikkerhet og sikrer fortsatt interesse og assistanse. På den måten kan man finne ut hvordan den avhengige opererer politisk med hensyn til dette forholdet, og hvordan dette igjen påvirker det transatlantiske forholdet innen utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitik. Etter det tyske angrepet og den påfølgende kollapsen i 1940 ble det raskt klart at Norge var i en utsatt posisjon for stormaktsrivalisering og at det dermed ville bli vanskelig å forbli nøytrale ved en eventuell ny krig mellom stormaktene. I tillegg var det tydelig at Norge ville være avhengig av allierte for sitt territorialforsvar, men også at det norske forsvaret ville være nødt til å kjempe alene til de allierte kunne komme til unnsetning. Disse erkjennelsene var avgjørende for utviklingen av den norske invitasjonspolitikken (Tamnes 1997:61).

Det er viktig å huske at Washington-traktaten² verken da eller nå automatisk garanterte militær assistanse til Norge. Slik assistanse er gjennom artikkel 5 gjensidig for alle parter, men hva som utgjør en artikkel 5-situasjon var og er en politisk vurdering. Dette, sammen med norsk usikkerhet, gjorde at Norge ble en av de fremste forkjemperne for at prinsipper om solidaritet og gjensidighet skulle gjøres gjeldende i NATO. Kampen om amerikansk oppmerksomhet og bidrag, og det å synliggjøre nordområdenes strategiske betydning, ble derfor et fremtredende norsk karaktertrekk i det transatlantiske forholdet. I perioden 1948-1953 er både initiativene vedrørende en alliert kommandostruktur på norsk territorium, integrerte allierte forsvarsplaner, forsvarssamarbeid og styrkebevilgninger (*allocations*), og *Strategic Air Command* (SAC)- initiativet eksempler som understreker dette poenget (Heier 2006:17-20).

SAC viser også hvor viktig det var for norske myndigheter å sikre seg allierte forsikringer om assistanse, og da særlig fra USA. Gjennom SAC ga myndighetene tillatelse til at Sola og Gardermoen kunne brukes som operasjonelle baser for luftbårne atomvåpen, og på den måten fungere som en troverdig avskrekking mot Sovjetunionen. Til tross for at atomvåpen var forbudt på norsk jord, og hadde eksplisitte negative assosiasjoner både i offentlig norsk politikk og den norske offentligheten generelt, ble dette gjennomført. Dette viser ganske tydelig hvor viktig det var for norske myndigheter å sikre allierte forsikringer om assistanse (Skogrand og Tamnes 2001:81).

En annen illustrasjon på hvor viktig alliert assistanse var for norske myndigheter ser vi i perioden 1975-1985, hvor klimaet mellom supermaktene etter en periode med *détente* igjen var blitt kjøligere (Heier 2006:21). I følge Tamnes (1997) ble fiendtligheten mellom supermaktene forsterket, og Sovjetunionen trappet opp utbyggingen av sjøstyrker, spesielt i Barentsregionen. Dette førte til en mer proaktiv innsats fra norsk side for å sikre amerikansk assistanse og garantier, noe som igjen kan ha ført til at også USA viet dette området mer oppmerksomhet. På grunn av opprustningen kunne Sovjetunionen forhindre NATOs og USAs maritime styrker fra å operere utenfor den norske kysten. Dette bekymret naturlig nok norske myndigheter da dette potensielt kunne underminere alliert assistanse til Norge i en eventuell krisesituasjon. Denne situasjonen førte til den nevnte proaktive norske innsatsen

² Annet navn på Atlanterhavspakten eller NATO (Store norske leksikon 2012).

for å sikre amerikanske styrker til forsvaret av nordområdene. Norges innsats resulterte blant annet i mer øremerket assistanse og økte bidrag til den militære infrastrukturen (Tamnes 1997:76).

I denne perioden var amerikanske og norske interesser og bekymringer sammenfallende. Begge parter var opptatt av situasjonen i nordområdene, og anså disse som strategisk viktige, mye grunnet den sovjetiske opprustningen. Ettersom det var viktig for USA å sikre forsvaret av disse områdene fikk Norge gehør for mange av sine ønsker og behov for assistanse og robuste militære forpliktelser og engasjement. For eksempel var omtrent 50 prosent av norske etterretningsbaserte prosjekter i Norge betalt av USA helt frem til 1992 (Tamnes 1997:72). Det var i USAs interesse å beskytte norske områder. Dette ga Norge relativt stor, og kanskje også uproporsjonal, innflytelse over beslutninger både i NATO og USA med hensyn til oppmerksomhet, finansiering og materielle ressurser. Til gjengjeld bidro Norge med innhenting av etterretningsinformasjon og tidligvarsling (*early warning*). Forholdet mellom Norge og USA var dermed basert på gjensidighet, om enn noe uproporsjonal.

Den korte redegjørelsen over har gitt en beskrivelse av hvordan forholdet mellom Norge og USA og NATO var i perioden under den kalde krigen. Begge land hadde en rekke sammenfallende interesser i nordområdene, og nøt både gjensidig innflytelse og nytte av partnerskapet. Likevel skal det påpekes at USAs innflytelse over Norge var betydelig større enn evnen og muligheten til påvirkning den andre veien, da Norge klart var mer avhengig av den sikkerhet og assistanse USAs militære ressurser kunne gi. Mange av disse temaene vil bli utdypet og utforsket på et senere punkt i studien, med hensyn til om allianseavhengighet og avhengighet av USA har hatt betydning for norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*. Først vil jeg kort behandle tiden etter den kalde krigens slutt, i tillegg til begrunnelsen for de alternative forklaringsfaktorene til allianseavhengighet.

1.3.2 Etter den kalde krigens slutt

Etter den kalde krigen har Norges sikkerhetspolitiske omgivelser gått gjennom store endringer. Trusselbildet er mer sammensatt og mindre entydig. Etter Sovjetunionens

oppløsning fremstår det nye Russland som mindre truende, og Norge mistet med det mye av sin strategiske viktighet geopolitisk sett, kanskje spesielt for USA (Heier 2006:25). Utviklingen i nordområdene er derimot ikke like forutsigbar. NATOs rolle som kollektiv forsvarspakt har blitt mindre, og de alliertes interesser er ikke nødvendigvis umiddelbart sammenfallende. USAs egeninteresse i forsvaret av europeiske land, inkludert Norge, er heller ikke den samme (Østerud 2008:136). Fra et sikkerhetspolitisk perspektiv kan man derfor kanskje hevde at Norge sto overfor en reell risiko for marginalisering etter den kalde krigens slutt (Heier 2006:25).

Den sterke norske vektleggingen av NATO-medlemskapet har imidlertid vedvart etter den kalde krigen (Skogan 2009:65). Etter den kalde krigens slutt sikres innflytelse og posisjon i dag gjennom styrkebidrag, politisk og militært samarbeid og deltagelse i NATO-ledede operasjoner. Slik deltagelse kan gi innpass hos viktige allierte, herunder USA. Innpass hos allierte er viktig for å sikre at saker av sikkerhetspolitisk betydning for Norge blir hørt (Græger 2009a:155). Som følge av dette har NATO og USA vært meget viktige i norsk sikkerhets- og utenrikspolitikk, og selv om situasjonen er endret etter den kalde krigen forblir NATO, og også USA, av stor betydning for Norge. En internasjonal situasjon preget av rivalisering mellom stormakter om ressurser og posisjoner, klimaproblemer og en stadig forverret verdensøkonomi kan også føre til at "[...] Norge søker tettere samarbeid med stormakten USA, som tradisjonelt har vært Norges viktigste allierte" (Græger 2009a:164).

Etter terrorangrepene 11. september 2001 uttrykte norske myndigheter sin fulle og uforbeholdne støtte til USA, både moralsk og politisk. Ved behov ville Norge bidra militært, og norsk personell bidro både i luften og på bakkenivå i de tidlige fasene av *Operation Enduring Freedom* (OEF). Et eksempel som derimot påvirket forholdet i negativ retning er kontroversen rundt intervensjonen i Irak i 2003. I følge den offisielle norske posisjonen verken deltok eller støttet Norge denne operasjonen fordi det ikke var noe mandat for invasjonen fra FNs sikkerhetsråd. Dette viser hvordan den norske utenrikspolitiske tradisjonen, med sterk vekt på internasjonal lov, multilateralt samarbeid og en sterk rolle for FN som viktige komponenter av langsiktige sikkerhetsstrategier, i dette tilfellet sto sterkere enn behovet for å ivareta et godt bilateralt forhold til USA. Da det heller ikke innebar noen

umiddelbare sikkerhetsmessige trusler ved å ikke delta, hadde nok dette også betydning for denne avgjørelsen (Græger og Haugevik 2009:40-41).

Likevel deltok Norge med ingeniører og stabsoffiserer i oppbyggingen av Irak etter krigen, og USAs president George W. Bush inkluderte Norge på sin liste over koalisjonspartnere i Irak under sin *State of the Union*-tale i 2004. Norge var dermed ikke nøytrale, selv om støtten til deltagelse var minimal i Stortinget, spesielt etter at det kom frem at USA hadde fabrikkert bevis for Iraks evne til å fremstille masseødeleggelsesvåpen. Etter hvert ble det også tydelig at norske myndigheter i større grad ønsket å delta i NATO-operasjoner fremfor 'koalisjoner av villige' som USA foretrakk. Forholdet mellom Norge og USA har med andre ord ikke vært knirkefritt etter den kalde krigens slutt (ibid.).

Matlary (upublisert manuskript) argumenterer for at allianseavhengigheten av USA er større enn under den kalde krigen, og at stater som ønsker nærhet til USA må søke dette gjennom å bidra med risikovillige og relevante militære bidrag til globale operasjoner (Matlary, upublisert manuskript:1). Hvilken betydning denne allianseavhengigheten har hatt for norsk deltagelse i *Operation Unified Protector* skal derfor undersøkes videre i studien.

1.3.3 Verdienes betydning

Norge har tradisjon for bred konsensus på tvers av etablerte partilinjer i forsvarsspørsmål, og opposisjon mot NATO-medlemskap i enkelte grupper har ikke rokket ved dette. Likevel er det en dualitet i norsk utenrikspolitikk, og man kan skille mellom realistiske og mer idealistiske trekk. Norge har som sett ovenfor en sterk lojalitet til NATO, og særlig til USA, men dette blir også balansert av selvbildet av Norge som fredsnasjon. Fredsengasjement og deltagelse i FN-operasjoner var i stor grad knyttet opp mot en idealistisk diskurs i norsk politikk, mens NATO fungerte som sikkerhetsgarantist i storpolitiske spørsmål knyttet til en mer realistisk diskurs (Græger og Leira 2005:45-66).

Før NATO utvidet sitt spekter av oppgaver til også å omfatte mer stabiliserende operasjoner var det vanskelig å kombinere disse to linjene til en helhetlig utenrikspolitisk strategi. Siden flere og flere internasjonale operasjoner har foregått under regi av NATO, ikke kun FN, har

de idealistiske og realistiske retningene i norsk politikk kommet i kontakt på nye måter. Stabiliserende og fredsskapende tiltak er uttalte midler for å nå målet om økt norsk sikkerhet, og dette gjør at de nyere formene for NATO-operasjoner kan vinne støtte i kretser som tradisjonelt har vært skeptiske til alliansen. På samme måte kan den sterke koblingen til norsk sikkerhet dekke behovet for støtte i kretser på den andre siden av preferansespekteret (ibid.).

I tillegg til de sikkerhets- og alliansebaserte faktorene skal det derfor videre undersøkes i hvilken grad mer verdibaserte faktorer kan forklare norsk deltagelse i NATOs operasjon i Libya. Humanitære verdier, fokus på FN og fredsoppbyggende og fredsbevarende arbeid har også tradisjonelt stått sterkt i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk, og man kan argumentere for at deler politikken beskrevet ovenfor bryter med Norges selvbilde som fredsnasjon og fredsmekler. Inn under denne problematikken faller også begrensninger på deltagelse i NATO-operasjoner som en følge av den nasjonale politiske debatten og ideologiske ulikheter mellom partiene, spesielt med tanke på Sosialistisk Venstreparti (SV). Enheten innad i regjeringen har for eksempel blitt utfordret fordi SV ikke har villet sende norske styrker sør i Afghanistan (Græger 2009a:155).

Leira m.fl. (2007) påpeker at selvbildene av Norge som fredsnasjon, som et stort bistandsland og som forkjemper for multilateralitet gjennom FN-systemet står meget sterkt. I tillegg er Norge et av få land som faktisk har inkludert i disse selvbildene et ansvar for å "spre det gode budskap" (Leira m.fl. 2007:10). Betydningen av FN kommer for eksempel frem hvis man ser på Norges nevnte deltagelse i Irak. Her var det bred folkelig motstand mot krigføringen og norsk deltagelse i Irak i tillegg til uenigheter mellom de politiske partiene, og engasjementet her ble tilslutt avsluttet. Dette kan tyde på at militær deltagelse med manglende eller uklart FN-mandat ikke anses som legitim norsk praksis. Også diskusjonene omkring graden av deltagelse i Afghanistan illustrerer at det er en spenning mellom Norge som fredsnasjon og Norge som trofast NATO-alliert (Leira m.fl. 2007:15). Verdibaserte faktorer har derfor betydning i utenriks- og sikkerhetspolitikken. Dette kommer også frem hos Matlary (2002), der det påpekes at spesielt fra slutten av den kalde krigen har "[...] verdibaserte interesser fått mye større plass enn før på den utenrikspolitiske dagsorden"

(Matlary 2002:8). Det er derfor interessant å undersøke i hvilken grad disse faktorene kan forklare norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*.

1.4 Studiens formål, struktur og oppbygging

Denne studien har som formål å undersøke hva som kan forklare norsk deltagelse i NATOs *Operation Unified Protector* i Libya. For å oppnå dette vil det kartlegges hvilke forhold og aspekter norske myndigheter vektlegger for å forklare eller begrunne militær deltagelse i NATO-operasjoner. Fokuset for studien vil være de sentrale myndigheters uttalelser omkring temaet, i tillegg til at annet relevant historisk og empirisk materiale vil bli benyttet. På den måten søkes det å avdekke hvordan denne operasjonen ble begrunnet fra offisielt hold, for dermed å si noe om hva som kan forklare deltagelsen i operasjonen og hvilke årsaker som ligger bak. Hovedtyngden av studien vil ligge på operasjonen i Libya, men andre operasjoner, for eksempel i Afghanistan og Irak, vil bli undersøkt der dette er hensiktsmessig for å belyse ulike aspekter.

En foreløpig gjennomgang av det empiriske materialet synes å vise at hensynet til allianseforpliktelser og allianseavhengighet, og å sikre norsk innflytelse i den sikkerhetspolitiske utviklingen i NATO har hatt betydning. Dette vil derfor være studiens hovedhypotese. I tillegg ser det ut til at rent "moralske" og verdibaserte argumenter og hensyn også er vektlagt for å forklare norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*. Dette vil derfor utgjøre studiens alternative hypotese.

I streng forstand vil studien kun si noe om denne spesifikke operasjonen, men ettersom *Operation Unified Protector* nylig fant sted eksisterer det lite forskning på emnet. Det er derfor viktig å bygge opp kunnskap om dette temaet. Et underliggende mål vil også være å kunne si noe om hva som forklarer norsk deltagelse i internasjonale operasjoner generelt. Dette er viktig da det vil kunne bidra til å si noe om hvordan Norge prioriterer knappe utenriks- og forsvarspolitiske midler, og også hva som blir vektlagt når beslutninger om Norge skal delta i internasjonale operasjoner eller ikke skal tas. I en enda videre forstand kan studien kanskje også være et bidrag til en større forståelse av hvordan små stater manøvrerer i spillerommet på den internasjonale scenen, og da spesielt innad i allianser.

For å analysere studiens problemstilling er studien bygget opp på følgende måte: Kapittel to vil redegjøre for og begrunne det teoretiske grunnlaget for oppgaven, samt utlede hypoteser, mens kapittel tre vil omhandle de metodiske valg som er tatt, inkludert kildebruk og metoder for innsamling av data. I kapittel fire og fem vil det drøftes og analyseres hvilke faktorer, allianseavhengighet eller verdidiplomati, som i størst grad kan forklare den norske deltagelsen i *Operation Unified Protector*. Siste kapittel, kapittel seks, vil oppsummere de kartlagte funnene og vurdere i hvilken grad de kontrasterende hypotesene er appliserbare. Kapittelet vil også benyttes til en avslutning der implikasjonene av funnene vil bli vurdert sammen med mulige videreføringer av studien, samt en vurdering av eventuelle teoretiske implikasjoner.

Kapittel 2: Teori

I dette kapitlet vil det teoretiske rammeverket for studien bli redegjort for. Det finnes en rekke ulike teorier innen internasjonale relasjoner, internasjonal politikk, sikkerhetspolitikk og utenrikspolitikk, og i mange tilfeller vil flere teorier ha nytteverdi og forklaringskraft for ulike aspekter av et fenomen. Ingen teori vil dermed ha uttømmende forklaringskraft. Det er også viktig å huske at en teori ikke vil gi et objektivt og utfyllende bilde av virkeligheten; alle teorier er forenklinger av den virkelige verden. Når det er sagt, er teorier nyttige verktøy når man skal studere et fenomen, en hendelse, atferd og lignende, eller som i dette tilfellet hvordan en stat handler innad i en allianse.

Som teoretisk rammeverk velger jeg å benytte meg av Glenn Snyders realismeorienterte allianseteori. Denne teorien sier noe om hvorfor og hvordan allianser dannes og opprettholdes, og hvordan de allierte samhandler med hverandre. Den er derfor svært relevant når det gjelder å forklare en alliertes atferd innen alliansen. I tillegg til å undersøke om allianseavhengighet kan forklare norsk deltagelse i NATOs operasjon i Libya vil studien som sagt også undersøke om mer verdibaserte faktorer kan ha vært av betydning. Kapitlet vil derfor også redegjøre for et verdibasert perspektiv, kalt verdidiplomati, som deretter skal benyttes som en alternativ forklaringsmodell til Snyders allianseteori. Disse to til dels meget ulike tilnærmingene er valgt for å belyse forskjellige spekter av forhold det er rimelig å tenke seg har hatt en innvirkning på årsakene bak norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*, og dermed kan være til hjelp for å forklare denne deltagelsen.

Jeg vil begynne kapitlet med å definere sentrale begreper som realpolitikk, verdidiplomati, interesser og verdier, slik at det er klart hvilken betydning som legges i disse. Dernest vil allianser og allianseteori generelt, og Snyders allianseteori spesielt, bli presentert. Verdidiplomati som alternativ forklaringsmodell vil bli utforsket mer dyptgående etter dette. Tilslutt vil annen litteratur og forskning på området drøftes. Dette vil danne det teoretiske og empiriske grunnlaget for utledning av studiens hypoteser, henholdsvis *allianseavhengighet forklarer i størst grad norsk deltagelse i Operation Unified Protector* og den kontrasterende

verdidiplomati forklarer i størst grad norsk deltagelse i Operation Unified Protector. Av disse vil som sagt allianseavhengighet utgjøre studiens hovedhypotese.

2. 1 Sentrale begreper

I dette avsnittet vil det bli redegjort for hva som i denne studien vil legges i begrepene interesse og realpolitikk, og verdi og verdidiplomati. Dette vil ikke være en uttømmende beskrivelse av alt disse begrepene kan romme, men heller en klargjøring av hva de beskriver i dette tilfellet.

2.1.1 Realpolitikk og interesser

Når det gjelder realpolitikk, velger jeg å bygge på Matlary (2002) og forstår dette som "[...] tradisjonelle, territorielt definerte nasjonale interesser, først og fremst sikkerhetspolitiske og økonomiske" (Matlary 2002:11). Dette begrepet kan forankres i den realistiske teoritradisjonen, hvor egen stats sikkerhetsbehov har førsteprioritet i utenrikspolitikken. Utenrikspolitik har tradisjonelt dreid seg om nettopp dette, nemlig å fremme nasjonale interesser. Nasjonale interesser antas å ha en avgjørende rolle for statenes atferd, også i form av at de bør være en rettesnor i statenes utenrikspolitik. En interesse er noe som forfølges på en strategisk måte. Sikkerhet er kjernen i begrepet nasjonal interesse, både territorielt og økonomisk. I tillegg vil det å bevare nasjonal identitet og sikre innbyggerne et minimum av velferd stå sentralt (Østerud 2007:259, 261).

Statens sikkerhet og overlevelse er dermed de primære interessene i den realpolitiske tradisjonen. En stat skal dermed ikke blande seg i andres konflikter eller problemer dersom det ikke gagnar staten selv. Det samme gjelder for den type aktiviteter som faller under verdidiplomati, for eksempel at de kan gi status og prestisje på et slikt nivå at det er mulig å fremme realpolitiske interesser (Matlary 2002:11-13).

2.1.2 Verdidiplomati og verdier

Verdier kan innebære veldig mye forskjellig. I denne sammenheng vil det med verdier menes fred, bistand, demokrati, ikke-diskriminering, menneskerettigheter og så videre. Verdidiplomati er av Matlary (2002) definert som "[...] en utenrikspolitisk portefølje som omfatter fredsmegling, fredsoperasjoner, bistand, demokratibyggning og menneskerettighetsarbeid, både multilateralt og bilateralt" (Matlary 2002:11). Med andre ord kan man dermed kalle dette verdier satt ut i utenrikspolitisk praksis, og verdidiplomati blir dermed en ekspansjon av den tradisjonelle utenrikspolitikken (Matlary 2002:9-11).

Tradisjonell idealpolitikk defineres ofte i motsetning til realpolitikken. Fokuset er på mer ideelle målsettinger, som det å fremme fred, demokrati og menneskerettigheter, målsettinger som dermed ikke direkte kan spores til statens egne maktmotiver. I dagens internasjonale samfunn er derimot ikke denne definisjonen helt treffende. Ideelle mål og verdipolitikk kan fremmes av rent altruistiske årsaker uten at det blir kalkulert med hvilken politisk gevinst det vil gi. Likevel er det viktig å huske at ideelle engasjement og verdidiplomati ofte bringer med seg store fordeler i form av godt omdømme, prestisje og "*good-will*" hos andre aktører i internasjonal politikk (Matlary 2002:19-20).

Både verdidiplomati og realpolitikk faller inn under paraplyen sikkerhets- og utenrikspolitikk, men begrepene har forskjellig innhold. De er mulig å holde fra hverandre rent analytisk, men det kan reelt sett være vanskelig å skille dem ettersom de ofte glir over i hverandre. En interesse kan ha verdi, så og si, og en verdi kan også være en interesse. Dette er viktig å ha i bakhodet når man skal forsøke å skille ut hva som er en verdi og hva som er en interesse, og hva som er vektlagt i et gitt tilfelle.

2.2 Allianser og allianseteori

Militære allianser kan variere langs flere dimensjoner, og det er store variasjoner i det geografiske omfanget av allianser. De forekommer i alt fra rene tosidige, eller bilaterale, sikkerhetsavtaler til store allianser som NATO, som omfatter en rekke medlemsland og i tillegg mange partnerstater innenfor det såkalte partnerskap for fred programmet.

Allianseavtaler varierer også i stor grad når det kommer til hva som kreves for at allianseforpliktelser skal utløses. I noen tilfeller skal alliansepartnere umiddelbart gi militær assistanse dersom en part trekkes inn i militære aktiviteter, mens i andre tilfeller er klausulene om bistand mye mindre konkrete og forpliktende.

Allianser kan også variere med hensyn til hvor symmetrisk forpliktelsene mellom alliansepartnerne er fordelt. I NATO er for eksempel partene i teorien gjensidig og likeverdig forpliktet til å komme hverandre til unnsetning dersom et av medlemmene skulle bli angrepet. I andre allianser eller avtaler kan derimot forpliktelsene være av mye mer asymmetrisk grad, hvor kanskje bare én partner er forpliktet til å assistere. Tilslutt kan variasjon i graden av integrasjon mellom alliansepartnernes militære styrker trekkes frem som en faktor som er ulik mellom forskjellige allianser. Etter den andre verdenskrig generelt, og i NATO spesielt, har trenden likevel gått i retning av stadig sterkere strategisk og taktisk koordinering og militær integrasjon (Fermann 2007:41).

Stater vil mer eller mindre frivillig inngå forpliktende avtaler eller allianser om gjensidig støtte med andre stater dersom statens eget ressursgrunnlag ikke kan gi tilstrekkelig beskyttelse. Denne strategien er særlig nyttig i situasjoner hvor stater står overfor den samme trusselen. I tillegg kan allianser fungere som et virkemiddel for å oppnå maktbalanse i det internasjonale anarkiske system, slik det er beskrevet i den realistiske teoritradisjonen (Schjølberg 1997:29-30).

Deltakerstater i allianser vil bli stilt overfor en rekke spørsmål. Basert på sitt subjektive sikkerhetsbehov må statene avgjøre i hvilken grad de skal forplikte seg til forsvaret av andre og de må vurdere hvilke konsekvenser valgene av ulike tilknytningsstrategier vil få. Likevel er det å inngå i en militær allianse, slik som NATO, ansett å være en strategi for å styrke en stats territorielle sikkerhet og sikre dens politiske uavhengighet. På den annen side er det også viktig å ha i minne at dette ikke nødvendigvis er mulig å gjennomføre i ett og samme grep. Territoriell sikkerhet er det hensynet som oftest motiverer en stat til å gå inn i en militær allianse. Samtidig vil en allianse innebære forpliktelser som vil legge begrensninger på statens handlefrihet. Dermed vil statens politiske uavhengighet bli påvirket. På den måten vil en stat som inngår i en allianse måtte foreta viktige avveininger og prioriteringer på disse

områdene, og også veie det opp mot andre målsettinger som økonomisk sikkerhet og velferd. Alliansepolitikk er med andre ord preget av dilemmaer (Schjølberg 1997:32; Fermann 2007:41).

Den ovenstående redegjørelsen har gitt et innblikk i allianser generelt. Dette er viktig å ha i bakhodet når man skal se på det som skjer innad i en allianse og hvordan en allianses medlemmer handler, hva de prioriterer og hvilke avveininger de må foreta. Nettopp dette er temaet for de neste avsnittene, der Glenn Snyders allianseteori vil bli utforsket videre.

2.2.1 Glenn Snyders allianseteori

Stater vil både ved etablering av og deltagelse i allianser og annet sikkerhetssamarbeid støte på en rekke spørsmål og dilemmaer. Det mest avgjørende for grad av forpliktelse til samarbeidet og hvilken type tilknytningsstrategi en stat vil velge er den enkelte stats subjektive sikkerhetsbehov (Schjølberg 1997:32).

Vurderingen en stat må gjøre vedrørende valg av ulike tilknytningsstrategier blir av Glenn Snyder betegnet som *alliansepolitikens sikkerhetsdilemma*. Dette dilemmaet har i følge Snyder to faser. Den første fasen omhandler prosessen frem til opprettelsen av en allianse. Den andre fasen finner sted etter at en allianse er dannet, og det er denne fasen som vil være i fokus her. Det andre dilemmaet handler altså ikke om hvorvidt det skal inngås en allianse eller ikke, men snarere i hvilken grad en stat skal forplikte seg til sine partnere i en allerede opprettet allianse. Det er naturlig å konsentrere seg om denne delen av dilemmaet da det er nettopp en stats atferd og samhandling i en eksisterende allianse som er fokus for studien. Aller først vil sikkerhetssamarbeid mellom stater og den utfordringen slikt samarbeid faktisk representerer for den realistiske teoritradisjonen bli behandlet.

Sikkerhetssamarbeid innebærer å stole på andre for å nå et helt essensielt statlig mål, nemlig nasjonal overlevelse. En stat er nødt til å stole på andre staters ressurser, intensjoner og aktiviteter for å bevare egen sikkerhet. Det anarkiske internasjonale system regnes for å være et selvhjelpssystem i realistisk teori, og å stole på andre lar seg vanskelig forene med ideen om at sikkerhet kun kan garanteres ved selvhjelp. I tillegg kan sikkerhetssamarbeid

innebære tap av handlingsfrihet, og i visse tilfeller også tap av valgmuligheter. For eksempel kan økt åpenhet og transparens bety reduserte muligheter til å benytte seg av overraskelsesmomenter (Müller 2002:370).

Det er forskjell på sikkerhetssamarbeid og allianser i krig og i fredstid. I en krig kan den gjensidige avhengigheten mellom statene i alliansen bli veldig høy. Selve eksistensen til en stat kan stå på spill, noe som gjør det å sette sin lit til andre et eksistensielt spørsmål. I fredstid derimot, kan allianser være mye mer avslappede, i visse tilfeller ikke mer enn symbolske løfter på papiret med liten reell betydning. På den annen side kan allianser i fredstid også innebære tett strukturelt samarbeid eller integrasjon. NATO er en allianse som er et eksempel på dette. Graden av gjensidig kunnskap, informasjon, åpenhet og avhengighet i NATO er på mange måter enestående. Medlemmene i NATO setter dermed også mye mer på spill ved å delta i en så omfattende allianse (Müller 2002:370).

Realismen³ er generelt pessimistisk med tanke på utsiktene til samarbeid, i det minste samarbeid utover det som er basert på en hegemonisk garanti og/eller overtalelse. Dette er grunnet preferansene det antas at statene har som et resultat av å skulle overleve i et anarki. Samarbeidspartnere, venner og allierte i dag kan som en følge av kapabilitetsendringer, strukturforandringer og lignende bli morgendagens utfordrere, rivaler og kanskje til og med fiender. I tillegg er det omtrent umulig å kjenne en annen regjering ønsker, intensjoner og preferanser fullt ut, og dermed enda vanskeligere å vite hva disse vil være i fremtiden. I tråd med det realistiske perspektivet må en stat alltid forsøke å sikre at de andre partene i et samarbeid ikke tjener mer på dette samarbeidet enn en selv. Nettopp dette poenget gjør at realistene ikke har uforbeholdent positive forventninger til sikkerhetssamarbeid mellom stater (Müller 2002:371).

Til tross for dette er det én form for sikkerhetssamarbeid som spiller en stor rolle i den realistiske teoritradisjonen, nemlig alliansen. Alliansen er et nødvendig verktøy for å skape balanse når en stats egne ressurser ikke er tilstrekkelig for å skape en motvekt mot en annen

³ Det er enkelte ulikheter mellom klassisk realisme og neorealisme da gjelder hva som ligger bak og driver en stats handlinger. De teorirelevante konsekvensene av antagelsene er likevel veldig like, og det vil derfor ikke skilles mellom disse teoretiske variantene dersom det ikke er strengt nødvendig.

stat eller en gruppe av stater i det internasjonale systemet. Allianser faller også under problemet som omhandler hvem av partene som tjener mest på alliansen, men hvis alternativet er å overgi seg til en mektigere stat vil en allianse være å foretrekke også i det realistiske perspektivet (Müller 2002:371).

I følge Müller (2002) er Glenn Snyders allianseteori en av de mest utførlige og elegante teoriene om sikkerhetssamarbeid i den realistiske tradisjonen. Hans forutsetninger og antagelser er solid forankret i realismen, og Snyder har i sin teori utviklet flere dynamiske "allianselover" som fanger opp flere av de til tider motstridende impulsene gjensidig sikkerhetsavhengighet skaper (Müller 2002:371-372).

Snyder betegner de før nevnte vurderingene av de ulike tilknytningsstrategiene til en allianse en stat må foreta som alliansepolitikken sikkerhetsdilemma. Her vil det andre dilemmaet være i fokus, nemlig det som oppstår etter at alliansen er dannet. Spørsmålet er da i hvilken grad en stat skal forplikte seg til sine alliansepartnere. Sikkerhetsdilemmaet stater blir stilt overfor i slike situasjoner kan beskrives som et valg av strategi mellom to dimensjoner, samarbeid (*cooperate*) og unnlattelse (*defect*). På det ene ytterpunktet, samarbeid, vil strategien innebære en høy grad av forpliktelse til alliansen og dermed full støtte til alliansepartnere dersom en konfliktsituasjon oppstår. På den andre siden, unnlattelse, vil en strategi omfatte en veldig lav grad av forpliktelse, noe som betyr liten eller ingen støtte til allierte i en eventuell konfliktsituasjon (Snyder 1984:462-465).

Begge dimensjoner, og strategier basert på hvert av ytterpunktene, har i følge Snyder både positive og negative aspekter, som vil være avhengig av statens størrelse, ressursgrunnlag, geografiske posisjon og militære styrke. De negative aspektene er beskrevet som desertering (*abandonment*) og fangenskap (*entrapment*). Positive aspekter er derimot en generell redusert risiko for å bli fanget eller utsatt for desertering av ens allierte. Når det gjelder desertering, kan dette ta flere former. Allierte kan oppheve allianseforholdet ensidig, ikke være i stand til å oppfylle sine allianseforpliktelser eller unngå å yte assistanse i situasjoner hvor assistanse er forventet. Skulle slike situasjoner oppstå vil alliansen fortsatt være intakt, men forventningene til den støtten som er forespeilet i alliansetraktaten vil være svekket. Fangenskap, eller å bli fanget, betyr å bli involvert i en konflikt over alliertes interesser,

interesser staten selv ikke deler fullt ut. En slik situasjon kan oppstå dersom en stat prioriterer og verdsetter alliansen høyere enn kostnadene det vil innebære å kjempe for andres interesser. De statene som i størst grad er avhengig av alliansen er de som har høyest sannsynlighet for å havne i en slik situasjon (Snyder 1984:466-467).

Essensen av alliansepolitikken sikkerhetsdilemma fremstår som en vurdering av fordelene og ulempene ved et sterkt eller svakt forpliktende alliansesamarbeid. En høy grad av forpliktelse vil redusere risikoen for desertering da en sterk forpliktelse vil dempe de andre alliertes frykt for å bli utsatt for desertering. Samtidig kan en slik strategi føre til at oppfyllelsen av allianseforpliktelser blir tatt for gitt. Dette kan medføre at en alliert vil ta større sjanser overfor en motstander, og dermed fange andre medlemmer av alliansen i en konflikt de ikke har interesse av å befinne seg i. Den motsatte strategien, basert på unnløstelse, vil på den andre siden redusere sjansen for å bli fanget. Samtidig vil en slik strategi øke sannsynligheten for desertering da de andre allierte kan bli usikre på hvor lojal partneren egentlig er til alliansen. Dermed kan alliansens verdi i forhold til eget sikkerhetsbehov faktisk også svekkes (Snyder 1984:467).

Snyder hevder at det som betyr mest for valg av strategi i sikkerhetsdilemmaet i alliansepolitikken er graden av avhengighet av alliansen. Desto mer avhengig en stat er av alliansen, og spesielt hvis de allierte fremstår som mindre avhengige, jo større er sannsynligheten for at kostnadene av unnløstelse eller desertering vil være større enn kostnadene og risikoen ved å bli fanget i en konfliktsituasjon som ikke er i statens interesse. Avhengighet trumfer dermed andre interesser og behov (Snyder 1984:470-472).

2.2.2 Glenn Snyders allianseteori - opprettholdelse av og atferd i alliansen

I de foregående avsnitt har ulike aspekter og dilemmaer ved det å inngå allianser og det å avgjøre i hvilken grad en stat skal knytte seg og forplikte seg til en allianse blitt behandlet. I det videre skal det redegjøres for hvordan stater i henhold til Snyder opptrer og handler innad i en allianse når alliansen er et faktum.

Snyder fremholder at opprettholdelsen av en allianse involverer å forfølge både felles og konkurrerende interesser, og er i så måte en form for forhandling. Utfallet av forhandlinger mellom de allierte vil avgjøres av partenes relative forhandlingsmakt. Denne forhandlingsmakten utledes av tre faktorer, nemlig de alliertes avhengighet av alliansen, deres forpliktelse til alliansen og tilslutt deres interesse i saken det forhandles om. Jeg vil derfor bruke disse tre faktorene til å vurdere i hvilken grad dette kan forklare norsk deltagelse i *Operation Unified Protector* i Libya. Hovedvekten vil ligge på faktoren som omhandler allianseavhengighet, men alle tre faktorer vil benyttes da de til en viss grad henger sammen og det kan være vanskelig å trekke vanntette skott mellom dem (Snyder1997:165-66). Jeg vil videre definere de tre teoretiske faktorene.

2.2.2.1 Avhengighet

Avhengighet av en allianse bredt definert er i denne sammenheng et resultat av fordelene en stat får fra alliansen sammenlignet med fordeler som er tilgjengelige fra andre kilder. Stater kan være avhengig av en allianse for å sikre militær sikkerhet, men også for å sikre for eksempel prestisje og stabilitet. Jo flere alternative kilder til disse verdiene en stat har, dess mindre avhengig vil staten være av alliansen. Alternative kilder til disse verdiene kan være enten egne ressurser eller det som er tilgjengelig gjennom diplomatiske midler som alternative allianser eller forlik med motstandere. Generelt kan man si at jo mer avhengig man er, dess mindre makt har man. En relativt uavhengig partner kan dermed true en mer avhengig partner med å tilbakeholde verdier, for eksempel militær støtte, og dermed få den mer avhengige partneren til å endre atferd. Dette gjelder også i NATO. Et medlem som ikke leverer de bidrag som kreves av en større alliansepartner, for eksempel USA, kan risikere å miste goder og marginaliseres i alliansen, eller i det minste få trusler om dette (Ringsmose 2010:325). Kort og konsist kan avhengighet av en allianse defineres som kostnaden ved å oppløse den (Snyder 1997:166-167).

I følge Snyder er det hensiktsmessig å innskrenke definisjonen av allianseavhengighet til den militære kjernen. Militær avhengighet består av tre elementer: 1) en stats behov for militær assistanse, 2) i hvilken grad den allierte fyller dette behovet, og 3) alternative måter å fylle dette behovet på. Behov er igjen et resultat av i hvilken grad statens faktiske og potensielle

militære ressurser er mindre enn en potensiell motstanders ressurser, og hvor stor sannsynligheten for krig med denne motstanderen er (Snyder 1997:167).

Det andre elementet, partnerens evne til å fylle sikkerhetsbehovet, er et resultat av den alliertes militære ressurser og potensial. Dersom den allierte ikke kan dekke statens totale ressursunderskudd vil avhengigheten være begrenset til det partneren faktisk bidrar med. En alliert kan i tillegg ha forpliktet seg til å bidra med assistanse under visse vilkår eller i visse tilfeller, og kanskje også med en viss andel av sine ressurser. Når det gjelder det tredje elementet, vil en stats avhengighet av sine allierte også variere med tilgjengelige alternative måter og midler for å dekke sitt sikkerhetsbehov. Allianse med noen andre er et åpenbart alternativ. Andre muligheter er å øke egne militære ressurser eller inngå forlik og avtaler med motstandere (Snyder 1997:167).

Avhengighet vil naturlig nok påvirke forholdet mellom de allierte og hvordan statene opptrer innad i alliansen. En mindre avhengig alliert kan bruke sin makt til å endre alliansens vilkår i egen favør, eller til å overtale partnere til å komme med innrømmelser i en krisesituasjon. I de fleste tilfeller vil dermed den partneren som innad i en allianse er minst avhengig sitte med forhandlingssetet (Snyder 1997:168).

2.2.2.2 Forpliktelse

Forpliktelse handler, naturlig nok, om graden av forpliktelse til alliansen. Jo sterkere man er forpliktet til alliansen, dess mindre troverdig blir trusler om å tilbakeholde støtte eller forlate alliansen. Akkurat som med avhengighet vil forpliktelse svekke forhandlingsmakten innad i alliansen. Dette kan ha stor betydning da nettopp trusler om å tilbakeholde støtte eller forlate alliansen kanskje er den aller viktigste taktiske kilden til forhandlingsmakt i en allianse.

Forpliktelse kan være vanskelig å definere, og det finnes mange ulike tolkninger av begrepet. Snyder definerer forpliktelse som et sett verdier som påvirker en til å handle på en bestemt måte, foretrekke ett alternativ fremfor andre, eller som en plikt til å oppfylle et løfte.

Forpliktelse er dermed et spørsmål om grad, heller enn enten eller. Stater vil som regel være

noe usikre på hvordan de skal handle når tiden kommer for å innfri sine forpliktelser. Å vurdere en partners grad av forpliktelse vil dermed være enda mer usikkert (Snyder 1997:168-169).

Forpliktelse avhenger både av alliansens kontrakt, traktat eller avtale, og også av hvilken interesse en alliert ville hatt av å forsvare en annen alliert uavhengig av alliansens kontrakt eller avtale. En traktat skaper i seg selv en form for forpliktelse da det opprettes moralske og rettslige verdier som tidligere var fraværende eller i det minste svake i forholdet. Det vil også oppstå politiske verdier, slik som prestisje og et rykte for å holde eller ikke holde sine løfter. Alt dette vil ofres dersom en stat ikke velger å følge opp sine forpliktelser. Ordlyden i en alliansetraktat vil si noe om graden av forpliktelse, for eksempel når det kommer til hvilke interesseområder som dekkes, omfanget på hjelpen som er lovet, og hvor eksplisitt og presis denne assistansen skal være. Kostnadene ved ikke å oppfylle allianseforpliktelser vil øke jo mer eksplisitt disse er beskrevet i en traktat eller avtale (Snyder 1997:169).

Dersom en alliert har strategisk interesse av å forsvare en annen alliert uavhengig av en eventuell kontrakt, for eksempel for å forhindre at verdifulle ressurser havner i hendene til en motstander, vil trusler om å tilbakeholde støtte være mindre troverdige. En avhengig partner vil dermed ha større evne til å motstå press hvis den vet at egne ressurser er viktige for den alliertes sikkerhet. På den måten kan en svakere stat, noe paradoksalt, øke sin innflytelse og forhandlingsmakt grunnet sin sårbarhet (Snyder 1997:169-170). I NATO vil Atlanterhavstraktaten, og spesielt artikkel 5, si noe om graden av forpliktelse som eksisterer i alliansen. I artikkel 5 står det skrevet at

"The Parties agree that an armed attack against one or more of them in Europe or North America shall be considered an attack against them all and consequently they agree that, if such an armed attack occurs, each of them, in exercise of the right of individual or collective self-defence recognised by Article 51 of the Charter of the United Nations, will assist the Party or Parties so attacked by taking forthwith, individually and in concert with the other Parties, such action as it deems necessary, including the use of armed force, to restore and maintain the security of the North Atlantic area" (Atlanterhavstraktaten 1949).

Et væpnet angrep på et medlem skal med andre ord regnes som et angrep på alle, og de andre medlemsstatene er dermed pliktet til å hjelpe. Hva som utgjør et væpnet angrep er derimot ikke nærmere definert, og heller ikke hva slags eller hvor mye assistanse et medlem plikter å gi står skrevet eksplisitt. Dette gir dermed rom for flere ulike tolkninger.

2.2.2.3 Interesser

Interesser omhandler partenes spesifikke interesser knyttet til saker det forhandles om, og er det tredje aspektet som hos Snyder har betydning for hvordan stater opptrer og samhandler innad i en allianse. Dersom en stat blir bedt om å gi opp noe den verdsetter høyt, og det den får tilbud om i gjengjeld er av liten verdi for staten, vil den, logisk nok, motsette seg dette spesifikke forslaget.

Innad i en allianse vil partene ha flere felles interesseområder, hvor de er gjensidig avhengig av hverandre. I tillegg vil det være en rekke områder hvor de er uenige og hvor de har interesser som går i forskjellige retninger. En alliert kan dermed true med å hindre eller vanskeliggjøre realiseringen av de felles interessene, til syvende og sist alliansens overlevelse, for å vinne frem på et tema det er uenighet om. Slike truslers troverdighet vil variere med graden av avhengighet og forpliktelse, men også styrken og størrelsen på statens interesse i saken det forhandles om. Dermed kan en alliert som i utgangspunktet er mer avhengig og mer forpliktet enn sin partner ha større forhandlingsmakt dersom den kan overbevise partneren om at den har en høyere interesse i saken det forhandles om (Snyder 1997:170-71).

Saker hvor de allierte har motstridende interesser kan omhandle en lang rekke tema. For eksempel kan de allierte ha en felles interesse av å stå imot en motstander, men være uenige om midlene for å oppnå dette målet og om hvordan fordeler og kostnader skal fordeles. Dette betyr at de allierte kan ha motstridende interesser når det kommer til størrelsen på militære bidrag, diplomatiske standpunkt overfor motstanderen i en krise og felles strategi i en krig. Dette aspektet er tydelig demonstrert i NATO gjennom byrdefordelingsdebatten. I tillegg kan de allierte være uenige i om nye medlemmer skal

tillates, og i så fall hvilke, hvilke motstandere alliansen skal konsentrere seg om og så videre (Snyder 1997:170-2).

I denne studien vil dette rammeverket benyttes til å finne ut hvor avhengig av og forpliktet Norge er til NATO, og i hvilken grad dette kan forklare norsk deltagelse i NATO-operasjonen i Libya. På den måten vil årsaker til norsk deltagelse i Libya undersøkes, i tillegg til at det kan være mulig å si noe om denne teoriens hypoteser og antagelser er egnet for å beskrive dagens situasjon. Jeg vil arbeide ut fra en antakelse om at allianseavhengighet er hovedforklaringen på norsk deltagelse i Libya. Antagelig vil dette likevel ikke gi en fullverdig forklaring på norsk deltagelse i operasjonen, og jeg vil derfor undersøke alternative forklaringsfaktorer i form av verdibaserte faktorer. Dette vil utdypes i de neste avsnitt.

2.3 Verdidiplomati

Den andre teoretiske retningen jeg har valgt å undersøke om kan forklare norsk deltagelse i NATOs *Operation Unified Protector* er verdidiplomati. Denne retningen har ikke paradigme-status på linje med realistisk allianseteori, men faktorer som blir fremhevet i dette perspektivet har i de senere år fått større akademisk oppmerksomhet og også større reell betydning i sikkerhets- og utenrikspolitikk. Jeg mener derfor det er hensiktsmessig å fokusere på dette som en alternativ forklaring til allianseteori i denne studien.

Verdidiplomati inneholder en del fremtredende konstruktivistiske elementer (Hermansson 2010:19). I den konstruktivistiske retningen har ikke militære kapasiteter og materielle faktorer som makt og økonomiske forhold samme sentrale plass som innenfor realismen. Konstruktivistiske teorier fokuserer på ideer og handling for å forklare aktørers atferd, og sosiale faktorer som normer, verdier og identitet har avgjørende betydning for utenrikspolitiske strategier. I studiet av internasjonal politikk kan denne tankeretningen spores tilbake til Karl Deutsch og Den engelske skolen. Med slutten på den kalde krigen fikk retningen fornyet oppmerksomhet ettersom de dominerende teoriene ikke kunne forklare prosessene som førte til Berlinmurens fall (Eide 1998:51-52).

I et konstruktivistisk perspektiv forholder ikke menneskene seg kun til en fysisk virkelighet, men også til en tolkning av denne virkeligheten. Faktorer og tolkninger det er bred konsensus om vil ha en reell påvirkning på en stats handlinger. Dette betyr at normer, verdier og en allmenn forståelse av hva som er legitim atferd har betydning for en stats utenrikspolitikk. Rasjonalitetsbegrepet, som i realismen er knyttet opp mot nyttemaksimering, er i konstruktivismen mer knyttet opp mot legitimitet som et resultat av felles normer og verdier (Ruggie 1998:855-885).

Verdidiplomati som begrep blir brukt av Matlary i artikkelen "Verdidiplomati – kilde til makt?" (2002), som en betegnelse på en trend som på 1990-tallet ble mer synlig i norsk utenrikspolitikk. Matlary gir i artikkelen følgende definisjon på verdidiplomati, som jeg velger å støtte meg på:

"Med verdidiplomati forstår vi her en utenrikspolitisk portefølje som omfatter fredsmegling, fredsoperasjoner, bistand, demokratibyggning og menneskerettighetsarbeid, både multilateralt og bilateralt" (Matlary 2002:11).

2.3.1 Verdidiplomati og myk makt

Tradisjonelt har den "harde" makten, i hovedsak i form av militær makt og kapabiliteter, vært den dominerende på den internasjonale arena, og særlig innen den realistiske teoritradisjonen. Etter den kalde krigens slutt har det utviklet seg både nye typer makt og nye kilder til makt i internasjonal politikk. Dette skyldes at hard makt er kostbar å benytte seg av, både når det kommer til økonomi og prestisje, og den er heller ikke nødvendigvis egnet til å løse mange av problemene verden står overfor i dag, for eksempel miljø- og klimaproblemer. Andre faktorer enn de militære, som en stats teknologiske nivå og økonomiske styrke, har også betydning for hvor mye makt en stat har (Helseth 2007:17).

For å beskrive den makttypen som har fått økt relevans på den internasjonale arenaen de siste ti årene bruker Joseph S. Nye Jr. (1990) begrepet "myk" makt. Grunntanken i denne formen for makt er ideen om at aktør B gjør det aktør A ønsker han skal gjøre fordi B vil dette av egen fri vilje. Aktør A setter den politiske dagsorden, har en attraktiv kultur og

ideologi, i tillegg til evnen til å fastsette regler og verdier som blir ansett som legitime og moralsk riktige. Dette er med å påvirke aktør Bs politiske preferanser, og dermed hvordan B handler. I Nyes perspektiv har dermed aktør A såkalt myk makt (Nye 1990:31-33).

Myk makt, også kalt "overtalelsesmakt", handler om mediemakt, idémakt, hvordan sette dagsorden, hvordan man kan forme den internasjonale opinion og hvordan man kan bruke "*public diplomacy*", eller offentlig diplomati. For å tilegne seg denne type makt i det internasjonale samfunnet må aktørene spille på positive verdier som demokrati, menneskerettigheter og respekt for andres meninger og standpunkt. Det er ikke kun det Nye har døpt hard makt, altså militær og økonomisk makt, som er kilder til makt i dagens samfunn. Det er heller ikke kun sterke, suverene stater som kan inneha såkalt myk makt. Også ulike ikke-statlige organisasjoner (NGO), internasjonale organisasjoner (IO) og media kan besitte myk makt. Myk makt kan også opparbeides av små stater uten mye hard makt, for eksempel gjennom ekspertise, alliansebygging og nisjekunnskap. Mulighetene for myk makt er derfor mange, og det er liten tvil om slik maktutøvelse kan ha stor effekt (Matlary 2002:32-34).

2.3.2 Verdidiplomati og utenriks og sikkerhetspolitikk

I utenrikspolitikken søker de aller fleste stater, dog med varierende prioritering, militær og økonomisk sikkerhet, politisk uavhengighet, velferd og prestisje. Når det gjelder andre enn disse universelle målene er det store variasjoner i hvilke utenrikspolitiske målsettinger stater ønsker å realisere. Flere vestlige land har gjort hensynet til menneskerettigheter til en del av sin utenrikspolitiske dagsorden. Under den kalde krigen ble brudd på menneskerettigheter anvendt i den politiske retorikken mot Sovjetunionen, og etter den kalde krigen har blant annet menneskerettigheter ligget til grunn for USAs sanksjonspolitik mot Irak og Nord-Korea. NATOs militære intervensjon i Kosovo i 1999 er det kraftigste og tydeligste uttrykket for ivaretagelse av menneskerettigheter som utenrikspolitisk mål. Vestlige stater kan dermed la suverenitetsprinsippet vike dersom humanitære hensyn tilsier det, noe som ble demonstrert i Kosovo. Likevel er dette langt fra en konsekvent handlingsregel. Beskyttelse og bevaring av menneskerettigheter må ofte vike for materielle målsettinger når slike lett

målbare interesser står i strid med ivaretagelse av menneskerettigheter (Fermann 2007:48-49).

Likevel virker det trygt å si at verdidiplomati har en realpolitisk betydning det ikke hadde tidligere. I dagens internasjonale politikk kan man ikke si at den reelle og egentlige makten ligger i realpolitikken, forstått som "[...] tradisjonelle, territorielt definerte nasjonale interesser, først og fremst sikkerhetspolitiske og økonomiske" (Matlary 2002:11).

Verdidiplomati er ikke lenger et slags tilbehør, det berører i stor grad vitale nasjonale interesser som sikkerhet og økonomi, og da spesielt om man ser dette på lang sikt. Som nevnt er dette særlig fremtredende i vestlig internasjonal politikk, hvor temaer som fred, demokrati og menneskerettigheter får stadig større oppmerksomhet. Dette har igjen sammenheng med den økte graden av offentlighet som preger utenrikspolitikk, og utviklingen av det såkalte "*public diplomacy*", eller offentlig diplomati. Som en følge av dette er offentlig debatt og diskurs fokusert på verdier, rettferdighet og menneskerettigheter, ikke nasjonale interesser. På grunnlag av dette hevder Matlary at stater bør spille en positiv rolle i denne type utenrikspolitikk, uansett om de er motivert for dette eller ikke (Matlary 2002:10-11).

Vi har altså sett at det er flere årsaker til fremveksten av verdidiplomati. Kort oppsummert kan det nevnes en kraftig vekst i multilateralt diplomati (økt antall internasjonale organisasjoner, internasjonale avtaler, regimer, domstoler og tribunaler), nye relevante og legitime aktører i tillegg til stater (for eksempel NGOer) og en globalisering av media og kommunikasjon. Til sammen har dette ført til at politiske diskusjoner, debatter og diskurser må føres mer i form av rettigheter og verdier, ikke interesser. Interesser anses ikke lenger som legitimt der man søker felles løsninger på felles problemer eller dersom internasjonale forpliktelser skal oppfylles. En stats standpunkter må derfor legitimeres på andre måter enn kun gjennom interesser. Dette gjelder spesielt dersom en prosess er offentlig, ettersom både presse og publikum i slike tilfeller ofte vil snakke i verdi- og rettighetstermer. Verdier, ikke interesser, blir dermed det sentrale (Matlary 2002:24-26).

Som et resultat av utviklingen skissert over er det blitt vanskeligere for stater å handle ut fra rent nasjonale interesser. Statene må i større utstrekning enn før begrunne og

rettferdiggjøre standpunkter og handlinger ut fra gjeldende normer og regler i det internasjonale samfunn. Dersom dette ikke blir gjort, kan en stat i ytterste konsekvens bli utsatt for politiske og økonomiske sanksjoner. Dette vil ha negative innvirkninger på både omdømme og samarbeidsmuligheter med andre stater og organisasjoner. For å få innpass i "det gode selskap" er det nødvendig å være en demokratisk rettsstat som respekterer menneskerettigheter og generelt innretter seg etter normene for en god verdensborger (Helseth 2007:19-20).

Likevel, det kan være vanskelig å skille ut hvilke deler av en politisk begrunnelsesretorikk som har rot i reelle motiver, og hva som er helt eller delvis stedfortredende argumentasjon med den hensikt å redusere kostnadene knyttet til en utenrikspolitisk handling (Fermann 2007:52). At den politiske diskusjonen domineres og ofte avgjøres av verditermer og kriterier betyr ikke nødvendigvis at statene er motivert av verdier. På den ene side er mye utenrikspolitikk reelt basert på verdier og på den måten altruistisk motivert, som for eksempel bistand til land der man ikke har noen strategiske eller økonomiske interesser. På den annen side bidrar denne type politikk også til makt for landet som utøver den, og staten har da en strategisk eller instrumentell motivasjon for å handle på denne måten. Økt innflytelse på andre områder eller prestisje og "good-will" kan være et eksempel. Nasjonale interesser ligger dermed i bakgrunnen (Matlary 2002:26-27).

2.4 Hva forteller annen forskning og litteratur?

Under dette punktet vil annen forskning og litteratur bli undersøkt med den hensikt å avdekke hva som menes om allianseavhengighet og verdidiplomati, og disse retningenes betydning i internasjonal politikk. Det vil også fokuseres på perspektivenes tyngde når det kommer til norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Dette gir en bredere og dypere teoretisk forankring for studiens hypoteser.

2.4.1 Allianseavhengighet

Under den kalde krigen var det knapt noe europeisk land hvor atlantehavspolitikken hadde et så sterkt rotfeste som i Norge. Dette bunnet i frykt for den sovjetiske nabo, og sammen

med dette en usikkerhet omkring hvor raskt og hvor tungt de allierte ville reagere ved et eventuelt angrep på Norge. Resultatet av dette var den norske invitasjonspolitikken overfor vestmaktene. Forholdet til USA var av spesiell betydning, og selv med enkelte periodiske gnisninger, for eksempel vedrørende spørsmålet om atomvåpen, var forholdet mellom landene generelt godt, noe som kommer til uttrykk gjennom karakteristikken av forholdet mellom Norge og USA som "en allianse i alliansen" (Tamnes 1997:61, 91). Konflikter som oppsto, ofte grunnet norske særstandpunkter, ble kortvarige. "Strid måtte vike for felles interesser og realpolitiske hensyn" (Tamnes 1997:69).

Den kalde krigens slutt førte med seg store endringer, både internasjonalt og i norsk utenrikspolitikk. Norge kom i en mer marginal posisjon, spesielt fordi nordområdene kom i skyggen av nye og mer påtrengende problemer andre steder (Tamnes 1997:470). Selv om konteksten har endret seg, finner Græger og Haugevik (2009) i sin studie at Norge fortsatt er en stødig "Atlanticist", hvor forholdet til USA og et fortsatt relevant og handlekraftig NATO står i fokus:

"Norway has a genuine and long-standing Atlanticist orientation in security and defence policy, manifested in its close relationship with the United States and its strong commitment to NATO. NATO is the cornerstone of Norwegian security, so maintaining NATO's relevance for European security is a key security concern for Norway" (Græger og Haugevik 2009:37).

Med bakgrunn i dette virker det lite kontroversielt å hevde at NATO har vært, og fremdeles er, hjørnesteinen i norsk sikkerhetspolitikk. Det er derfor viktig for Norge både å bevare NATOs relevans, og også Norges relevans innen NATO. Med den kalde krigens slutt mistet Norges geopolitiske posisjon, med nærhet til Sovjetunionen, mye av sin sikkerhetspolitiske betydning. Det ble derfor tvingende nødvendig å finne andre metoder for å sikre Norges innflytelse, posisjon og interesser i NATO, og dermed forhindre marginalisering og sikre at norske behov blir ivaretatt ved en eventuell krisesituasjon. Norge er fortsatt avhengig av et institusjonelt rammeverk og tette bånd til allierte for å kunne ivareta norske sikkerhetsinteresser (Larsen 2011:30).

En måte å gjøre dette på er å delta i NATOs operasjoner, og på den måten vise at man er en pliktoppfyllende og solidarisk alliert. Larsen (2011) fremholder at Norge er, som under den kalde krigen, avhengig av de amerikanske sikkerhetsgarantiene som ligger nedfelt i NATO og det transatlantiske forsvarssamarbeidet. For å nå mål om å bevare norsk sikkerhet må Norge fremstå som en pålitelig partner, og delta i operasjoner i NATO-regi, også de vanskelige. Man må være en av "*those who deliver*" (Larsen 2011:35-36).

Litt forenklet kan man si at deltagelse i internasjonale operasjoner gir uttelling i form av internasjonal politisk innflytelse (Laugen Haaland 2011:71). Det er viktig å bidra og delta, både for å opprettholde NATOs relevans, og også USAs interesse i NATO. Græger (2011) påpeker at europeiske styrkebidrag til NATO-operasjoner er en måte å opprettholde USAs interesse for Europa på, særlig i en tid hvor USAs strategiske fokus er mer rettet mot utviklingstrekk som nye stormakter og finanskriser (Græger 2011:4).

Betydningen av å delta, og å bidra til byrdefordeling innad i NATO, understrekes av flere (Ringsmose 2010; Cimbala og Forster 2010; Davidson 2011; Matlary 2012; Græger 2009b). Dette er med på å sikre innflytelse og posisjon i NATO, at interesser blir hørt, og ikke minst at man holder seg på godfot med USA, som fortsatt er den største sikkerhetsgarantisten og bidragsyteren i NATO. Risikovillighet er minst like viktig som kostnadsbidrag, og stater som ønsker et nært forhold til USA må bidra med risikovillige og relevante militære bidrag til globale operasjoner. Dette er nødvendig for å opprettholde USAs interesse i NATO, og med det NATOs og USAs evne og vilje til å komme til unnsetning i en eventuell krise. Dette er i tråd med logikken i Snyders teori om allianseavhengighet (Matlary 2012:1, 6).

Både Cimbala og Forster (2010) og Ringsmose (2010) argumenterer for at byrdefordeling, og da spesielt når det kommer til fordeling av risiko, er av stor betydning for NATO i dag, og ikke minst for forholdet til USA. "*The distribution of risk – measured by troops in the field, location relevant to hostilities, and the willingness to accept the social and political effects of causalities – has perhaps become the most critical and divisive part of burden sharing*" (Cimbala og Forster 2010:160).

Ringsmose (2010) deler dette synet, og påpeker at byrdefordelingsagendaen i dag domineres av fordeling av risiko, hvor spørsmålet om hvem som bidrar med styrker til de mest risikofylte oppdragene står sentralt (Ringsmose 2010:321). Han understreker at de alliertes rykte, prestisje og politiske innflytelse er nært forbundet med deres ytelse i byrdefordelingsprosessen (ibid.:319). I tillegg viser hans undersøkelse at når et alliansemedlem er avhengig av sikkerhetsgarantien en større alliert gir, vil deltagelse i operasjoner være en måte å sikre denne garantien på. Han finner at

”When members of an alliance assume that the credibility of the security guarantees provided by their more powerful allies are dependent on their participation in out-of-area operations, they will tend to contribute to the mission regardless of the lack of direct incentives presented to them” (Ringsmose 2010:320).

Deltagelse er dermed nødvendig både for innflytelse i alliansen, og også for å ivareta sikkerhetsgarantien som ligger i NATO, og da spesielt fra USA. Græger (2009b) viser at dette i aller høyeste grad gjelder også for Norge:

”Tidligere hvilte Norges posisjon i NATO på landets strategiske beliggenhet, men den forsvant med den kalde krigen. Norges innflytelse sikres i dag primært av styrkebidrag til NATO-ledete operasjoner og deltakelse i det politiske og militære samarbeidet. Bidragene fører til at Norge i større grad ”blir hørt” i saker av sentral sikkerhetspolitisk betydning for landet” (Græger 2009b:39).

Davidson (2011) stiller i sin studie spørsmål ved hvorfor USAs allierte i NATO velger å delta i operasjoner der de tilsynelatende ikke har nasjonale interesser, da det mest logiske i slike tilfeller vil være ”free-riding”. Hans studie viser at allianseverdi, eller avhengighet, og prestisje er svaret på dette spørsmålet:

”States frequently contribute because they want to maintain their state’s valued alliance relationship with the United States or so that they can maintain or enhance their international prestige. Free riding does not convince the United States of an ally’s value nor does it convince other states that the free rider is willing or able to

deploy its military when push comes to shove. The only way for allies to maintain alliance value and prestige is to contribute [...]" (Davidson 2011:175).

Dette aspektet fremholdes også av Skogan (2009), vedrørende hvorfor Norge deltar i væpnede operasjoner i regi av NATO. Han skriver at et "mål med slik deltagelse som iblant blir fremholdt, er for øvrig at den støtten til allierte og andre som norsk deltakelse innebærer, skal styrke deres følelse av *forpliktelse til å yte Norge væpnet hjelp* om behovet for det skulle oppstå" (Skogan 2009:72).

2.4.2 Verdidiplomati

Verdidiplomati, i form av vektlegging av FN og fokus på menneskerettigheter, demokrati, bistand og lignende, har lange historiske røtter i norsk utenrikspolitikk, selv om verdiaspektene i lang tid ble holdt separert fra de mer realpolitiske aspektene av utenrikspolitikken, den i tidligere tider "virkelige" utenrikspolitikken. Tamnes (1997) beskriver Norge i denne delen av utenrikspolitikken som "mesen, megler og moralist". Det moralske engasjementet og trangen til å være pådriver ble et stadig mer iøynefallende trekk ved norsk utenrikspolitikk fra 1960-tallet og utover. Engasjementet fikk sitt uttrykk i en sterk interesse for FN-systemet og for kollektive løsninger, engasjement til fordel for den tredje verden og miljøspørsmål, regimekritikk, og også en norsk rolle som brobygger (Tamnes 1997:339).

Engasjementet var altså mangfoldig og vidtrekkende. Samtidig påpeker Tamnes (1997) at engasjementet var langt fra problemfritt. Mye av u-hjelpen ga magre resultater, og engasjementet kom i visse tilfeller i konflikt med andre hensyn, spesielt dersom USA så sine interesser i den kalde krigen truet. Å forene prinsipper med praksis var ikke alltid like enkelt. For eksempel når det gjelder menneskerettigheter, var det en spenning mellom to grunnholdninger: På den ene side et ubetinget moralsk imperativ som sier at overgrep må fordømmes uansett tid og sted, på den andre siden en mer resultatorientert handling der varsomhet måtte utvises av hensyn til norske interesser (Tamnes 1997:339, 370).

Verdimessig engasjement har dermed lange tradisjoner i Norge, og FN har over lang tid stått sterkt. Man kan i så måte si at FN-linjen er konsistent i norsk utenrikspolitikk. Det er viktig å bemerke at det den gang, som nå, tjente norske interesser å fokusere på multilateralt samarbeid gjennom FN. Som Tamnes påpeker: "Et organisert verdenssamfunn, bygd på folkerettens prinsipper om staters ukrenkelighet og fredelig bileggelse av tvister, samt på internasjonalt anerkjente kjøreregler for mellomstatlig økonomisk samkvem, ble betraktet som en motvekt til naken militærmakt og som et vern for små stater" (Tamnes 1997:342-3).

Leira m.fl. (2007) fremholder i sin studie av norske selvbilder og norsk utenrikspolitikk at utenrikspolitiske utsagn og praksiser skaper og viderefører visse bilder av oss selv. Bildene er i første rekke for oss selv, men også for de som Norge samhandler med og som observerer norske handlinger. I følge Leira m.fl. preges utenrikspolitiske utsagn og praksiser av enkelte velkjente selvbilder: Norge er en fredsnasjon, Norge er en bistandsnasjon og Norge er "FNs beste venn". Disse selvbildene har bred støtte, og har stadig blitt vevd tettere sammen, både i teori og i praksis (Leira m.fl. 2007:9-10).

Også hos Leira m.fl. (2007) påpekes det at ved siden av de altruistiske/idealistiske begrunnelsene for fredspraksisene, har fredsaktivismen også i senere tid fått en realpolitisk begrunnelse – fred i verden gir fred for Norge. I tillegg gir fredsaktivisme tilgang til sentrale beslutningstakere og fora, og mulighet til å fremme norske synspunkter i saker der Norge har nasjonale interesser som det ellers kan være vanskelig å nå frem med (ibid.:13). Med andre ord står bildet av Norge som en fredsnasjon sterkt, men er ikke begrunnet kun i altruistiske eller idealistiske forhold. Det er altså en sammenveving av verdier og interesser.

Når det gjelder støtte til FN, blir dette ansett som troverdighetsbyggende, men norsk støtte til FN som organisasjon og deltagelse i FN har i hovedsak vært en konsekvens av selvbildet som altruist, fredsnasjon og multilateralist. Og det er et faktum at Norge *har* bidratt mye til FN. Norges økonomiske bidrag til FN er store i forhold til folketallet, og etter den andre verdenskrig var Norge en av de største bidragsyterne til FNs utviklingsprogram, FNs befolkningsprogram, FNs barnefond og det internasjonale hjelpearbeidet for flyktninger (Leira m.fl. 2007:20; Tamnes 1997:341).

Selvbildet av Norge som fredsnasjon og "FNs beste venn" har i følge Leira m.fl. sitt utspring i forskjellige former for altruisme, den opprinnelige drivkraften er og har vært å gripe inn i en umoralsk verden for å gjøre den bedre. Etter hvert har selvbildene også tatt opp i seg at "praksisen som er knyttet til dem også kan ha positive bieffekter for norske egeninteresser, men disse er i alle tilfeller underordnet de moralske imperativene" (Leira m.fl. 2007:23). Det er altså tydelig at FN-linjen og fokus på verdier tradisjonelt står sterkt i norsk utenrikspolitikk. På bakgrunn av dette er det rimelig å anta at selvbildene som fredsnasjon og pådriver for FN påvirker den utenrikspolitiske praksisen, og derfor også kan ligge bak utenrikspolitiske handlinger.

Leira m.fl. (2007) fremholder altså at det er altruisme som har ligget til grunn for den norske verdipolitikken og den såkalte FN-linjen. Tamnes (1997) hevder på sin side at den norske engasjementspolitikken, med fokus på et bedre organisert mellomstatlig samarbeid og økt rettferdighet, dypest sett var diktert av realpolitiske hensyn. Et velorganisert verdenssamfunn ble sett på som en motvekt mot militærmakt og et vern for små stater. Norges støtte til FN-systemet og til fredsbevaring må derfor ses på denne bakgrunn. Dette var ifølge Tamnes hovedgrunnen for det norske engasjementet, i tillegg til "[...] en virkestrang bygd på en sterk humanitær tradisjon, en velfylt lommebok og en selvoppfatning som sa at Norge inngikk i den sivilisatoriske fortroppen" (Tamnes 1997:469).

Uansett engasjementspolitikken eller verdidiplomatiets opphav, er det et faktum at det snakkes mer og mer om verdier i internasjonal politikk, som tradisjonelt har vært preget av militær- og økonomisk makt, og hvor verdier i bunn og grunn har spilt en liten rolle. Dette skyldes mye at internasjonale menneskerettigheter har blitt bedre definert, og globaliseringen av media har gjort at offentligheten vet mer om utenrikspolitikken og deltar mer i utenrikspolitiske debatter. "Dette betyr at også utenrikspolitikk begrunnes med verdier, men vi vet ennå ikke så mye om hvor 'tunge' verdiene er i forhold til realpolitiske interesser" (Matlary 2002:32).

Verdier som menneskerettigheter, demokrati og rettsstat blir i større grad brukt som basis for utenrikspolitisk retorikk, men det er vanskelig å bedømme hvor mye disse verdiene virkelig betyr. Så godt som alle internasjonale operasjoner i dag begrunnes ut fra et

verdiperspektiv, men dette forteller oss egentlig ingenting om hva som ligger til grunn for en gitt operasjon, eller hvilken vekt verdier faktisk har i ulike tilfeller. Det er viktig å ta i betraktning at verdier som retorisk grunnlag er lettere å "selge" til offentligheten enn knallharde realpolitiske egeninteresser (Matlary 2002:33, 37-38).

Matlary (2002) finner i sin studie at det er vanskelig å finne direkte effekter av verdidiplomati på realpolitikken. Verdidiplomatiske makt kan vanskelig konverteres til realpolitisk makt, og en respondent i studien sa at "man kan ikke komme i NATO eller EU og snakke om norsk fredsmegling" (Matlary 2002:72). Studien finner at den "myke" makten i verdidiplomati gir tilgang og interesse for norsk utenrikspolitikk. Dette er helt klart viktig, men det er likevel "[...] ikke noe substitutt for liten innflytelse på diverse realpolitiske arenaer. 'Myk' makt kompenserer ikke for 'hard' makt [...]" (ibid.:73).

Som vist i dette kapitlet er den realismeorienterte allianseteorien og verdidiplomati to ganske motstridende teoriretninger som vektlegger til dels svært ulike faktorer. Samtidig kan det være vanskelig å trekke vannrette skott mellom disse i praksis, og særlig etter den kalde krigen har dette skillet blitt mer utydelig. Verdidiplomati berører i dag nasjonale interesser som sikkerhet og økonomi, og verdidiplomati har også antatt en mer strategisk karakter. Det vil derfor være svært interessant å undersøke om, og i så fall i hvilken form, dette kan være med å forklare norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*.

På det teoretiske grunnlaget som er vist i dette kapitlet utledes også studiens før nevnte hypoteser. Basert på teori og forskning vil hovedhypotesen være allianseavhengighet, mens verdidiplomati utgjør studiens alternative, eller kontrasterende, hypotese.

I det neste kapitlet vil studiens metodiske tilnærming bli redegjort for, og hvordan det teoretiske rammeverket skissert over tenkes anvendt.

Kapittel 3: Metode og fremgangsmåte

I dette kapitlet vil det bli redegjort for oppgavens metodiske tilnærming og fremgangsmåte. Først vil jeg gå igjennom studiens forskningsdesign, før jeg deretter presenterer utvalg av kilder og data. Til slutt vil validitet og reliabilitet bli drøftet. Fordeler, ulemper og eventuelle problemer ved studiens metodiske tilnærming vil bli diskutert underveis.

3.1 Forskningsdesign og fremgangsmåte

Et forskningsdesign er en plan som gjennom diskusjon av modell og data viser hvordan man forventer å kunne bruke funn og bevis fra studien til å trekke slutninger og konklusjoner (King m.fl. 1994:118). De følgende avsnitt vil vise hvordan jeg tenker dette gjennomført i min studie av norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*.

Problemstillingen vil analyseres ved en kvalitativ casestudie. Dette er fordi jeg ønsker å forklare en spesifikk hendelse, noe en kvalitativ casestudie er godt egnet til. I følge Gerring (2007) kan en casestudie forstås som en intensiv studie av et enkelt case, hvor formålet delvis er å kunne si noe om en større klasse av case (Gerring 2007:20). King, Keohane og Verba (1994) definerer en casestudie som et studie hvor fokuset er på en spesifikk hendelse, avgjørelse, institusjon, beliggenhet, spørsmål, problem eller lovgivning. Temaet for studien er ofte viktig i seg selv, som for eksempel et valg, en stor endring eller avgjørelse i en stat eller en krise av global skala (King m.fl. 1994:4).

Denne studien vil dermed ha et såkalt intensivt forskningsdesign, noe som er hensiktsmessig da jeg ønsker å opparbeide betydelig detaljkunnskap om fenomenet jeg studerer. Formålet med et intensivt eller kvalitativt forskningsdesign er å forstå det unike og det spesifikke, og med en kvalitativ tilnærming vil man ha mulighet til å fokusere på individuelle særtrekk ved det man studerer. Ved en intensiv casestudie vil det være mulig å opparbeide stor detaljkunnskap om temaet og enheten som er fokus for studien. Det gir også god anledning til å se den aktuelle enheten i et bredere helhetsperspektiv, samt mulighet for å danne et

bilde av utviklingsforløp og fastsette kronologien i endringer som har funnet sted. Dette gir grunnlag for dyp og grundig forståelse av fenomenet eller hendelsen som blir studert (Hellevik 2002:97-99).

Som ved de fleste forskningsdesign og fremgangsmåter er det både fordeler og ulemper ved casestudier. En av de store fordelene ved å studere et eller kun noen få antall case er at denne typen forskning legger til rette for nær og nøye oppmerksomhet til historiske utviklingers kompleksitet (Rueschemeyer 2003:305). Dette vil derfor være en hensiktsmessig tilnærming for min studie, da hovedformålet er å forstå og forklare norsk deltagelse i *Operation Unified Protector* i Libya. Jeg ønsker å undersøke hvorfor beslutningen om å delta ble fattet, og velger derfor et casestudie for å oppnå dette.

Casestudier har ofte blitt kalt ikke-vitenskapelige, eller kun et steg på veien til mer vitenskapelig forskning. Frontene i denne debatten har til tider vært steile, og som King m.fl. peker på, "[...] indeed they sometimes seem to be at war" (King m.fl. 1994:3). En av de vanligste diskusjonene rundt casestudier omhandler spørsmålet om hypotesegenerering og hypotesetesting. Enkelte mener casestudier kun kan brukes til å generere hypoteser som deretter testes i undersøkelser med flere enheter og større utvalg. Andre fremholder at casestudier kan benyttes til å si noe om et større univers eller gruppe av case, og at man faktisk kan bekrefte eller avkrefte en hypotese eller teori med en casestudie. Dette siste punktet er omdiskutert. Det skal ikke sies at casestudier aldri kan bekrefte eller avkrefte en hypotese, men det er likevel sjelden man kan finne så mye variasjon i et enkelt case at dette er mulig (Gerring 2007:39-42; George og Bennett 2005:20-21).

I denne studien vil ikke dette utgjøre et stort problem, da jeg ikke er ute etter verken å bekrefte eller avkrefte teoriene jeg benytter meg av. Til dels er et av formålene å undersøke hvordan de statsvitenskapelige teoriene jeg har valgt kan bidra til å forklare hvilke forhold som lå til grunn for norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*. Samtidig vil studien kanskje kunne si noe om disse teoriens appliserbarhet i dagens internasjonale kontekst. Dette fremhever blant annet Gerring (2007:45) som et bruksområde hvor casestudier er godt egnet.

Et annet moment verdt å diskutere er innsikten en casestudie kan gi når det gjelder kausaleffekter versus kausalmekanismer, hvor en mekanisme innebærer veien fra årsak eller forklaring til utfall. Vedrørende kausaleffekter kan man generelt si at casestudier ikke er spesielt egnet til å beregne dette. En kausaleffekt vil si omfanget av påvirkning en variabel eller årsak har på et bestemt utfall, noe som nesten alltid må beregnes ved hjelp av flere case eller enheter. Når det derimot gjelder kausalmekanismer, altså veien fra en årsak til et utfall, kan et godt utført casestudie gjøre det mulig å finne de ulike årsakene som ligger bak et utfall da det legger til rette for et grundig dybdestudium. Spesielt ved studier av beslutningsprosedyrer og beslutningsatferd kan casestudier gi innsikt i intensjoner, resonnementer, informasjonsbearbeiding og prosedyrer som ligger bak en spesifikk prosess (Gerring 2007:43-45; George og Bennett 2005:21-22).

Det er samtidig viktig å huske på vanskeligheter man kan støte på når man studerer politiske prosesser og forsøker å rekonstruere politiske beslutninger. En del av disse vanskelighetene er knyttet til tilgjengelig datamateriale og tolkning av dette, noe som vil bli drøftet nærmere under avsnittet om kilder og data. I tillegg løper man en risiko for å over-intellektualisere den politiske prosessen. Ved forsøk på å rekonstruere hvordan og hvorfor en viktig beslutning ble vedtatt er det lett å anta at den politiske prosessen var mer ordnet og rasjonell enn den faktisk var. Formelle og komplekse modeller over beslutningsprosesser tilsvarer ofte ikke slike prosesser i den virkelige verden. Det er også lett å helle mot forklaringer hvor det virker som en faktor er den tydelige og dominerende årsaken bak en spesifikk avgjørelse. I realiteten kan det faktisk være en rekke betraktninger og hensyn som har motivert beslutningen. For å komplisere bildet ytterligere er det også slik i pluralistiske politiske systemer at beslutninger i noen tilfeller tas så lenge beslutningstakerne er enige om hva som skal gjøres, uten at de nødvendigvis er enige om hvorfor (George og Bennett 2005:98).

Dette er hensyn jeg må ta spesielt i betraktning da det er nettopp årsakene og motivene bak en politisk beslutning jeg skal studere. En annen relatert utfordring omhandler bruk av teori. Når formålet med en studie er å forklare og forstå et utfall er det viktig å være oppmerksom på om man "påfører" en favorisert teori som forklaring. Spørsmålet er altså om alternative teorier som kan ha forklaringskraft har blitt oversett eller utilstrekkelig vurdert. Det samme

gjelder for forklaringsvariabler. Det er essensielt å vurdere muligheten, eller antagelig sannsynligheten, for at et fenomen eller en hendelse er påvirket av en rekke faktorer (George og Bennett 2005:105-106).

Når det gjelder problemene diskutert over, altså utforskede teorier og forklaringer, er dette noe jeg er klar over kan være en utfordring i denne studien. Jeg håper å demme opp for noe av dette ved å ha to alternative teoretiske retninger som grunnlag for ulike hypoteser og forklaringsfaktorer for norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*. Selvfølgelig vil det mest sannsynlig fortsatt være en rekke faktorer som kan ha vært av betydning og som ikke blir diskutert her. Jeg anser det ikke som praktisk gjennomførbart å dekke alle mulige årsaker og forklaringer, men ved at jeg har valgt teoretiske retninger med veldig forskjellige utgangspunkt, og som dermed gir grunnlag for ulike mulige forklaringer, bedømmer jeg dette til å være et godt grunnlag for å kunne avdekke eventuelt motstridende forklaringer på norsk deltagelse i Libya.

King, Keohane og Verba (1994) påpeker at det faktisk kan være en fordel å ikke ha for mange forklaringsvariabler når man skal undersøke et fenomen: "*A successful project is one that explains a lot with a little*" (King m.fl. 1994:123). Likevel er det da spesielt viktig å være oppmerksom på utelatt variabelskjevhet, noe jeg som vist over må ta i betraktning da konklusjoner og slutninger skal trekkes. Et siste moment verdt å ta opp i denne sammenheng er mangelen på variasjon på avhengig variabel, altså utfallet som blir studert, nemlig inngripen og påfølgende NATO-operasjon i Libya. For å lære noe om årsakene som førte til utfallet på avhengig variabel bør det i utgangspunktet også studeres tilfeller hvor utfallet har blitt et annet, i dette tilfellet ikke inngripen (King m.fl. 1994:129).

Her kunne situasjonen i Syria vært interessant i så måte. Nå er dette riktignok en pågående situasjon som fortsatt er under utvikling, men i skrivende stund har ikke NATO eller andre internasjonale organisasjoner gått til liknende skritt som det som ble iverksatt i Libya. Det kan være en spennende videreføring av temaet for fremtidige forskningsprosjekter.

Når det gjelder selve den metodiske fremgangsmåten, vil studien bli lagt opp som en kvalitativ analyse av en rekke ulike dokumenter og utsagn. Dokumenter som offentlige

uttalelser, stortingsmeldinger, redegjørelser og lignende vil undersøkes for å kartlegge hva som blir fremsatt som begrunnelser for norsk deltagelse i Libya. Studien hadde helt klart hatt nytte av å bli supplert med intervjuer av personer nærmere beslutningsprosessen enn meg, da det ved hjelp av intervjuer kan avdekkes informasjon som ikke kommer frem i offentlige redegjørelser og uttalelser. Dette er spesielt viktig da man undersøker et relativt sensitivt område som utenriks- og sikkerhetspolitikk, der det eksisterer informasjon som blir skjult for offentlighetens øyne, eller i det minste fremstilt på en slik måte at ikke alle detaljer blir offentliggjort.

Til tross for at det er metodiske problemer ved å kun basere studien på åpent tilgjengelige kilder, må det også tas i betraktning at verdien av intervjuer kan vise seg å være lav i dette tilfellet, da det er svært sensitive utenrikspolitiske spørsmål som omhandles. Spissformulert ville ingen politiker sagt at Norge deltok i *Operation Unified Protector* for å komme inn i NATOs indre kjerne og på godfot med USA. Kanskje ville ikke intervjuer avdekket særlig annet enn det som allerede fremkommer i offentlige uttalelser og dokumenter. Svaret på den utfordring "skjult informasjon" utgjør må derfor være en dyp og nøyaktig analyse av norsk utenriks- og sikkerhetspolitisk historie.

3.2 Operasjonaliseringer og bruk av teori

De teoretiske definisjonene av de sentrale begrepene som skal studeres må også defineres operasjonelt, det vil si helt konkret hvordan de tenkes undersøkt eller målt. I denne studien vil det si hvordan allianseavhengighet og verdidiplomati kommer til uttrykk når det gjelder beslutningen om å delta i *Operation Unified Protector* i Libya.

Som uttrykk for allianseavhengighet skal det undersøkes om det i dokumenter og uttalelser fremkommer begrunnelser som fremhever alliansesolidaritet, viktigheten av NATO, viktigheten av og støtte til USA, innflytelse i NATO og lignende. I denne kategorien faller også uttalelser som vektlegger de andre faktorene i Snyders allianseteori, nemlig forpliktelse og interesse. Jeg anser det som rimelig å anta at disse ulike aspektene vil gli litt inn i hverandre, og dermed være vanskelig å holde helt separert. Disse tre aspektene vil av den grunn i stor grad behandles som en samlet kategori, under betegnelsen allianseavhengighet.

Når det gjelder verdibaserte faktorer, samlet under kategorien verdidiplomati, skal det på samme måte undersøkes i hvilken grad begrunnelser bygger på betydningen av FN og FN-mandat, beskyttelse av sivilbefolkningen, menneskerettigheter, bevaring av fred og humanitære faktorer.

Jeg anser det som sannsynlig at det å skille mellom såkalt reelle og vikarierende argumenter vil utgjøre en utfordring i denne studien. I hvilke tilfeller kan man være sikker på at et argument eller en begrunnelse virkelig bunner i et verdihensyn? I hvilke tilfeller er det tvert om et vikarierende argument for noe som egentlig er en realpolitisk motivert begrunnelse? Kan et argument eller en begrunnelse forsøke å ivareta begge typer hensyn? Det vil antagelig være en stor utfordring å isolere de ulike argumentene i kildene, for så å klassifisere eller kategorisere dem i henhold til de ulike operasjonaliseringene. Dette er elementer jeg må ha i bakhodet ved analysen av dokumenter og uttalelser i denne studien, og særlig da slutninger og konklusjoner skal trekkes. Ved tvetydighet eller usikkerhet vil jeg trekke veksler både på teoriforankring og annen empirisk kontekst for å begrunne valg av kategorisering.

3.3 Kilder og data

Forskningsdesign og en studies formål er bestemmende for hvordan man samler inn data og hvilke kilder som benyttes. Valg og tilgjengelighet av kilder har minst to viktige implikasjoner, både for casets validitet i seg selv og for validiteten til studiens konklusjoner (Heier 2006:13). Man kan i hovedsak skille mellom to typer kilder, nemlig primær- og sekundærkilder. Primærkilder er kilder som er samlet inn for en bestemt undersøkelse, mens sekundærkilder er allerede foreliggende kilder. Primærkilder er dermed godt egnet og tilpasset til undersøkelsen de skal benyttes i, men de kan være tids- og kostnadskrevende å samle inn. Sekundærkilder er på den andre siden lettere å få tak i, og de er klare til bruk. Ulempen kan være at de nødvendigvis ikke passer så godt til den undersøkelsen man skal anvende dem i (Hellevik 2002:100-103).

Primærkilder vil i denne sammenheng bestå av stortingsmeldinger, innstillinger til stortinget fra ulike komiteer, stortingsforhandlinger (referat fra debatter), samt uttalelser fra sentrale

aktører til for eksempel media, kronikker og andre skriftelige uttalelser. Myndighetenes uttalte begrunnelser for deltagelse i *Operation Unified Protector* står sentralt, og de er fremført i ulike fora og gjennom forskjellige kanaler. Mange kilder av denne typen er publisert på nett gjennom regjeringens og ulike mediers dokumentarkiv, og jeg vil primært benytte meg av slike offentlig tilgjengelige kilder. Av sekundærkilder vil det bli benyttet ulike bøker, artikler og allerede eksisterende forskning, hvorav mye er basert på dybdeintervjuer, som kan bidra til å belyse temaet, utdype konteksten og styrke analysen. Dette vil være av spesiell betydning for denne studien, da hendelsen som studeres har funnet sted så nært i tid at det på den akademiske fronten er få arbeider som belyser dette spesifikt.

Når man skal analysere og granske en kilde er det flere ting som er viktig å ta i betraktning. For det første handler det om hvilke kilder man har tilgjengelig for å granske et spørsmål, og det gjelder å finne frem til kilder som aller helst er fullstendige eller i det minste representative. For det andre må man bedømme hva slags kilder man faktisk har, hvilken funksjon og hvilket formål de hadde i den situasjonen de ble til. Deretter må innholdet tolkes, man må finne ut hva som faktisk står i kilden, for så å avgjøre hvilken relevans og troverdighet kilden har og dermed hva den kan brukes til (Kjelstadli 1992:161-162).

Kildene som blir anvendt i denne oppgaven er i stor grad uttrykk for offentlige myndigheters, politiske partiers og enkeltpersoners meninger, synspunkt og standpunkt om emnet. Denne typen informasjon og dokumentasjon kan lide av manglende objektivitet, og den kan være selektiv med hensyn til den informasjon som blir gitt. Det vil derfor være av vital betydning å vurdere under hvilke omstendigheter kilden oppsto og hvilket formål opphavsmennene hadde med den, altså hvor troverdig innholdet i kilden kan sies å være. I offentlige dokumenter sies ikke alt, men samtidig vil det være en kontroll for at ikke for mye utelates heller da mange kan lese det. Likevel kan for eksempel interne departementsdokumenter i nyere tid ha blitt påvirket av offentlighetsloven, og dermed skrevet med det faktum at de kan leses av alle i bakhodet (Kjelstadli 1992:167-168).

I tillegg er det verdt å ta i betraktning hvem som er kildens opphavsmenn, og hvilket mål de kan ha hatt med kildens innhold. Konteksten kilden står i er også av betydning, altså hva som var omstendighetene og når den ble laget. Offentlige meldinger er kun siste ledd i en lang

prosess, og omfatter ikke nødvendigvis alt som har funnet sted i løpet av prosessen frem mot det endelige resultatet (Kjelstadli 1992:169). Alt dette er hensyn jeg må ivareta i denne studien, da jeg i stor grad benytter meg av offentlige dokumenter. De kan fortelle deler av, men ikke den fulle sannhet. Jeg må ta i betraktning den kontekst dokumentene er produsert i, og for hvilket publikum de egentlig er beregnet. Dokumentene er jo ikke først og fremst produsert for mitt formål. Likevel mener jeg at så lenge kilder og data anvendes med de betraktninger og forbehold nevnt her, vil de utgjøre et godt materiale for denne studien.

George og Bennett (2005) utdyper også en del utfordringer det er viktig å ta hensyn til ved studiet av politiske beslutninger og bruk av offentlige dokumenter og arkivmateriale, noe som dermed er av viktighet for denne studien. For det første er det essensielt å se på materiale som legger til grunn ulike forklaringer på hvorfor en hendelse eller avgjørelse har funnet sted for ikke å overdrive betydningen av en mulig forklaring samtidig som andre muligheter blir oversett. Dette søkes her ivaretatt ved å undersøke ikke bare en mulig forklaring, men to alternative forklaringer til norsk deltagelse i *Operation Unified Protector* (George og Bennett 2005:94-95).

For det andre må offentlige dokumenter og uttalelser ses i lys av offentlige kilder fra samtiden, som artikler og redegjørelser i media. Den offentlige konteksten beslutningstakere opererer innen må tas i betraktning, da de ofte både er sensitive ovenfor den og forsøker å påvirke den. Muligheten for at utgivelse eller offentliggjøring av dokumenter skjer på et tidspunkt som gagnar et politisk eller personlig mål for utgiver bør også vurderes. I tillegg er det ikke gitt at man får tilgang på all relevant informasjon og data når man studerer en hendelse som nylig har funnet sted, noe jeg i denne studien må være oppmerksom på (George og Bennett 2005:97, 100).

Det kommer tydelig frem av avsnittene over at det er mange hensyn som bør ivaretas og behandles med forsiktighet når man skal analysere dokumenter, og da særlig offentlige dokumenter. Jeg mener likevel at det materialet jeg har valgt ut vil gi et godt grunnlag for studien så lenge forbeholdene diskutert her tas i betraktning. Det viktigste man kan gjøre for å sikre og forbedre data og kilders kvalitet er i følge King, Keohane og Verba å "*record and report the process by which the data are generated*" (King m.fl. 1994:23). Dette har jeg til

hensikt å gjøre her for på den måten å kunne trekke mest mulig valide slutninger, og også legge til rette for andres vurdering og etterprøving av dette arbeidet.

3.4 Validitet og reliabilitet

Validitet og reliabilitet er to faktorer som er av avgjørende betydning for enhver undersøkelses holdbarhet. Jeg vil i det videre kort gjøre rede for begrepene, for deretter å drøfte dem i forhold til denne studien.

Hellevik skriver at "validiteten avhenger av hva det er som er målt, om dette er de egenskapene problemstillingen gjelder. Validiteten betegner altså datas relevans for problemstillingen i undersøkelsen" (Hellevik 2002:183). Validitet gjelder med andre ord om det er godt samsvar mellom forskerens observasjoner, de teoretiske ideene som utvikles og slutningene som trekkes (Bryman 2004:273).

Reliabilitet handler om hvordan målinger eller undersøkelser av datamaterialet har blitt gjennomført, og da spesielt om nøyaktigheten i de ulike operasjonene i forbindelse med måle- og undersøkelsesprosessen. Det dreier seg altså om i hvilken grad innsamlet data er pålitelig. I følge Yin (2003) er formålet med å sikre en undersøkelses reliabilitet:

"to be sure that if a later investigator followed the same procedures as described by an earlier investigator and conducted the same case study all over again, the later investigator should arrive at the same findings and conclusions" (Yin 2003:37).

Det handler med andre ord om etterprøvbarehet, nøyaktighet, og minimering av feil og skjevheter i en studie.

Når det gjelder validitet, skårer casestudier som regel høyt på indre validitet og lavere på ytre validitet, altså muligheten til å generalisere funn (Gerring 2007; George og Bennett 2005; Bryman 2004). Dette vil også være tilfelle i denne studien. Representativitet, og dermed muligheten til å generalisere, vil utgjøre et problem da det kun er et case som studeres. Som nevnt over vil det da begrense mulighetene til å si noe generelt om norsk

deltagelse i NATO-operasjoner. På den andre siden er indre validitet en av casestudiets styrker, da man kan gå i dybden på de prosessene og mekanismene som førte til et bestemt utfall. Dette er noe som forsøkes gjort i denne studien. Generalisering er altså ikke formålet med studien, så jeg anser ikke utfordringen med ytre validitet som noe stort problem.

I denne studien vil hovedformålet være å forstå og forklare norsk deltagelse i *Operation Unified Protector* i Libya. Studien vil ikke kunne si noe med sikkerhet om norsk deltagelse i andre NATO-operasjoner, eller om hvordan små stater handler innad i en allianse, men vil likevel kanskje peke på faktorer og forklaringer som har relevans også i andre case. Jeg vil derfor trekke sammenligninger til andre NATO-operasjoner Norge deltar eller har deltatt der dette vil være fruktbart for å styrke analysen.

En fordel med casestudier er at man kan anvende data fra flere ulike kilder, noe som er med på å øke en undersøkelses validitet. I den sammenheng kan det derfor utgjøre et problem at jeg kun benytter meg av dokumenter og uttalelser i denne studien. Studiens validitet kunne helt klart blitt styrket dersom det hadde blitt utført intervjuer med aktører som har hatt tilknytning til selve beslutningsprosessen rundt norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*.

En annen utfordring knyttet til spørsmålet om validitet omhandler tolkningen av dokumentene og tekstene som analyseres. Her er det rom for feiltolkning, noe som vil svekke studiens validitet. I tillegg vil det være en viss grad av skjønn når det kommer til samsvar mellom teoretiske og operasjonelle definisjoner, og hva som vurderes som uttrykk for de forskjellige forklaringsfaktorene. Bruk av skjønnsmessige vurderinger vil være vanskelig å unngå helt, men for å avhjelpe problemet og sikre validiteten vil det være viktig med klare henvisninger og tydelige begrunnelser, slik at andre kan gå arbeidet etter i sømmene.

Dette leder over i spørsmålet om reliabilitet. Datainnsamlingsmetodene må være pålitelige. Dersom de samme prosedyrene anvendes på samme måte, bør dette gi samme resultat, så lenge ikke noe som har endret fenomenets "ekte" karakter har skjedd i tiden mellom undersøkelsene. Forskjellige forskere som benytter akkurat den samme fremgangsmåten

ved undersøkelsen av et fenomen eller en hendelse bør ende opp med likt resultat. Dette er avhengig av at det er redegjort eksplisitt for prosedyrene som er benyttet, og alle data og analyser bør derfor så langt det er mulig være etterprøvbare (King m.fl. 1994:25-26).

For å sikre studiens reliabilitet vil jeg derfor være ekstra påpasselig med å henvise tydelig til hvor sitater og andre kilder er hentet fra, og drøfte hvordan jeg kommer frem til de slutninger jeg trekker. På den måten vil det være enklere for andre å kontrollere funn, og etterprøve studien og dens konklusjoner.

Et par punkter som ble tatt opp under avsnittet om kilder og data er verdt å repetere når det kommer til validitet og reliabilitet. Kildene som benyttes vil med stor grad av sannsynlighet ikke dekke alle aspekter ved beslutningen om norsk deltagelse i Libya, og bildet vil av den grunn ikke bli komplett. En del materiale som omhandler denne beslutningen er ikke tilgjengelig for offentligheten, for eksempel blir ikke forhandlingene i den utvidede utenrikskomiteen offentliggjort før det har gått mange år etter forhandlingene fant sted. Det finnes nok også en del materiale i form av samtaler, diskusjoner, e-poster og lignende knyttet til dette som aldri vil bli offentliggjort. Utvalget av kilder handler også om tid og ressurser, og jeg anser det som sannsynlig at det finnes materiale som hadde vært av nytte for studien som jeg ikke har fått kjennskap til. Disse momentene kan ha en negativ innvirkning på studiens validitet og reliabilitet, og bør også tas i betraktning da jeg skal trekke konklusjoner basert på dette materialet.

Det er vanskelig å trekke sikre konklusjoner, og kanskje spesielt basert på en casestudie av en enkelt hendelse eller utfall (Gerring 2007:210). Kunnskap er så godt som alltid usikker, og det kan diskuteres hva vi egentlig kan vite med sikkerhet. Selv om dette er interessant, vil det ikke bli noen diskusjon av politisk filosofi her. Jeg støtter meg derfor på King, Keohane og Verba som slår fast

"[...] that we sidestep many issues in the philosophy of social science as well as controversies about the role of postmodernism, the nature and existence of truth, relativism, and related subjects. We assume that it is possible to have some

knowledge of the external world but that such knowledge is always uncertain” (King m.fl. 1994:6).

En studie eller et forskningsprosjekt bør bidra med kunnskap om den virkelige verden, samt være et bidrag til den akademiske litteraturen om emnet. En kombinasjon av dette vil gi de mest fruktbare resultater når det gjelder å utvikle en dypere og mer innsiktsfull forståelse (King m.fl. 1994:17). Denne studien tar sikte på å være et bidrag, om enn lite, i denne sammenheng.

Kapittel 4: Analyse - allianseteoriens forklaringskraft

I dette kapittelet vil allianseteoriens forklaringskraft på norsk deltagelse i NATOs *Operation Unified Protector* i Libya drøftes og analyseres mer dyptgående. I de foregående kapitler har det blitt kartlagt og redegjort for det teoretiske rammeverket og den metodiske tilnærmingen som nå vil danne grunnlag for den forestående analysen. Ulike dokumenter og uttalelser relatert til NATO-operasjonen i Libya vil studeres med det formål å finne ut hvilke faktorer og aspekter som benyttes for å forklare og begrunne den norske deltagelsen her.

Jeg finner det naturlig å anta at allianseforpliktelser kan bli vektlagt i stor grad. Dette fordi det signaliserer til de andre medlemsstatene at Norge er et solidarisk medlemsland og en god alliert, men også grunnet NATOs stilling som sikkerhetspolitisk hjørnestein i norsk sikkerhetspolitikk, noe som generelt har bred aksept både i det politiske miljøet og i samfunnet som helhet. Samtidig vil jeg anta at argumenter og motivasjoner basert i det såkalt verdidiplomatiske perspektivet også vil ha en plass i dokumenter og uttalelser relatert til *Operation Unified Protector*. Utfordringen her vil som nevnt tidligere være å skille mellom reelle verdibaserte argumenter og vikarierende argumenter som bunner i underliggende realpolitiske motiver. Dette kan for eksempel være argumenter som bygger opp under bildet av Norge som fredsnasjon, eller argumenter som fokuserer på viktigheten og betydningen av FN. Analysen av verdidiplomatiets forklaringskraft vil behandles i neste kapittel, selv om det nødvendigvis vil bli noe overlapp der dette er av betydning for drøftingens klarhet og holdbarhet.

4.1 Operasjonens innledende fase

Jeg finner det viktig å påpeke at det var en del vanskeligheter knyttet til det å finne uttalelser og dokumenter hvor spørsmålet om norsk deltagelse i *Operation Unified Protector* ble diskutert i forkant av at avgjørelsen ble tatt. Dette har antagelig å gjøre med at beslutningen ble fattet innen en relativt kort tidsperiode, på bakgrunn av hvordan situasjonen utviklet seg i Libya og også i FNs sikkerhetsråd. Utenriksminister Jonas Gahr Støre utdyper beslutningsprosessen som førte til at Norge bidro militært til gjennomføringen av FNs

sikkerhetsråds resolusjon 1973 i artikkelen "Regjeringen og Libya" i Aftenposten 28. april 2011. Jeg velger å utdype dette sidesporet noe, da jeg anser det som av betydning for beslutningen om å delta, og dermed for den videre analysen, selv om det ikke direkte berører de faktorene som er valgt å drøfte her.

Gahr Støre påpeker i sin artikkel at det etter norsk konstitusjonell rett og praksis er Regjeringen som fatter beslutning om å stille norske styrker til disposisjon for den type operasjoner som fant sted i Libya, og at Stortinget fører kontroll med Regjeringens politikk ved gjennomgang av statsrådprotokoller og andre virkemidler. I tillegg må Regjeringen ha støtte på Stortinget i samsvar med det parlamentariske prinsipp (Gahr Støre 2011a).

Da det i løpet av 17. mars 2011 gikk i retning av enighet om en resolusjon i FNs sikkerhetsråd som ville autorisere maktbruk, ble lederen av Stortingets utvidede utenriks- og forsvarskomite kontaktet. Grunnet møtefri i Stortinget ble parlamentariske ledere, berørte statsråder og forsvarssjefen kontaktet og orientert over telefon da det ble klart at resolusjon 1973 ble vedtatt sent 17. mars. Regjeringens syn var at Norge burde støtte gjennomføringen av alle deler av resolusjonen, og gjennom en rekke samtaler og møter 18. mars ble det avdekket at det var bred støtte til vurderingene og dermed til at Norge burde bidra, også på det militære området (ibid.).

Gahr Støre fremholder at dramaet i Libya krevde raske beslutninger, og at Norge sammen med amerikanske, europeiske og arabiske partnere var i stand til å mobilisere et kraftfullt svar. Han sier også at:

"I lys av den eksepsjonelle utviklingen av situasjonen i Libya og det internasjonale samfunnets mobilisering, var Regjeringen i stand til å stille norske bidrag meget raskt. Beslutningen bygget på en forsvarlig saksbehandling samtidig som vi forsikret oss om at den hadde bred politisk støtte i Stortinget. Det skjedde før norske fly gikk på vingene over Libya" (ibid.).

Dette viser altså at det var en bred politisk enighet på tvers av de ulike partiene om at norsk deltagelse i Libya var den rette veien å gå, noe som antagelig hadde betydning for at denne

beslutningen ble tatt, og også for at den ble tatt så raskt. I tillegg utviklet situasjonen i Libya seg meget hurtig, noe som dermed la et press på at en avgjørelse måtte finne sted fort. Disse faktorene, bred innenrikspolitisk enighet og hurtig situasjonsutvikling, hadde dermed betydning for beslutningen om norsk deltagelse i operasjonen i Libya. Selv om dette absolutt er faktorer av interesse, vil ikke disse utdypes videre her. Selve beslutningsprosedyrene, og prosessene som ledet opp til dette, kan likevel være temaer det kunne vært interessant å se i senere studier.

La oss nå vende blikket mot hva som ble uttalt i de innledende fasene av operasjonen, og hva som ble vektlagt som årsaker til deltagelse her, for deretter å fokusere mer direkte på den første av de tre forklaringsfaktorene i Snyders allianseteori, nemlig allianseavhengighet.

I en pressemelding fra Forsvarsdepartementet utstedt 18. mars 2011 blir det fastslått at Norge støtter FN-vedtak om Libya, og det blir påpekt av utenriksminister Jonas Gahr Støre at:

”Sikkerhetsrådet begrunner sitt vedtak med behovet for å beskytte sivilbefolkningen. Dette er viktig sett med norske øyne. Det internasjonale samfunnet er nå mer samlet enn noen gang i sin fordømmelse av Gadaffi. En solid forankring i folkeretten er en absolutt forutsetning for at Norge støtter bruk av makt” (Forsvarsdepartementet 2011a).

Videre fremholder daværende forsvarsminister Grete Faremo at:

”Alle FNs medlemsland har ansvar for å bidra til å følge opp Sikkerhetsrådets resolusjon. Norge vil nå sammen med våre allierte vurdere om og hvordan NATO eventuelt skal bidra til å følge opp FNs vedtak. NATO har allerede satt i gang en slik planlegging og vi må nå se hvilke ressurser NATO har behov for i denne sammenhengen og hva Norge kan bidra med” (ibid.).

En dag senere, i en pressemelding fra Statsministerens kontor 19. mars 2011, tilbyr Norge militære bidrag i form av inntil seks F-16 kampfly for å delta i håndhevelsen av sikkerhetsrådsresolusjon 1973 (SMK 2011a). I ekstraordinært statsråd 23. mars 2011 ble det

vedtatt en kongelig resolusjon som ga forsvarsministeren fullmakt til å delta med norske militære bidrag i operasjoner i Libya, til gjennomføring av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1973 (SMK 2011b).

I uttalelsene sitert over er det et par punkter som utpeker seg. For det første blir det lagt vekt på beskyttelse av sivilbefolkningen og betydningen av et samlet FN. Det kommer tydelig frem at det er viktig at bruken av makt er solid forankret i folkeretten og har et klart og tydelig FN-mandat. For det andre blir det lagt vekt på at Norge, sammen med de andre medlemslandene i FN, har et ansvar for å bidra til å følge opp Sikkerhetsrådets resolusjon, og at det er viktig å delta på områder hvor Norge har relevante kapasiteter. Disse forholdene vil bli utdypet under avsnittet om forpliktelse, men det er verdt å merke seg at det altså var betydningen av et samlet FN, et robust FN-mandat og et ansvar for å bidra som ble fremhevet som begrunnelser for norsk deltagelse i de innledende fasene av operasjonen.

4.2 Allianseavhengighet

I disse avsnittene vil betydningen av allianseavhengighet for norsk deltagelse i *Operation Unified Protector* analyseres og diskuteres. Hvilken forklaringskraft kan denne faktoren sies å ha hatt for avgjørelsen om norske bidrag i Libya?

I statsminister Jens Stoltenbergs ”Redegjørelse til Stortinget om norsk oppfølging av FNs sikkerhetsrådsresolusjoner 1970 og 1973” fra 29. mars 2011 blir ikke avhengigheten av NATO og dermed behovet for å delta i operasjoner for å vise at Norge er et fullverdig medlem nevnt med et ord, verken direkte eller indirekte (SMK 2011c). Dette er på en side talende. På den annen side er kanskje ikke dette så overraskende. Med tanke på betydningen av det såkalte offentlige diplomatiet, som har blitt drøftet tidligere, vil jeg anta at det er viktigere å vektlegge verdibaserte faktorer som menneskerettigheter og beskyttelse av sivilbefolkningen i en slik redegjørelse, både for å vise Stortingets medlemmer at deltagelse var rett avgjørelse og også for å overbevise den generelle befolkningen om det samme. Samtidig kan det også bety at disse faktorene veide tyngre i beslutningen om å delta i Libya, noe som vil diskuteres i neste kapittel.

Skal man finne uttrykk for fokus på allianseavhengighet, og dermed uttrykk for at dette hadde betydning for norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*, må man lese mer mellom linjene. Som utdypet i kapittel to, går allianseavhengighet ut på at en partner i alliansesamarbeidet er mer avhengig av sikkerheten alliansen kan gi enn det en eller flere av de andre partnerne er. Dette innebærer ofte en særlig avhengighet av en stor eller dominerende partner i alliansen, som i NATO er USA. Norge, som liten stat i militære termer, er helt avhengig av NATO, og dermed USA, for sin sikkerhet. Det er allment anerkjent at NATO er Norges sikkerhetsmessige hjørnestein. Det er derfor en viktig sikkerhetsmessig interesse for Norge at NATO forblir en vital og funksjonell sikkerhetsorganisasjon, som medlemsstatene har nytte av og fortsetter å se potensial og bruksområder for. Det er med andre ord i Norges interesse at NATO forblir en levende organisasjon.

Det er ikke veldig kontroversielt å fastslå at NATO er viktig for Norge. Det er derfor av betydning at Norge bidrar til utøvelse av de oppgaver NATO tar på seg, både for å sikre organisasjonens videre virke og også for å sikre at Norge beholder eller øker sin innflytelse og posisjon i NATO. En viss posisjon, eller "standing", innad i NATO er viktig for at Norge skal få gehør for sine sikkerhetsmessige interesser, ønsker og behov, noe som er essensielt nettopp grunnet den avhengigheten av NATO som faktisk eksisterer for å trygge norsk sikkerhet.

Betydningen av å ha relevante kapabiliteter for å kunne bidra til NATO-operasjoner og på den måten både styrke NATO som organisasjon og egen stilling innad i alliansen, kommer frem i daværende forsvarsminister Grete Faremos redegjørelse for Stortinget 9. mai 2011:

"Våre fly er blant de best egnede til å bruke våpen mot definerte mål. Vi har tidsriktig materiell, relevante våpen og en godt trent personellstyrke og blir derfor ofte foretrukket av operasjonsledelsen. Styrkebidragets leveranser har også vært mulige fordi vi har god teknisk status på våre kampfly og en solid støtteorganisasjon. Fordi våre fly har demonstrert god evne til å bruke relevante våpen på en presis måte og med lavest mulig risiko for utilsiktet skade og sivile tap, er vi også blant de som har fått ansvar for å ta ut spesielt komplekse mål" (Forsvarsdepartementet 2011b).

Videre fremheves det at:

”NATOs medlemsland står samlet om beslutningen om å iverksette operasjon Unified Protector. Det er viktig at Alliansen fremstår som troverdig og samlet, og Regjeringen vil fortsette å arbeide for bred deltagelse blant NATOs medlemsland og andre bidragsytende land. [...] Verdenssamfunnet viste handlekraft og reagerte raskt for å forhindre massive sivile lidelser i Libya. Sivile og militære tiltak har sammen bidratt til å betydelig svekke Gadaffi-regimets evne til å ramme egen befolkning, og vi kan være stolte av at Norge tar sin del av ansvaret for å oppfylle FNs Sikkerhetsrådsresolusjon 1973” (ibid.).

Tidligere forsvarsminister Faremo uttalte også i sin innledning til Sikkerhetspolitisk LTP-seminar i oktober 2011 at økt vekt på Forsvaret, i kombinasjon med allierte ressurser, er vesentlig for å sikre Norges territoriale suverenitet, og at det

”[...] representerer en terskel med tilstrekkelig krigsforebyggende eller avskrekkende effekt. Vi må derfor aktivt underbygge NATOs troverdighet. Dette gjør vi gjennom å bidra i NATOs samlede aktiviteter, kommando- og styrkestrukturer. [...] For Norge blir det derfor viktig å fokusere på tiltak som kan underbygge NATOs troverdighet” (Faremo 2011a).

Det kan argumenteres for at dette er uttrykk for viktigheten av å være en aktiv deltaker i NATO, og være et pliktoppfyllende medlem som tar sin del av ansvaret for å gjennomføre de oppgaver NATO påtar seg. Det er et faktum at det er spesielt viktig for Norge som et lite land å vise at Norge, på tross av at landet er lite, har viktige ressurser og kapabiliteter å bidra med, og at landet dermed er viktig for alliansen. Ved nettopp å bidra, og vise at man gjør en innsats for alliansen og tar sin del av byrdene, kan Norge opparbeide seg innflytelse og en høyere posisjon innad i alliansen. Dette kan igjen føre til at alliansepartnere lytter til hvilke prioriteringer Norge ønsker å vektlegge, som for eksempel mer fokus på nordområdene, noe som lenge har vært et viktig mål for Norge og som dermed er med på å øke Norges sikkerhet.

I tillegg er det viktig å huske på at det kan være vanskelig for en liten stat som Norge å si nei til å delta, uavhengig om man tror deltagelse vil oversettes til økt innflytelse eller ei. Ved å si

nei kan man risikere at ønsker og behov hvert fall ikke blir vektlagt av alliansepartnerne, og i verste fall kan man risikere at alliansen ikke er like villig til å komme til unnsetning dersom man selv skulle oppleve en krisesituasjon ved en senere anledning. Dette aspektet blir forsterket ved at Norge er helt avhengig av NATO for å ivareta landets sikkerhet. Norge er dermed avhengig av at sikkerhetsmessige behov og ønsker blir hørt. Denne avhengigheten, koblet med risikoen for å miste innflytelse, og i forlengelsen av det minsket sikkerhet, kan gjøre det nærmest umulig for Norge å si nei til å delta i NATO-operasjoner der de allierte forventer og ønsker norsk deltagelse.

Forsvarsminister Espen Barth Eide⁴ fremhever en del av de samme poengene i sin tale, "Internasjonal krisehåndtering under og etter Libya", ved Luftforsvarets Luftmaktseminar 2012:

"Militært fikk vi vist at innsatsforsvaret fungerer. Våre F-16 fly viste evne til samvirke med store allierte innenfor NATOs kommandosystem. Vi fikk vist at vi ikke står tilbake for noen europeisk alliert med hensyn til kvaliteten og kvantitet på vårt bidrag. [...] Jeg er stolt av det vi fikk til i Libya. [...] Våre mannskaper viste seg fort blant de aller dyktigste i en bred koalisjon. [...] Tilbakemeldingene fra NATO om Norges innsats har vært usedvanlig gode" (Barth Eide 2012a).

Dette fremhever igjen hvor viktig det er for Norge å være en god partner og alliert, som faktisk har noe å bidra med i NATO. Dette er kanskje spesielt viktig i dagens finansielle situasjon, hvor både Europa og USA foretar kutt i forsvarsbudsjetter, noe som fører til at byrdefordelingen i NATO utfordres. I tillegg fremhever Barth Eide i samme tale at USAs rolle i operasjonen understreker at USA under president Obama er i endring på den internasjonale arena. USA var under situasjonen i Libya mindre opptatt av alenegang, og søkte for første gang på lenge en mer tilbaketrasket rolle. USA ønsket i dette tilfellet at Europa skulle gå i front, og operasjonen ble dermed en viktig prøvestein for de europeiske allierte:

"Libya-operasjonen demonstrerte at de europeiske allierte på enkelte områder er helt avhengig av USA. Få av oss overraskes av dette. Vi skal huske på at USAs andel av allianses

⁴ Etter regjeringssendringer 21.09.12 fyller Barth Eide nå posten som utenriksminister.

totale forsvarsutgifter er på om lag 75 %. [...] Vi ser at byrdefordelingen og de transatlantiske bånd utfordres. Dette skjer samtidig som USA selv foretar større kutt i forsvarsbudsjettet. Og det foregår samtidig med at stadig mer av de militære kapasitetene flyttes mot Asia. Dette gir forskyvninger som er alvorlige for Europa og NATO. Samlet sett ser vi en redusert oppmerksomhet mot vårt eget kontinent. Men enda viktigere; vi ser at den kollektive forsvarsevnen er redusert” (ibid.).

Dette viser hvor viktig det er for Norge å bevare et vitalt og funksjonelt NATO. Endrede amerikanske sikkerhetspolitiske prioriteringer, sammen med drastiske budsjettkutt i forsvarssektoren grunnet finanskrisen både i USA og i Europa kan ha alvorlige sikkerhetsmessige konsekvenser for Norge, som er helt avhengig av NATO for sin sikkerhet. Dette påpekes også av Barth Eide: ”Jeg tror det er viktig å erkjenne at det er de multinasjonale organisasjonene ved FN og NATO der Norge har sitt sikkerhetspolitiske ankerfeste, som rammes” (ibid.).

Nettopp fordi NATO er Norges sikkerhetspolitiske ankerfeste er det viktig for Norge å bevare NATOs troverdighet og funksjonsevne. Gjennom å styrke NATO kan Norges sikkerhet styrkes. Dette fremheves også av Barth Eide:

”Allierte må fortsette å bidra i NATOs samlede aktiviteter, kommando og styrkestrukturer. [...] For Norges del er bidrag til NATO-operasjoner grunnleggende viktig. Blant annet slik styrker vi NATO. Vi styrker vår egen sikkerhet” (ibid.).

Vi ser altså her at deltagelse i NATO-operasjoner er en metode for å styrke Norges egen sikkerhet. Da Norge er avhengig av NATO for sikkerhet, følger det av dette at det å styrke NATO gjennom deltagelse i operasjoner kan være nødvendig for å sikre norske sikkerhetsinteresser. Selv om det ikke blir sagt direkte, kan dette altså tyde på at allianseavhengighet var en faktor av betydning for norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*.

I Stortingsmelding nr. 15 (2008-2009), ”Interesser, ansvar og muligheter. Hovedlinjer i norsk utenrikspolitikk”, blir viktigheten av NATO og alliansens betydning for norsk sikkerhet

fremhevet flere steder. Norske sikkerhetsinteresser utfordres av økende uforutsigbarhet og et mer komplekst trusselbilde, og i et slikt scenario forblir NATO Norges sentrale sikkerhetsforankring. For å ivareta Norges sikkerhetsinteresser prioriterer Regjeringen å fremme sikkerhet i nord, samt bidrag til global sikkerhet som er tett forbundet med norsk sikkerhet. Internasjonal rettsorden er en grunnpilar i norsk sikkerhetspolitikk (St.meld. nr. 15 2008-2009:11).

Også i Stortingsmeldingen blir det påpekt at USAs utenriks- og sikkerhetspolitikk er i ferd med å endre fokus. Europa og det transatlantiske samarbeidet blir mindre viktig for USA i en situasjon hvor regionale konflikter og globale utfordringer utenfor det euroatlantiske området dominerer dagsordenen. For Norge, som har en kjerneinteresse i det transatlantiske forholdet, dets allianser og partnerskap, vil det ha konsekvenser både dersom USA endrer sitt fokus og dersom USAs makt og innflytelse gradvis reduseres til fordel for nye geopolitiske sentre og aktører. I Stortingsmelding nr. 15 blir situasjonen oppsummert slik:

”Oppsummeringsvis synes det klart at USAs nåværende og framtidige utenrikspolitikk er av stor viktighet for Norge, tatt i betraktning USAs fortsatt primære rolle globalt, Norges tette transatlantiske tilknytning sikkerhetspolitisk og at Norge ikke er medlem av EU. På et overordnet plan befinner det norske sikkerhetspolitiske handlingsrommet seg fortsatt innenfor et geopolitisk triangel som består av USA, Europa og Russland” (St.meld. nr 15 2008-2009:28).

Og videre:

”Regjeringen arbeider for at det transatlantiske interessefellesskapet skal videreutvikles og styrkes. Støtte fra, og samspill med, USA vil fortsatt være avgjørende for at Norge skal kunne sikre bærekraftige løsninger på våre sikkerhetspolitiske utfordringer” (St.meld. nr. 15 2008-2009:96).

Det synes på bakgrunn av dette vanskelig å forestille seg at Norge vil avvike drastisk fra den linje USA legger seg på i NATO, og videre å avvike fra rollen som en konstruktiv og aktiv

alliert i NATO. Jeg finner det derfor sannsynlig å anta at disse forholdene har hatt en innvirkning på beslutningen om norsk deltagelse i NATO-operasjonen i Libya.

I Stortingsmelding nr. 15 blir det flere steder påpekt at NATO-alliansen er en grunnstein i norsk sikkerhetspolitikk gjennom det kollektivet forsvaret og samarbeidet med nære allierte. Denne tilknytningen reflekteres i at deltagelse i operasjoner i regi av NATO, med FN-mandat, blir prioritert, og at denne deltagelsen bidrar til å opprettholde alliansens relevans. Det er viktig å delta i operasjoner hvor kanskje andre allierte har en større interesse for situasjonen enn det Norge har, grunnet det faktum at Norge er helt sikkerhetsmessig avhengig av alliansen og dermed må sikre seg alliert assistanse til en eventuell fremtidig krisesituasjon. Dette aspektet er ettertrykkelig uttrykt på denne måten:

”Det er i dag nær sammenheng mellom vår deltakelse hjemme og ute. Forventningen om at våre allierte vil engasjere seg til fordel for norske interesser dersom vi skulle få behov for det, henger nært sammen med vår vilje til å delta ute i NATO-ledede operasjoner, forankret i FN-pakten og med et klart FN-mandat” (St.meld. nr. 15 2008-2009:96).

Av dette synes det rimelig å kunne slutte at det er en mulighet for at Norge vil delta i NATO-operasjoner med bakgrunn i allianseavhengighet og den forventning om fremtidig assistanse slik deltagelse vil gi. Det må likevel understrekes at disse forholdene ikke har blitt direkte uttalt i noe dokument relatert til operasjonen i Libya. Det er derfor vanskelig å si med sikkerhet at allianseavhengighet har hatt betydning på denne deltagelsen. Samtidig er det verdt å vurdere at dette er begrunnelser for deltagelse som kanskje ikke er best egnet for å ”selge” norsk militær deltagelse ”out-of-area”, verken til politisk opposisjon eller til den generelle befolkningen. På bakgrunn av dokumenter, uttalelser og taler analysert her mener jeg det samlet sett er grunnlag for å hevde at allianseavhengighet av NATO i noen grad har hatt betydning for norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*.

4.3 Forpliktelse: Artikkel 5

Forpliktelse handler, naturlig nok, om graden av forpliktelse til alliansen. Jo sterkere man er forpliktet til alliansen, dess mindre troverdig blir trusler om å tilbakeholde støtte eller forlate

alliansen. Som det ble redegjort for i kapittel 2, definerer Snyder forpliktelse som et sett verdier som påvirker en til å handle på en bestemt måte, foretrekke et alternativ over andre, eller som en plikt til å oppfylle et løfte. Forpliktelse er dermed et spørsmål om grad, heller enn enten eller. Stater vil som regel være noe usikre på hvordan de skal handle når tiden kommer for å innfri sine forpliktelser. Det vil også oppstå politiske verdier, slik som prestisje og et rykte for å holde eller ikke holde sine løfter. Alt dette vil ofres dersom en stat ikke velger å ære sine forpliktelser (Snyder 1997:168-169).

I NATO vil Atlanterhavspakten, og spesielt artikkel 5, si noe om graden av forpliktelse som eksisterer i alliansen. Artikkel 5 slår fast at et væpnet angrep på et medlem skal regnes som et angrep på alle, og de andre medlemsstatene er dermed pliktet til å hjelpe. Hva som utgjør et væpnet angrep er derimot ikke nærmere definert, og heller ikke hva slags eller hvor mye assistanse et medlem er pliktet til å gi er skrevet eksplisitt. NATO har i tiden etter den kalde krigen utvidet sitt oppgavespekter og ansvarsområde langt utover det som er spesifisert i artikkel 5. Dette må ses i sammenheng med hvordan verdensbildet har utviklet seg i denne tiden. En rekke utfordringer har nå en mer global karakter, noe som gjør at hendelser "langt borte" kan ha en negativ innvirkning på sikkerheten i det nordatlantiske området. Mye av den grunn har dermed NATO påtatt seg oppgaver utenfor det såkalte kjerneområdet artikkel 5 representerer. *Operation Unified Protector* i Libya er i så måte et eksempel på en slik "out-of-area"-operasjon.

I slike tilfeller er det vanskelig å se at det er den eksplisitte forpliktelsen i artikkel 5 som kommer til anvendelse. I stedet handler det mer om de moralske, politiske og prestisjemessige hensyn og vurderinger Snyder hevder oppstår så snart en traktat eller avtale er kommet i stand. Det gjelder altså å ære de forpliktelser som følger av NATOs nye spekter av oppgaver og utvidede handlingsområde. Det handler også her mye om å være et pliktoppfyllende og aktivt medlem av alliansen. Mange av de samme hensyn og forhold gjør seg gjeldende også for FN-medlemskap.

I en rekke dokumenter og uttalelser, både de som direkte berører deltagelse i Libya og de som omhandler utenriks- og sikkerhetspolitikk mer generelt, blir det fremhevet at Norge, sammen med resten av verdenssamfunnet, har en plikt og et ansvar til å bidra til å hindre

menneskelig lidelse og til beskyttelse av sivilbefolkningen. I tillegg blir det fremhevet at det er viktig å ta sin del av byrdefordelingen, spesielt i NATO. Det er derimot få offentlige uttalelser spesifikt relatert til innsatsen i Libya som fremhever dette veldig direkte. Mange av uttalelsene fremhever dessuten deltagelsen i Libya gjennom FN like mye som deltagelsen gjennom NATO. Disse punktene vil i det videre utdypes.

Statsminister Jens Stoltenberg påpeker i sin "Redegjørelse om norsk oppfølging av FNs sikkerhetsrådsresolusjoner 1970 og 1973" til Stortinget 29. mars 2011 at FNs vedtak om Libya er historisk i det at sikkerhetsrådet for første gang viser til prinsippet om "ansvaret for å beskytte" (*Responsibility to Protect – R2P*) i forbindelse med bruk av makt. Stoltenberg understreker at det må være meget høy terskel for bruk av militær makt i internasjonale relasjoner, men at det ikke lenger er snakk om en stats indre anliggender når det foreligger så massive overgrep mot sivilbefolkningen. Stoltenberg fremholder at:

"I tilfellet Libya sto verdenssamfunnet overfor flere langt fra perfekte handlingsalternativer. Det klart dårligste av alle alternativer ville være ikke å handle. Sikkerhetsrådet hadde omfattende informasjon om at en akutt nødssituasjon for Libyas sivilbefolkning var under utvikling. [...] Norge berømmer FNs sikkerhetsråd for å ha tatt ansvar. [...] Norge skal være til å kjenne igjen når FN påtar seg krevende oppgaver; vi deltar og tar vår del av ansvaret" (SMK 2011c).

Likelydende argumentasjon finner vi i tidligere forsvarsminister Grete Faremos kronikk i Dagbladet 27. august 2011, under tittelen "FN leverer":

"At Libyas regime til slutt faller, er den ytterste konsekvens av at verdenssamfunnet har levd opp til sin forpliktelse om å beskytte sivilbefolkningen i Libya. FN-systemet fungerte. Verdens stater tok ansvar for FNs viktige resolusjoner om menneskerettigheter. [...] Det var viktig for Norge å bidra til at FNs reaksjon kom raskt og effektivt. Også for at FN skulle ha troverdighet. Krig er aldri noen god løsning. Men noen ganger er det den eneste som gjenstår" (Faremo 2011b).

I dette tilfellet er det altså også fokus på argumentasjon som fremhever forpliktelse og ansvar, og da spesielt for å beskytte sivilbefolkningen. Mer generelt blir fred og forsoning fremhevet i Stortingsmelding nr. 15 som viktige satsningsområder for norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk, i tillegg til et ansvar og en plikt til å hjelpe. I meldingen står det som følger:

”Den norske freds- og forsoningspolitikken er en integrert del av en langsiktig og helhetlig sikkerhetspolitikk. Norges innsats for fred, forsoning og utvikling springer ut av solidaritet og respekt for menneskets verd. Konflikter kan løses. Norge har kompetanse og ressurser til å gjøre en forskjell i flere (ikke alle) konfliktområder, og dermed en etisk plikt til å stille opp. Dette er den sentrale motivasjonen” (St.meld. nr. 15 2008-2009:108).

Utenriksminister Jonas Gahr Støre fremhever også dette ansvaret Norge har til å bidra globalt i sin sikkerhetspolitiske linjetale, ”Suverenitet, stabilitet og samarbeid. Norsk sikkerhetspolitikk i en brytningstid”, avgitt ved Universitetet i Oslo 16. mai 2012:

”Norge er en økonomisk og politisk overskuddsnasjon – i en verden av veldig mye underskudd av begge deler. Det er en realitet. Dette forplikter til globalt engasjement og ansvar – og til ydmykhet. Det har også med sikkerhetspolitikken å gjøre. Vi har ressurser, vi har et ansvar – i våre nærområder – men også globalt, i støtte til kampen mot fattigdom, for klimatiltak som virker – og til å gi styrke og troverdighet til FNs arbeid” (Gahr Støre 2012a).

Forpliktelse, ansvar og solidaritet står med andre ord sentralt. Gahr Støre påpeker i samme tale også viktigheten av NATO og artikkel 5, kjernen i det kollektive selvforsvaret som uttrykker at sikkerheten er udelelig. Artikkel 5 er NATOs akse, og artikkel 5 er og blir Norges sikkerhetsgaranti. Betydningen av dette prinsippet er fortsatt helt sentral i norsk sikkerhetspolitikk. I forlengelsen av dette blir solidaritet i alliansen understreket, altså de mer moralske hensyn og forpliktelser Snyder fremhever som viktige i allianseforhold:

”Det er det transatlantiske kollektivet – alliansesolidariteten – som holder oss sammen. Det er der vår sikkerhet ligger. [...] Solidaritet betyr ikke at alle medlemsstater gjør like mye hver

gang. Det avgjørende er at alliansen står samlet bak sine beslutninger og i gjennomføringen av dem" (ibid.).

Basert på disse uttalelsene synes det naturlig å trekke den konklusjon at alliansesolidaritet er viktig for Norge, og i forlengelsen av det ansvar for å følge opp de forpliktelser et alliansemedlemskap fører med seg. På grunnlag av dette synes det også som at forpliktelse, dog ikke i form av artikkel 5, kan ha hatt en innvirkning på avgjørelsen om at Norge skulle delta i *Operation Unified Protector*. Dette må ses i sammenheng med Snyders argument om at jo sterkere man er forpliktet til alliansen, dess mindre troverdig blir trusler om å tilbakeholde støtte. Akkurat som med avhengighet vil forpliktelse svekke forhandlingsmakten innad i alliansen. Norge har, når det kommer til NATO, som regel oppfylt rollen som den pliktoppfyllende og aktive alliansepartneren. Koblet sammen med Norges allianseavhengighet, utgjør dette en barrikade som med all sannsynlighet er såpass høy at det å si nei til en allianseforpliktelse vil være svært vanskelig.

Likevel er det også her viktig å påpeke at få av disse uttalelsene er direkte relatert til forpliktelse til NATO i forbindelse med operasjonen i Libya. Dette tar oss over i spørsmålet om byrdefordeling. Uttalelser som omhandler forpliktelse direkte knyttet til NATO er de som går på byrdefordeling. Den økonomiske krisen har gjort byrdefordelingsdebatten mer akutt da den har rammet forsvarssektoren hardt. Dette er tydelig hos blant annet USA, Tyskland og Storbritannia, og dette innvirker på disse landenes evne til å underbygge artikkel 5, og kan da i neste omgang gå utover Norges sikkerhet. På tross av USAs økende økonomiske utfordringer utgjør nå faktisk USAs andel av NATO-landenes samlede forsvarsinnsats hele 75 prosent. Kravene fra amerikansk side om en jevnere byrdefordeling er dermed blitt forsterket. En delvis renasjonalisering av forsvarspolitikken som en følge av dagens økonomiske krise er ikke i Norges interesse, og debatten om byrdefordeling er derfor av viktighet for Norges sikkerhet (Faremo 2011a).

Utenriksminister Jonas Gahr Støre tar opp spørsmålet om byrdefordelingsdebatten i svar på interpellasjon om NATOs toppmøte i Chicago på Stortinget 15. mai 2012. Han påpeker at dette er en viktig debatt som har pågått lenge i NATO, og som

”[...] Norge kan stå veldig opp i, når vi ser på det vi har lagt fram i langtidsplanen, det vi har gjort de siste ti årene med omforming av vårt eget forsvar, det nivået vi er på i å satse på vår egen sikkerhet, og det vi viste i form av Norges evne til raskt og effektivt å være en bidragsyter i operasjonen i Libya. Da ble det påpekt fra mange at det var hull i NATOs planlegging og svakheter ved NATOs kapabiliteter. Ingen ting av den kritikken var relevant for Norge – tvert imot ble det fremhevet fra mange at norske og danske fly var blant dem som gjorde jobben fullt ut. Byrdefordeling er viktig for Norge, det har med alliansens sikkerhet og sikkerhetens udelelighet å gjøre” (Gahr Støre 2012b).

Ut av dette kan man tolke at byrdefordeling, og det å ære de forpliktelser og det ansvar som følger med det å være en del av en allianse, har betydning for hvordan man blir oppfattet innad i alliansen, hvilken posisjon man inntar og gjennom dette for hvordan statene opptrer innad i alliansen. Det er tydelig at dette er viktig for Norge, og kan derfor ha hatt betydning for avgjørelsen om å delta i *Operation Unified Protector*.

4.4 Interesser

Interesser omhandler partenes spesifikke interesser knyttet til saken det forhandles om, og er det tredje aspektet som hos Snyder har betydning for hvordan stater opptrer og samhandler innad i en allianse. Dersom en stat blir bedt om å gi opp noe den verdsetter høyt, og det den får tilbud om i gjengjeld er av liten verdi for staten, vil den, logisk nok, motsette seg dette spesifikke forslaget.

Interesser må også ses i lys av en bredere utenriks- og sikkerhetspolitisk sammenheng. I Stortingsmelding nr. 15 understrekes det at den sentrale målsetningen i norsk utenrikspolitikk er å ivareta norske interesser, og at en interesseorientert utenrikspolitikk er en politikk som systematisk søker å fremme det norske samfunnets velferd, sikkerhet og grunnleggende politiske verdier. Det er legitimt og nødvendig å fremme interesser som vanligvis forstås som nasjonale egeninteresser, slik som å bidra til grunnleggende sikkerhet for det norske folk, til gode rammevilkår for norsk verdiskaping, vekst gjennom internasjonale handelsforhandlinger og til velferd for norske borgere (St.meld. nr. 15 2008-2009:10, 86).

Globalisering og geopolitisk endring fører til at verden veves tettere sammen, og dermed at Norges utenrikspolitiske interesser ikke lenger kan avgrensnes til snevre egeninteresser. Som en følge av globaliseringen henger nære norske samfunnsbehov og politiske verdier tett sammen, og utenrikspolitikken må derfor baseres på det meldingen kaller prinsippet om Norges "utvidede egeninteresser". Det norske samfunnet er direkte avhengig av samfunnsutvikling og hendelser mange steder i verden, og ofte med umiddelbar virkning. Afghanistan er et eksempel på dette. Afghanistan er NATOs til dags dato viktigste engasjement, NATO er Norges viktigste sikkerhetspolitiske forankring, og Afghanistan er et sentralt tema i den norske utenrikspolitiske debatten. Engasjement i for eksempel Midtøsten er forankret i internasjonal solidaritet, men er samtidig nødvendig for å sikre stabilitet i en global verden Norge er dypt avhengig av (ibid.).

Utviklingen mot en stadig mer globalisert verden skjerper behovet for å prioritere. I følge Stortingsmeldingen søker Regjeringen å legge til grunn et "dobbeltprioriteringsprinsipp" som skal systematisere to avgjørende hensyn. Dette handler om å fastlegge hvor viktige de interessene er som berøres av en gitt utvikling eller en gitt sak, og å avgjøre hvor relevant Norge er som aktør og i hvilken grad Norge kan gjøre en forskjell i det enkelte tilfellet. Ofte vil det være politiske spenninger, motsetninger mellom ulike interesser, mål og prioriteringer, og situasjoner der interesser og/eller verdier ikke lar seg forene. Det påpekes også at interesser og verdier henger nært sammen, og at de forutsetter hverandre i gjennomføringen av utenrikspolitikken. Norsk engasjementspolitikk er historisk begrunnet i et ønske om å hjelpe og bidra til "det gode", men bidrar i en globalisert verden samtidig til å realisere mål som er i norsk interesse (St. meld. nr. 15 2008-2009:86-88). Disse uklare skillene mellom interesser og verdier, og det spenningsfeltet dette utgjør, vil utdypes og analyseres nærmere i neste kapittel.

Alt dette er elementer som er viktige å ha klart for seg ved analyse av hvilken betydning interesser kan ha hatt for norsk deltagelse i *Operation Unified Protector* i Libya. Umiddelbart synes det ikke som om Norge hadde noen åpenbare sikkerhetsmessige interesser i en konflikt innad i et land geografisk sett langt borte fra Norge. Likevel deltok vi. Det blir derfor nødvendig å dykke dypere inn i en bredere forståelse av hva som utgjør Norges

sikkerhetsmessige interesser i et globalisert verdenssamfunn hvor "alt" henger sammen. Utenriksminister Jonas Gahr Støre påpeker i sin sikkerhetspolitiske linjetale at endringene som finner sted i verden i dag gir sikkerhetspolitiske konsekvenser for Norge:

"Norsk sikkerhet forutsetter evne til global krisehåndtering. Dette er konseptuelt utfordrende. Det norske samfunnets sikkerhet og utsatthet er nært forbundet med utviklingen i samfunn langt unna oss, men derfor er ikke uttrykket "langt unna" særlig informativt heller. Våre interesser henger sammen med andres interesser. Sikkerhetspolitikk henger i økende grad sammen med innenrikspolitikken rundt om i verden – også "langt unna" oss. Stikkord er global helse, sykdomsepidemier, migrasjon, menneskehandel, narkotikahandel, konflikter innad i stater, stater som har brutt sammen" (Gahr Støre 2012a).

Disse elementene reflekteres i tillegg i Stortingsmelding nr. 15 (2008-2009), hvor Afghanistan trekkes frem som et eksempel på hvor nært Norge i dag er flettet sammen med andre land, og hvordan hendelser langt borte kan få store konsekvenser. Utviklingen i Afghanistan har innvirkning på Norge både direkte og indirekte. Direkte, grunnet krigens betydning for NATOs framtidige utvikling, opiumsproduksjon, soldater og deres familie, norsk partipolitikk og meningsmålinger. Indirekte, via utviklingen av radikale islamistiske grupperinger og fremtidig terroraktivitet (St. meld. nr. 15 2008-2009:16-17). Dette illustrerer en ny type sikkerhetsutfordringer Norge står overfor som en følge av globaliseringen, nemlig trusler og usikkerhet via ekstern ustabilitet. Dette innebærer muligheten for at hendelser som i utgangspunktet framstår som marginale, og som finner sted langt unna, kan utvikle seg til noe langt mer og på den måten få direkte konsekvenser for norsk sikkerhet. Det er derfor av norsk sikkerhetspolitisk interesse å forhindre eller begrense ringvirkningene av global ustabilitet og usikkerhet som kan utfordre norsk sikkerhet (ibid.:23).

Det er altså tydelig at det er et økende behov for å se norske interesser i et globalt perspektiv. Dermed blir det viktig å bidra til global sikkerhet og krisehåndtering. Deltagelse i internasjonale operasjoner i regi av FN og NATO, og til dels EU, er en integrert del av norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk. Denne deltagelsen er et uttrykk for internasjonal solidaritet, samt en realpolitisk erkjennelse av at norsk sikkerhet henger tett sammen med internasjonal

sikkerhet, og at utfordringer i en del tilfeller må håndteres der de har sin opprinnelse (ibid.:92).

Denne argumentasjonslinjen blir forfektet i tidligere forsvarsminister Grete Faremos innledende tale ved Sikkerhetspolitisk LTP-seminar 17. oktober 2011. Her understreker hun at norsk deltagelse ute fortsatt er av avgjørende betydning, og at dette også var tilfellet i Libya:

”Norsk sikkerhet er mer enn noen gang knyttet til internasjonal sikkerhet. Med nærområdeinitiativet signaliserte NATO økt oppmerksomhet mot utfordringene i alle NATOs nærområder [...]. NATOs luftoperasjon i Libya er uttrykk for ny uro i NATOs sydlige nærområde. Alliansen har derfor tatt skrittet over til det afrikanske kontinent, basert på et klart mandat om å beskytte sivilbefolkningen. [...] NATO har ikke globalt ansvar, men utfordringene er i økende grad globale” (Faremo 2011a).

Viktigheten av geografi når det gjelder operasjonen i Libya, og en globalisert geopolitisk utvikling som i økende grad gir Norge et større og større nærområde, blir også understreket av forsvarsminister Espen Barth Eide i talen ”Internasjonal krisehåndtering under og etter Libya”, avgitt ved Luftforsvarets Luftmaktseminar 31. januar 2012. Han fremholder at geografi etter alt å dømme påvirket utfallet ved at ”[n]ærheten til Alliansens områder var for enkelte land viktig av geopolitiske årsaker. Dette betraktes [av] flere allierte som Alliansens nærområder” (Barth Eide 2012a).

På bakgrunn av dette ser vi at interesser, i vid forstand, kan ha vært en medvirkende årsak til at Norge deltok i *Operation Unified Protector*. Det er viktig å ta i betraktning at Norges ”nærområde” i takt med globaliseringen har utvidet seg kraftig, og at hendelser geografisk sett langt unna kan påvirke Norges sikkerhetsmessige stilling her hjemme. Det er i Norges interesse at ustabilitet og usikkerhet på en global skala, inkludert i Libya, reduseres til et minimum. Dette reflekteres i utenriksminister Jonas Gahr Støres ”Redegjørelse om situasjonen i Libya og norsk innsats” til Stortinget 9. mai 2011:

”Et optimistisk scenario – på lang sikt – for de omfattende endringene i Nord-Afrika og Midtøsten, er en utvikling mot mer demokratiske regimer som respekterer sine befolkningers legitime rettigheter og krav. Dette vil redusere konflikt- og spenningsnivået i regionen og utløse ressurser til reformer og økt økonomisk og sosial utvikling og rettferdighet. Alt i alt vil dette også gi økt stabilitet” (Gahr Støre 2011b).

Også hos tidligere forsvarsminister Grete Faremo kommer viktigheten av å forstå verden rundt oss frem, og at det som skjer på andre kontinenter også påvirker Norge. Det er viktig at Norge ikke blir ”seg selv nok”, fordi ”[e]n ny verden er i emning. Dette er ikke bare snakk om en mer usikker verden, det er også snakk om en stadig mindre verden. Dette perspektivet er det viktig ikke å miste av syne, spesielt for en liten nasjon som vår” (Faremo 2011a).

Et annet viktig aspekt ved operasjonen i Libya, var at den ble gjennomført i et multilateralt rammeverk i regi av NATO og med et klart og tydelig FN-mandat. Disse forholdene hadde nok betydning for at Norge deltok i *Operation Unified Protector*. Det er av stor betydning for en liten stat som Norge at multilaterale rammeverk er styrende for forhold mellom stater på den internasjonale arena, og at alle stater følger folkeretten og den internasjonale rettsorden. Dette blir dermed en sikkerhet mot at enkeltland eller grupper av land handler som de selv vil uten hensyn til mellomstatlige spilleregler. Betydningen av dette, og Norges interesse i et ”*fair play*”-system, kommer tydelig frem i flere dokumenter både direkte og indirekte relatert til operasjonen i Libya.

I utenriksminister Jonas Gahr Støres redegjørelse for Stortinget om situasjonen i Libya og norsk innsats, fremheves det at:

”Norge har lenge arbeidet for at FN-paktens prinsipp om ikke-innblanding ikke skal kunne stå i veien for internasjonal inngripen for å beskytte befolkningen mot massive overgrep fra egne makthavere. Nå er dette prinsippet ytterligere styrket gjennom disse beslutningene [resolusjonene 1970 og 1973] i FNs sikkerhetsråd. For Norge er det viktig at denne utviklingen skjer innenfor rammen av FN – og ikke blir et påskudd for enkeltland og grupper til å ta seg til rette uten folkerettslig mandat” (Gahr Støre 2011b).

Likeledes fremhever Gahr Støre betydningen av folkeretten og internasjonal rettsorden i sin sikkerhetspolitiske linjetale ved Universitetet i Oslo:

”For et land som Norge er størst mulig gjennomslag for folkeretten av største betydning – også dette er sikkerhetspolitikk. Norge har vital interesse av at respekt for en internasjonal rettsorden styrkes og videreutvikles. Kanskje kan dette også kalles en form for førstelinjeforsvar. Rett skal gå foran makt (det gjør ikke alltid det). Det handler også om sikkerhet, forutsigbarhet og stabilitet i våre nærområder. FN står da sentralt. Norge prioriterer arbeidet for å bevare FNs legitimitet og troverdighet, også i en tid der multilateral styring vil kunne bli utfordret både av nye aktører og andre verdier. I en global virkelighet preget av brytningstid og uforutsigbarhet trenger vi FN og multilaterale løsninger mer enn noensinne” (Gahr Støre 2012a).

Dette signaliserer tydelig at Norge har en sterk interesse av å opprettholde et funksjonelt FN, og at operasjoner slik som i Libya foregår i et multilateralt rammeverk i regi av FN og/eller NATO. Kanskje nettopp grunnet det klare og tydelige FN-mandatet, en evne og vilje i NATO til å påta seg dette oppdraget, samt en mulighet til å støtte opp om det multilaterale systemet da det viste rådsnarhet og handlekraft, var dette en operasjon Norge hadde en interesse av å delta i og bidra til.

Disse aspektene påpekes også i statsminister Jens Stoltenbergs redegjørelse for Stortinget om norsk oppfølging av FN-resolusjonene:

”I en tid der det stilles spørsmål ved FN-institusjonenes effektivitet og evne til å ta vanskelige beslutninger, er det meget positivt at FN viste handlekraft i Libya. Det bekrefter FNs helt sentrale rolle i å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet” (SMK 2011c).

Videre bekreftes dette i forsvarsminister Espen Barth Eides tale, ”Internasjonal krisehåndtering under og etter Libya”, på Luftforsvarets Luftmaktseminar:

”Sett med norske øyne, skal vi være tilfreds med at intervensjonen brakte FN i en helt sentral rolle. Som småstat har vi særlig interesse i en velfungerende internasjonal rettsorden. Gjennom vår innsats i Libya bidro Norge til at bruk av militærmakten forankres i FN-pakten og gjennomføres i fellesskap. Da FN igjen satt i førersetet for det internasjonale samfunnets svar på utviklingen i Libya, var det i Norges interesse å være der” (Barth Eide 2012a).

Oppsummert vil dette altså si at selv om Norge ikke hadde noen åpenbar direkte interesse av å delta i operasjonen i Libya, var det av flere andre årsaker klart i norsk interesse å bidra. Ved å delta bidro Norge til større stabilitet i et område som grunnet globaliseringen, har utviklet seg til Norges, eller i det minste NATOs, nærområde. I tillegg var Norge en del av en multilateral gruppering som handlet på grunnlag av et effektivt og handlekraftig FN, noe som viste at en internasjonal rettsorden basert på folkeretten kan være en reell og funksjonell metode for å opprette og bevare fred, sikkerhet og stabilitet. En slik ordning er i Norges sikkerhetsmessige interesse, og det er derfor også i Norges interesse å styrke en slik ordning ved å bidra til å vise at den kan fungere. Interesser kan dermed medvirke til å forklare norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*.

På grunnlag av de uttalelser og dokumenter analysert her, og med bakgrunn i annen faglitteratur og akademisk materiale, kan man si det er belegg for å hevde at de tre faktorene som utgjør Snyders allianseteori, nemlig allianseavhengighet, forpliktelse og interesser, kan bidra til å forklare norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*. Det er viktig å understreke at en del av dokumentene som er analysert ikke er direkte relatert til operasjonen i Libya. Likevel omtaler de den norske utenriks- og sikkerhetspolitikken, som operasjonen i Libya er en del av, og det synes derfor fruktbart å benytte seg av disse. Samtidig gir ikke avhengighet, forpliktelse og interesse et komplett bilde av norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*. Neste kapittel vil derfor ta for seg hvilken betydning verdier, eller det såkalte verdidiplomatiet, kan ha hatt for norsk deltagelse i operasjonen i Libya.

Kapittel 5: Analyse - verdidiplomatiets forklaringskraft

I dette kapitlet vil verdidiplomatiets forklaringskraft på norsk deltagelse i NATOs *Operation Unified Protector* i Libya drøftes og analyseres. Ulike dokumenter og uttalelser relatert til NATO-operasjonen i Libya vil også her studeres med det formål å finne ut hvilke type argumenter og motiver som benyttes for å forklare og begrunne den norske deltagelsen i Libya, og dermed hva som kan forklare norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*.

I forrige kapittel ble det vist at argumenter og uttalelser relatert til norsk deltagelse i NATOs operasjon i Libya ofte ble begrunnet med hensyn til aspekter som har sitt grunnfeste i Snyders allianseteori. Samtidig vil jeg som nevnt anta at argumenter, aspekter og faktorer basert i det såkalt verdidiplomatiske perspektivet også vil ha en plass i dokumenter og uttalelser relatert til *Operation Unified Protector*. Utfordringen vil som sagt tidligere være å skille mellom reelle verdibaserte argumenter og vikarierende argumenter som bunner i underliggende realpolitiske motiver. Dette kan for eksempel være argumenter som bygger opp under bildet av Norge som fredsnasjon, eller argumenter som fokuserer på viktigheten og betydningen av FN.

Verdiargumenter har spesielt etter den kalde krigen fått en sentral plass i staters utenrikspolitikk. Staten er avhengig av å legitimere sine handlinger nasjonalt og internasjonalt, og en måte å utføre dette på er gjennom verdiladet retorikk. Dette kan være et uttrykk for reell altruisme, men det kan også ligge mer realpolitiske motiver bak, og er på den måten egnet til å øke statens eksterne innflytelse og ”*standing*”. Dermed kan verdidiplomatiet og verdiargumenter ses som en del av et utvidet egeninteressebegrep (Hermansson 2010:12).

5.1 Verdidiplomatiet

Verdier kan innebære veldig mye forskjellig. I denne sammenheng vil det med verdier menes fred, bistand, demokrati, ikke-diskriminering, menneskerettigheter og så videre. Verdidiplomati er av Matlary (2002) definert som “[...] en utenrikspolitisk portefølje som

omfatter fredsmevling, fredsoperasjoner, bistand, demokratibyggning og menneskerettighetsarbeid, både multilateralt og bilateralt" (Matlary 2002:11). Med andre ord kan man dermed kalle dette verdier satt ut i utenrikspolitisk praksis, og verdidiplomati blir dermed en ekspansjon av den tradisjonelle utenrikspolitikken (Matlary 2002:9-11).

Det er et utydelig skille mellom ren realpolitikk og verdimessig politisk engasjement. I Stortingsmelding nr. 15 (2008-2009) står det at den engasjementspolitiske delen av utenrikspolitikken omfatter bistand og bekjempelse av fattigdom, arbeidet for menneskerettigheter, fred- og forsoningspolitikk, og humanitær politikk og bistand. Videre fremholdes det at "[d]en er verdimessig motivert med utgangspunkt i uegennytt og menneskehetens felles interesser. Samtidig betyr globaliseringen at vi må forlate en snever forståelse av norske interesser og realpolitikk. Endringene gjør i økende grad fredsbygging, internasjonal organisering og menneskerettigheter til realpolitikk" (St.meld. nr. 15 2008-2009:11).

Det verdimessige perspektivet, og sammenvevingen av verdier og interesser, vil i det følgende utforskes nærmere. I hvilken grad denne type begrunnelser og motiver er tilstede når det kommer til norsk deltagelse i *Operation Unified Protector* vil være temaet i de neste avsnittene.

5.2 Verdidiplomatiets forklaringskraft

Utenrikspolitikken er basert på interesser og verdier. Som nasjon har Norge klare interesser å ivareta, og det gjelder særlig å hevde suverenitet og bevare landets sikkerhet.

Utenrikspolitikken er et viktig verktøy for å ivareta slike interesser. Utenrikspolitikken har samtidig et viktig verdigrunnlag, som kommer til uttrykk gjennom engasjement for fred og konfliktløsning, menneskerettigheter og demokrati. På den måten kan man si utenrikspolitikken verdigrunnlag kommer til uttrykk som internasjonal solidaritet, nestekjærlighet eller globalt ansvar. Grensene mellom interesser og verdier er ikke skarpe, mye internasjonalt engasjement er både interesse- og verdibasert. For eksempel kan arbeid for menneskerettigheter og demokrati, i utgangspunktet en innsats som har et

verdigrunnlag, også være interessebasert ved at en svak stat som ikke tar vare på sin befolkning ofte kan bety ustabilitet og konflikt (Utenriksdepartementet, udatert).

For Norge er FN og de verdier FN forfekter av stor betydning i dette perspektivet. Statsminister Jens Stoltenberg understreker dette i sin redegjørelse for Stortinget om norsk oppfølging av FNs sikkerhetsrådsresolusjoner 1970 og 1973:

”Vårt engasjement [i Libya] bygger opp under en lang linje i norsk utenrikspolitikk; nemlig støtten til en FN-ledet verdensorden der bruk av makt er regulert av FN-pakten og vedtak i FNs sikkerhetsråd. Formålet med bruken av makt er tydelig uttrykt i sikkerhetsrådets vedtak; det handler om beskyttelse av sivile. Resolusjonen åpner for bruk av ”alle nødvendige midler” for å beskytte sivilbefolkningen” (SMK 2011c).

Og videre:

”Humanitære mål står helt sentralt i sikkerhetsrådets vedtak og var viktige for oppslutningen om resolusjonen. [...] Vi har lyktes med å forhindre angrep på sivilbefolkningen. Menneskeliv er reddet. Det viser at det var riktig å iverksette de militære tiltakene og at det var riktig av Norge å bidra” (ibid.).

Fokuset her er altså på beskyttelse av sivilbefolkningen med mandat fra FN som hovedgrunn for å gå inn i Libya. De verdimessige aspektene fremheves som begrunnelse for norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*. Dette er i tråd med det såkalte FN-sporet, hvor norsk innsats for å styrke FNs arbeid for blant annet menneskerettigheter og demokrati står i fokus. Også i utenriksminister Jonas Gahr Støres redegjørelse til Stortinget om situasjonen i Libya vektlegges lignende aspekter. Innsatsen handler om landets befolkning, og det og sikre medbestemmelse, utviklingsmuligheter og trygghet:

”For oss dreier det seg om å fremme dyptgripende verdier som vi tror på – å sikre beskyttelse av sivile, bistå mennesker i nød, styrke FN og den internasjonale rettsorden, samt å støtte sentrale folkerettslige prinsipper som vi – historisk sett – selv har vært med på å kjempe fram” (Gahr Støre 2011b).

I utenriksministerens utenrikspolitiske redegjørelse for Stortinget i februar 2012 fremholdes det også at Norges grunnleggende holdning må være støtte til demokrati og menneskerettigheter, og støtte til folkenes selvbestemmelsesrett slik det er fremhevet i FN-pakten. Bruk av makt for å oppnå dette skal likevel kategoriseres som siste utvei. Når det ble brukt makt i *Operation Unified Protector*, var dette et resultat av at

”[d]et forelå en mulighet til å forhindre omfattende overgrep mot sivilbefolkningen i Libya gjennom militær inngripen fra det internasjonale samfunnet. Det hadde regionens støtte fra Den arabiske liga og det avgjørende grønne lyset fra FNs sikkerhetsråd. Norge bidro i tråd med en lang linje i norsk utenrikspolitikk om å støtte gjennomføring av vedtak fra Sikkerhetsrådet” (Gahr Støre 2012c).

Igjen er altså det verdimeslige, i form av å beskytte sivilbefolkningen, i fokus som årsak til norsk deltagelse i NATOs operasjon i Libya, og er dermed i tråd med det verdidiplomatiske perspektivet. I tillegg er det viktig å understreke betydningen av å delta i et tilfelle hvor FN faktisk evnet å handle samlet og effektivt. Dette er fordi Norge arbeider for å være en aktiv og konstruktiv støttespiller til FN, noe som også er tilfellet når det gjelder NATO. I tillegg kommer det faktum at det er i Norges interesse å styrke folkeretten og det normative FN står for, og dermed FN som en aktør som styrker og bevarer felles normer og verdier. FN er den organisasjonen som har det største apparatet til å fremme sin visjon om et fredelig verdenssamfunn, en visjon som fremheves som viktig for Norge. Lov, rett og normer utviklet i FN er også viktig, mye på grunn av den orden dette kan bidra med i det ellers anarkiske internasjonale samfunn. Norge har hatt stor fordel av standarder utviklet innenfor FN, kanskje spesielt innen Havretten (Gahr Støre 2012d).

Det er klart at det faktum at FN var engasjert, og at operasjonen hadde et klart FN-mandat, var viktig for at Norge besluttet å delta i Libya. Det blir gjennomgående henvist til ansvaret for å beskytte sivilbefolkningen, forsvare menneskerettigheter og styrke FN. FN fremstår som fundamentalt viktig i norsk utenrikspolitikk, og det kommer derfor ikke som noen overraskelse at FN, og de verdier som forfektes av FN, er i fokus når norsk deltagelse i Libya blir redegjort for og forklart. Fokus på FN kommer blant annet frem i forsvarsminister Espen

Barth Eides hovedinnlegg under høring i Forsvars- og utenrikskomiteen om Prop. 73 S (2011-2012), "Et forsvar for vår tid":

"Det er i Norges interesse å bidra til internasjonal fred og stabilitet ved å delta i innsats for å opprettholde en FN-ledet internasjonal rettsorden, forsvare menneskerettigheter og styrke mellomstatlig samarbeid. [...] Vi vil særlig søke å gjenreise vårt engasjement i FN-operasjoner" (Barth Eide 2012b).

Også utenriksminister Jonas Gahr Støre påpeker viktigheten av verdier i utenriks- og sikkerhetspolitikken i sin sikkerhetspolitiske linjetale ved Universitetet i Oslo i mai 2012:

"Vi skal minne hverandre om: Bunnplanken handler om verdier. Om troen på at vi har noe å forsvare, noe å ivareta, noe å stå opp for. [...] Derfor er Norges innsats for de universelle menneskerettighetene sikkerhetspolitikk både i sin ytterste og mest egentlige forstand" (Gahr Støre 2012a).

Fokuset på verdier i utenrikspolitikken er altså fremtredende, slik man vil forvente i det verdidiplomatiske perspektivet; i det minste kan man si med sikkerhet at dette er tilfellet på overflaten. Dette bringer oss over i skillet mellom interesser og verdier, og også sammenvevingen av disse. Man kan ikke lengre trekke vannrette skott mellom rene verdier og rene interesser, i svært mange tilfelle vil dette henge sammen og gli over i hverandre. Norge har en fundamental interesse i verdien av FN, og de normer og "kjøreregler" FN-systemet bringer med seg. Dette kommer også frem i Gahr Støres ovennevnte sikkerhetspolitiske linjetale:

"For et land som Norge er størst mulig gjennomslag for folkeretten av største betydning – også dette er sikkerhetspolitikk. Norge har vital interesse av at respekt for en internasjonal rettsorden styrkes og videreutvikles. Kanskje kan også dette kalles en form for førstelinjeforsvar. Rett skal gå foran makt i internasjonale forbindelser (det gjør ikke alltid det). Det handler også om sikkerhet, forutsigbarhet og stabilitet i våre nærområder. FN står da sentralt. Norge prioriterer arbeidet for å bevare FNs legitimitet og troverdighet, også i en tid der multilateral styring vil kunne bli utfordret både av nye aktører og andre verdier. I en

global virkelighet preget av brytningstid og uforutsigbarhet trenger vi FN og multilaterale løsninger mer enn noensinne" (Gahr Støre 2012a).

Det å vektlegge verdier og fokusere på viktigheten av FN er med andre ord ikke kun et verdimeslig spørsmål grunnet i nestekjærlighet og omsorg. Det handler også om statlige interesser, og dermed sikkerhets- og utenrikspolitikk på høyt nivå. Utenriksminister Gahr Støre omtaler denne sammenvevingen av interesser og verdier når det gjelder Libya i sin artikkel i Dagbladet 6. mai 2011, "Godhet og realisme". Her svarer han på en kritikk fra Terje Tvedt, professor ved Universitetet i Bergen, kalt "Godhetsregimet slipper bomber over Afrika". Tvedt hevder at norsk utenrikspolitikk hviler på ideen om at Norge oppfattes som interesseløst. Videre argumenterer han for at deltagelse i Libya begrunnes i hovedsak idealistisk, og at Norges deltagelse kolliderer med Norges rolle som fredsentreprenør og konfliktløser.

Gahr Støre påpeker i den anledning at dagens norske samfunn er en del av tettvevd globalt nettverk. Ivaretagelse av norske interesser må ses utover et strategisk fokus på norske nærområder.

"I en slik verden er bistand og fredspolitikk ikke bare gode og snille virkemidler, begrunnet i internasjonal solidaritet. Det er også global realpolitikk, og tilnærmingen til utenrikspolitiske valg må handle om det jeg har kalt "global realisme"" (Gahr Støre 2011c).

Selv om Sikkerhetsrådets resolusjon 1973 legger vekt på beskyttelse av sivile og universelle verdier, er ikke Gahr Støre enig i at norsk deltagelse i Libya i hovedsak er idealistisk begrunnet. "Tvedt kan kalle det idealistisk, og det handler selvsagt også om idealer, men det handlet også om knallharde realiteter" (ibid.). I følge Gahr Støre er et viktigere spørsmål hva som ville hendt dersom man ikke hadde brukt enigheten i Sikkerhetsrådet til å gripe inn.

"Å gripe inn mot dette handler om å ta et moralsk ansvar. For Norge var det også avgjørende å støtte opp under FNs sikkerhetsråds beslutning når rådet til manges overraskelse viste evne til å vedta en så omfattende resolusjon. Dette er med på å styrke en rettslig basert internasjonal orden, og en slik rettsorden er avgjørende for Norges egen sikkerhet" (ibid.).

Kolliderer så Norges deltagelse i Libya med Norges rolle som fredsentreprenør og konfliktløser? Dette spørsmålet står åpent i utenriksministerens artikkel. Hva som synes klart, er at det er en åpen og anerkjent kobling mellom norske interesser og verdier, og at det å fremme verdier og universelle rettigheter i mange tilfeller også tjener en klar interesse. Det er med andre ord ikke nødvendigvis et motsetningsforhold mellom verdier og interesser når det kommer til iverksettelsen og utførelsen av norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk.

Disse interesse- og verdimeslige aspektene gjenfinnes i St.meld. nr. 15 (2008-2009). Det understrekes at den delen av utenrikspolitikken som går under merkelappen engasjementspolitikk er verdimeslig motivert med utgangspunkt i uegennytte og menneskehetens felles interesser. På samme tid poengteres det at globaliseringen betyr "[...] at vi må forlate en snever forståelse av norske interesser og realpolitikk. Endringene gjør i økende grad fredsbygging, internasjonal organisering og menneskerettigheter til realpolitikk" (St.meld. nr. 15 2008-2009:11).

Dette betyr at de områdene av norsk utenrikspolitik som tradisjonelt har vært ansett som rent altruistiske eller verdibaserte, i større grad enn tidligere får realpolitisk relevans og betydning. Dersom utviklingen i et gitt land eller område kan vise seg å ha politiske effekter eller ringvirkninger i global utstrekning, uavhengig av om det finnes direkte koblinger til Norge, vil utviklingen være av norsk interesse. Det er av den grunn et økende behov for å utvide forståelsen av norsk interessepolitikk. De klassiske skillene mellom "myk" idealpolitikk og "hard" realpolitikk er ikke lenger like meningsfulle (ibid.:20, 85).

Det er likevel viktig å huske på at det er klare elementer av verdier i nasjonale interesser, det vil si ikke-materielle beveggrunner for politikk basert på politisk, etisk, religiøs eller annen overbevisning, selv i en del realpolitiske forståelser av nasjonale interesser. Den norske engasjementspolitikken er historisk sett begrunnet i et uegennyttig ønske om å bidra til et bedre liv for verdens befolkning. Samtidig begrunnes engasjementspolitikken ved at den på ulike måter bidrar til å realisere mål i norsk interesse. Dette gjelder for eksempel Norges rolle i fredsprosesser. Dette er kanskje i utgangspunktet altruistisk motivert, men det gjør også Norge mer synlig på den internasjonale politiske arena, noe som igjen øker norsk

tilgang til viktige aktører i internasjonal politikk hvor det ellers ville være vanskelig for et lite land som Norge å få audiens (ibid.:86-87).

De samme forhold gjør seg gjeldende når det kommer til FN. Et omfattende engasjement i FN fremmer uegennyttige mål, men videreutvikler også globale styringsorganer som er av betydning for Norge. I tillegg vil engasjement og deltagelse i FNs utviklingsagenda styrke Norges omdømme blant mange land med tyngde i internasjonal politikk. FN utgjør kjernen i en internasjonal rettsorden det er i Norges interesse å ivareta. Legitim maktutøvelse hviler på ivaretagelse av borgernes grunnleggende behov, reflektert i FN-prinsippet "*responsibility to protect*". Bruk av makt for å sikre dette prinsippet krever fra norsk side mandat fra FNs sikkerhetsråd. Mye av Norges rikdom er nettopp en konsekvens av at det eksisterer en internasjonal rettsorden og normer de fleste land forholder seg til, som blant annet FNs havrettskonvensjon (ibid.:87, 42-43).

I offentlige debatter og politisk ordskilde framstår ofte Norges innsats og behov for å bevare og videreutvikle internasjonal rettsorden som en internasjonalistisk orientert sjenerøsitet, en "god gjerning". Det er viktig å ha i mente at dette kanskje også framstår som en mer legitim forankring av utenrikspolitikken, i det minste i offentlighetens øyne. Dette tegner likevel ikke et komplett bilde av hvorfor internasjonal rettsorden er viktig for Norge, noe som fremheves i St.meld. nr. 15 (2008-2009):

"I virkeligheten er det et sentralt interessepolitisk mål knyttet til grunnleggende kjennetegn ved det norske samfunnet, og til hvor viktig det er for Norge at internasjonal politikk i minst mulig grad åpner opp for bruk av maktpolitiske virkemidler og for svekkelse av internasjonal rettsutvikling. Mye mer enn hva vi ofte er bevisst, befinner det norske samfunnet seg i en særstilling internasjonalt med hensyn til avhengighet av en robust internasjonal rettsorden" (ibid.:43).

Og videre:

"[...] Norges bidrag til en multilateral verdensorden under FN med vekt på folkeretten og menneskerettigheter er et uttrykk for internasjonal solidaritet, og at det er en

grunnleggende og langsiktig norsk sikkerhetsinteresse fordi det er i små og mellomstore lands interesse å etablere internasjonale kjøreregler. Regjeringen går derfor aktivt inn for å styrke FNs rolle i konfliktløsning og gjennom å øke våre bidrag til FN-ledede operasjoner” (ibid.:89).

På bakgrunn av dette synes det klart at mye av norsk engasjementspolitikk ikke kun har sitt grunnlag i rent verdimeslige hensyn. Realpolitikk og norsk egeninteresse har også en rolle å spille. Det samme gjelder deltagelse i FNs arbeid, og i FN- og NATO-operasjoner med FN-mandat. Ved å delta vil Norge bidra til å opprettholde disse organisasjonenes relevans, og med det også den sikkerhet disse gir, som Norge er helt avhengig av.

Med hensyn til *Operation Unified Protector* i Libya kan man oppsummeringsvis si at verdimeslige aspekter er tungt vektlagt i offentlig tilgjengelige uttalelser, og da særlig beskyttelse av sivilbefolkningen. Det er derfor grunn til å anta, eller i det minste tro, at dette har hatt en viss betydning for norsk deltagelse i denne operasjonen. Som i foregående kapittel er det likevel viktig å påpeke at en del av dokumentene som er analysert ikke er direkte relatert til operasjonen i Libya. Likevel omtaler de den norske utenriks- og sikkerhetspolitikken, som operasjonen i Libya er en del av, og det synes derfor fruktbart å benytte seg av disse også her.

Samtidig blir det vektlagt, kanskje overraskende åpent, at det er viktig for Norge å delta der FN viser seg robust og handlekraftig, av den grunn at et fungerende FN-system, med de internasjonale ”kjøreregler” systemet legger til rette for, er en viktig sikkerhetsmessig interesse for Norge. Går man inn i Stortingsmelding nr. 15 er det tydelig at en rekke verdier også er interesser, og at dette er et aspekt som både er i ferd med å bli mer fremtredende og mer åpent anerkjent enn det har vært tidligere. Med andre ord kan nok verdier i tråd med det verdidiplomatiske perspektivet være med å forklare norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*, samtidig som det er lite sannsynlig at det kun var ”rene” verdimeslige hensyn alene som talte for norske bidrag i Libya. Interessene som lå bak disse verdiene utgjør nok også sin del av forklaringen.

Kapittel 6: Hva kan forklare norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*? Oppsummering, konklusjon og avslutning

6.1 Innledning og oppsummering

I de foregående kapitler har det blitt vist at både allianseavhengighet og verdidiplomati tradisjonelt har dype historiske røtter i norsk utenriks- og sikkerhetspolitisk tankegang og praksis. Disse ulike aspektene har også blitt vektlagt i varierende grad når det gjelder begrunnelser for norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*. Tiden er nå kommet for å vurdere hvilke slutninger og konklusjoner som kan trekkes når norsk deltagelse i NATOs operasjon i Libya skal forklares.

I dette arbeidet ligger det en helt klar metodisk utfordring, slik det er drøftet i kapittel 3. Det er vanskelig å trekke slutninger kun basert på åpent tilgjengelige offentlige utsagn og kilder. Slike kilder viser hva som er gjort og hva som er sagt, men det er en utfordring å vurdere hva som er reelt ut fra dette. Ideelt sett hadde det vært ønskelig med en rekke anonymiserte intervjuer med personer som har vært i nær kontakt med beslutningsprosessene rundt norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*, men som nevnt tidligere kan verdien av selv denne typen informasjon være tvilsom når det dreier deg om svært sensitiv utenriks- og sikkerhetspolitikk som i dette tilfellet.

Løsningen blir derfor å bruke annen forskning og litteratur for å bedre kunne trekke konklusjoner omkring norsk deltagelse i Libya. Da jeg kun ser på ett case, som det er mangel på empiri om, er det nødvendig å se på bruk av militær makt i andre tilfeller og hva slags konklusjoner annen forskning har trukket om andre case. I de påfølgende avsnitt vil det derfor ved hjelp av annen forskning og andre case analyseres hva som taler for og hva som taler imot hvert av de teoretiske perspektivene og de tilhørende hypotesene når norsk deltagelse i NATOs *Operation Unified Protector* i Libya skal forklares.

6.2 Snyders allianseteori

Hva taler for at Snyders allianseteori, med vekt på allianseavhengighet, i størst grad forklarer norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*? Hva taler imot? Dersom allianseavhengigheten har størst forklaringskraft bør vi kunne forvente at Norge i stor grad handler i tråd med det alliansen, NATO, og dens viktigste medlemmer ønsker. Satt litt på spissen kan man si at man vil forvente at Norge følger USA, dersom det er Snyders allianseteori som har størst forklaringskraft.

Det er en rekke momenter som taler for at allianseavhengighet i stor grad kan forklare norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*. For det første er det viktig å se på norsk utenriks- og sikkerhetspolitisk tradisjon i et historisk lys. Med belegg i litteratur og forskning virker det trygt å trekke enkelte slutninger. For det første har NATO tradisjonelt vært hjørnesteinen i norsk sikkerhetspolitikk, og er det også i dag. Det er derfor i Norges interesse å opprettholde en funksjonell og relevant allianse, i tillegg til å sikre USAs fortsatte interesse i NATO, og i forlengelsen av det, i Norge som en verdifull, ansvarsbærende og lojal alliert. Dette er viktig fordi Norge fortsatt er avhengig av den sikkerhetsgarantien som NATO, og USA, gir Norge (Tamnes 1997; Græger 2011; Græger og Haugevik 2009; Skogan 2008; Skogan 2009; Larsen 2011).

For det andre viser litteraturen at byrdefordeling, særlig i form av risiko, og deltagelse er avgjørende for innflytelse, posisjon og prestisje i alliansen og i forhold til USA. Alt dette henger igjen sammen med avhengighet av alliansen. Statene er nødt til å delta og ta sin del av byrden i alliansen de er avhengig av. Det er all grunn til å anta at dette også gjelder for Norge, og dermed taler for at allianseavhengighet kan være med å forklare norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*.

6.3 Verdidiplomatiet

Verdidiplomati, i form av vektlegging av FN og fokus på menneskerettigheter, demokrati, bistand og lignende, har lange historiske røtter i norsk utenrikspolitikk, selv om verdiaspektene i lang tid ble holdt atskilt fra de mer realpolitiske aspektene av

utenrikspolitikken, den i tidligere tider "virkelige" utenrikspolitikken. Det verdidiplomatiske engasjementet fikk sitt uttrykk i en sterk interesse for FN-systemet og for kollektive løsninger, engasjement til fordel for den tredje verden og miljøspørsmål, regimekritikk, og også en norsk rolle som brobygger (Tamnes 1997:339).

Verdimessig engasjement har dermed lange tradisjoner i Norge, og FN har over lang tid stått sterkt. Man kan i så måte si at FN-linjen er konsistent i norsk utenrikspolitikk. Som vist tidligere i studien er det viktig å bemerke at det den gang, som nå, tjente norske interesser å fokusere på multilateralt samarbeid gjennom FN.

Hvilke slutninger kan man trekke på bakgrunn av empirien? Det virker klart at verdidiplomatiet og det såkalte FN-sporet tradisjonelt har stått, og fortsatt står, sterkt i norsk utenrikspolitikk. Som Leira m.fl. (2007) påpeker, er det godt grunnlag for å anta at selvbildene av Norge som fredsnasjon og "FNs beste venn" også påvirker norsk utenrikspolitisk praksis og handling. Samtidig er det viktig å se verdidiplomatiet i sammenheng med nasjonale interesser, en kobling som med årene har kommet tydeligere frem, for eksempel i St.meld. nr. 15 (2008-2009). Det er også viktig, slik Matlary (2002) har funnet, at den "myke" verdidiplomatiske makten ikke er noe substitutt for "hard" realpolitisk makt. Med bakgrunn i dette er det derfor vanskelig å se at verdidiplomati alene kan forklare deltagelse i en skarp operasjon som *Operation Unified Protector*.

6.4 Hva forteller norsk deltagelse i andre operasjoner?

I avsnittene over er det oppsummert hvilken betydning allianseavhengighet og verdidiplomati har og har hatt i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk, basert på litteratur og forskning vist tidligere i studien. På grunnlag av dette virker det som allianseavhengighet har størst innvirkning på utenrikspolitisk praksis, selv om verdier heller ikke er uten betydning. Det er derfor naturlig å anta at allianseavhengighet i størst grad også kan forklare norsk deltagelse i Libya. I de følgende avsnitt vil det analyseres hva norsk deltagelse i andre internasjonale operasjoner kan fortelle oss om deltagelse i *Operation Unified Protector*.

Norge har opp gjennom årene deltatt i en rekke internasjonale operasjoner, både i regi av FN og av NATO (Leraand m.fl.2012). Deltagelse har vært i ulike former, men fokus her vil være på operasjoner med militær komponent da dette har utviklet seg til å bli den største utfordring i byrdefordelingsdebatten, og det som "teller" som virkelige bidrag. I perioden 1940- til slutten av 1990-tallet bidro Norge med relativt mange soldater til en rekke FN-operasjoner, men deretter har dette antallet sunket kraftig. I stedet har NATO overtatt som hovedsatsingsområde for norsk deltagelse i operasjoner i utlandet. FN har dermed kommet i bakgrunnen når det gjelder internasjonale militære operasjoner, noe som tyder på at deltagelse i regi av NATO har større betydning. Denne praksisen skaper problemer for selvbildet som "FNs beste venn" (Leira m.fl. 2007:22).

Likevel har den sittende regjeringen uttalt et ønske om å øke innsatsen gjennom FN, og vektlegger i en rekke offentlige uttalelser hvor viktig FN er for landet (Leira m.fl. 2007:22; Barth Eide 2012c:380; Barth Eide 2012b; St.meld. nr. 15 2008-2009:89). Verdidiplomati er dermed av betydning fordi norske politikere til stadighet fremfører dette som viktig. Enhver operasjon innehar verdibaserte elementer, og blir også ofte begrunnet og forklart i disse termer. Likevel sier dette egentlig ikke så mye, man kan ikke vurdere den egentlige betydningen av verdidiplomati for utenrikspolitikken basert på dette.

Samtidig er det mer åpenhet i uttalelser, for eksempel fra forsvarsminister Barth Eide og utenriksminister Gahr Støre, omkring interesser fremfor verdier og den realpolitiske nytten av NATO. Det er også mer åpenhet rundt betydningen av å delta i operasjoner for å vise at Norge er en god alliert som tar sin del av byrden og for å sikre at Norge blir hørt i saker som er av interesse for landet (Matlary 2009:110). Barth Eide (2012c) skriver for eksempel at "[...] dersom det oppstår en mer truende situasjon, [vil vi] være avhengig av alliert støtte. Forventningen om at allierte skal komme Norge til unnsetning dersom vi skulle få behov for det, er nært knyttet til at vi også viser vilje til å stille opp sammen med allierte ute" (Barth Eide 2012c:386).

6.4.1 Allianseavhengighet

Hva kan deltagelse i andre operasjoner i regi av NATO og FN fortelle oss om norsk deltagelse i *Operation Unified Protector* i Libya? La oss se på Afghanistan. Den amerikansk ledede koalisjonsoperasjonen *Operation Enduring Freedom* ble etablert på bakgrunn av artikkel 51 i FN-pakten, og anerkjent gjennom sikkerhetsrådsresolusjoner fra FN. Norge deltok fra årsskiftet 2001/2002, og fortsatte innsatsen i *International Security Assistance Force (ISAF)*, hvor NATO tok over operasjonelt ansvar i 2003. Forsvarsminister Barth Eide skriver om deltagelsen at

”Den norske innsatsen har blitt lagt merke til blant våre allierte, og har høstet anerkjennelse. Som ledernasjon for PRT Meymaneh og ansvarlig for koordinering av ISAFs operasjoner i Faryab har vi påtatt oss et stort ansvar, og tatt vår del av byrden. Våre spesialstyrkebidrag har også blitt lagt merke til av våre allierte og høstet betydelig anerkjennelse” (Barth Eide 2012c:382).

Nøkkelord her er ansvar, byrder og anerkjennelse, noe som reflekterer de funn fra litteratur og forskning som er vist tidligere. De samme elementer gjenfinnes i Barth Eides refleksjoner rundt innsatsen i Libya:

”Det var viktig og riktig at Norge tok sin del av ansvaret for å forhindre massive sivile lidelser i Libya. [...] Igjen er den norske innsatsen blitt lagt merke til blant våre allierte. Norske styrker deltok i den skarpe enden av operasjonen. Vi har vist at vi svært hurtig kan stille med avgjørende kapasiteter” (Barth Eide 2012c:383).

Når det gjelder hva som forklarer norsk deltagelse i Afghanistan, finner Bøifot (2007) at egeninteresse er den viktigste begrunnelsen for å sende tropper til Afghanistan. Studien viser at ved å delta i Afghanistan sikrer Norge assistanse fra NATO, og spesielt USA, dersom en krisesituasjon skulle oppstå. Humanitær- og utviklingshjelp, og demokratiassistanse til det afghanske folk var begrunnelse nummer to, mens man i tillegg ønsket å bekjempe terrorisme som i neste omgang kunne skade norske mål og interesser. Hovedtyngden av forklaringen på

deltagelse ligger likevel i kategorien egeninteresse og allianseavhengighet (Bøifot 2007:63-65).

Disse funnene sekunderes av Oma (2008). Denne studien finner også at norsk deltagelse i Afghanistan i hovedsak begrunnes i realpolitisk egeninteresse. Beslutninger om styrkebidrag forklares som bidrag til NATOs relevans og en sterk artikkel 5, "men også gjennom å vise troverdighet i byrdefordelingen slik at viljen til å komme Norge til unnsetning hvis en krisesituasjon oppstår styrkes" (Oma 2008:100). Analysen indikerer også at styrkebidrag delvis kan forklares som en søken etter tilgang og innflytelse, slik at mottageligheten for norsk sikkerhetspolitiske interesser styrkes (ibid.).

Deltagelsen i Afghanistan var ikke knirkefri. Nasjonale begrensinger har hindret norske styrker fra å bli utplassert sør i landet, der kamphandlingene har vært skarpest, og det har til tider vært motvilje mot å sende spesialstyrker. Dette er mye grunnet at SV har vært i regjering. Særlig i den første Stoltenberg-regjeringen hadde SV relativt stor innvirkning på utenriks- og sikkerhetspolitikken. SV er tradisjonelt motstander av NATO-medlemskap, og fikk gjennomslag for en del av sine innvendinger mot operasjonen i Afghanistan. Viktigheten av å holde regjeringen samlet gjorde her at SV hadde innflytelse på sikkerhetspolitikken, noe som har resultert i kompromisser og de før nevnte styrkebegrensninger. Innenrikspolitisk enhet og viktigheten av å holde regjeringen samlet trumfet i dette tilfellet allianseavhengighet og betydningen av å være en pliktoppfyllende og deltakende alliert. Med andre ord stemmer ikke antagelsen om at "der USA går, går Norge", basert på Snyders allianseteori, i dette tilfellet. Dette har blitt kritisert både av USA og Storbritannia, til liten nytte. Slike begrensninger kan på sikt svekke Norges posisjon i NATO (Matlary 2012:26-27; Græger 2009b:40; Oma 2008; Bøifot 2007).

I Libya var Norge et av landene som deltok og bidro mest, man kan si Norge "*punched above its weight*". I dette tilfellet var det liten motstand fra SV. SV har i denne Stoltenberg-regjeringen hatt lite å si om utenriks- og sikkerhetspolitikken, de har i stor grad blitt marginalisert på dette området. Man kan da vente at utenriks- og sikkerhetspolitikken igjen er mer realismebasert, og dermed at Snyders allianseteori har større betydning. I tillegg hadde operasjonen i Libya en klar humanitær karakter, og et tydelig mandat fra FN. Ved å

delta her støttet man en god sak, man støttet FN og NATO, og også viktige allierte som Frankrike, Storbritannia og USA. Dette ble dermed en slags "vinn-vinn" situasjon for Norge, en mulighet til å "gjøre opp for" restriksjonene på styrkebidrag i Afghanistan. Man må se operasjonen i Libya i lys av Afghanistan-kritikken av Norge. Hadde Norge bidratt mer sør i Afghanistan, uten en del av styrkerestriksjonene, hadde kanskje ikke Norge bidratt like tungt i Libya. Dette er selvfølgelig vanskelig å bedømme, men restriksjonene på deltagelse her skapte en større avstand til Norges hovedallierte, USA, noe som dermed førte til at det var viktig å vise at man var en like lojal alliert. Libya utgjorde i alle tilfelle en mulighet til å komme inn i den indre sirkel i NATO igjen, og dermed på godfot med USA (Matlary 2012:27-28).

Dette er i tråd med det som er vist tidligere i denne studien, nemlig at man må bidra med *relevante, militære og risikovillige* kapasiteter for å opprettholde et nært forhold til USA og innflytelse i NATO. Det er også i tråd med det som predikeres i Snyders allianseteori, og til sammen taler dette ganske sterkt for at allianseavhengighet har hatt betydning for norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*.

6.4.2 Verdidiplomatiet

Hva så med verdidiplomatiet? Hva kan verdier fortelle oss om norske bidrag i internasjonale operasjoner? Som påpekt tidligere er FN-linjen konsistent, Norge uttrykker sterk og vedvarende støtte til FN-systemet. Dersom verdiene er det som er viktigst, og verdidiplomatiet er det som er mest avgjørende for norsk deltagelse i internasjonale operasjoner, vil det være naturlig å forvente at Norge gjennomgående deltar sterkt i operasjoner med FN-mandat.

Norge har deltatt i nærmere hundre internasjonale operasjoner. Mange av operasjonene har vært små, og det norske bidraget lite. Andre har vært store, i Tysklandsbrigaden var for eksempel det norske bidraget over 4000 per kontingent. I dag er Afrika FNs største operasjonsområde. Den første operasjonen i Afrika, ONUC i Kongo fra 1960 til 1964, er fortsatt den største for Norges del. Norge stilte med omfattende bidrag til UNEF (Gaza) og

UNIFIL (Libanon). I 1998 ble de siste nordmenn i UNIFIL hentet hjem, mens 1330 soldater ble sendt til Kosovo (KFOR) i 1999 (Forsvaret 2012a:12-16).

Som vist tidligere har det fra slutten av 1990-tallet vært en bratt nedgang i antall soldater Norge har bidratt med i FN-operasjoner. Norge har meldt inn soldater til både NATO og EUs raske utrykkingsstyrker, og norske bidrag til ISAF har forblitt hovedområdet for norsk deltagelse i internasjonale operasjoner (Leira m.fl. 2007:22). Norge bidrar likevel i FN-operasjoner, men ikke like mye og ikke like skarpt som i operasjoner ledet av NATO. For eksempel bidro Norge med et feltsykehus og brønnborelag til FN-operasjonen MINCURAT i Tsjad fra våren 2009 til mai 2010 (Forsvaret 2012b).

FN har i dag femten pågående fredsbevarende operasjoner. Av disse femten deltar Norge i seks operasjoner, i Sør-Sudan, Kongo, Liberia, Haiti, Kosovo og Midtøsten. Av disse seks operasjonene bidrar Norge med militære styrker i fire operasjoner og politistyrker i tre operasjoner. Begge typer styrker er representert i én operasjon (Sør-Sudan). I fem av seks operasjoner der Norge deltar, deltar også USA (FNs *Department of Peacekeeping Operations (DPKO)* 2012). Til sammenligning er det få eller ingen NATO-operasjoner der Norge ikke deltar (Forsvaret 2012c; NATO 2012).

Det kan her være interessant å kaste et blikk på Danmark. Danmark har etter den kalde krigen blitt en stødig "Atlanticist", og deltagelse i NATO- eller USA-ledede operasjoner står sterkt. Landet har deltatt i en rekke internasjonale militære operasjoner, og omfavnet tidlig endringene som fant sted med fremveksten av "out-of-area"-operasjoner etter den kalde krigens slutt (Saxi 2010:3; Græger og Haugevik 2009). Danmark er altså et aktivt og deltagende NATO-medlem. Ser man derimot på deltagelse i FN-operasjoner gjenfinnes noe av det samme mønsteret som vi så for Norge. Av femten pågående FN-operasjoner deltar Danmark med militære styrker i fire operasjoner. Dette er ikke et veldig høyt antall. I tre av de fire operasjonene Danmark deltar, bidrar også USA (FNs *Department of Peacekeeping Operations (DPKO)* 2012). Dette kan være en ganske sterk indikator på at verdidiplomatiet ikke omfatter sikkerhetspolitikken.

Man kan ikke trekke mange vidtrekkende konklusjoner basert på dette, men oversikten viser at Norge deltar i under halvparten av FNs pågående fredsbevarende operasjoner, noe som ikke er et spesielt høyt antall dersom verdier er det som har mest betydning for deltagelse i internasjonale operasjoner. Det er altså mange operasjoner der det er et FN-mandat og Norge ikke deltar. Dette er et viktig faktum.

I tillegg peker dataene på at det kan være en sammenheng mellom hvor USA deltar og hvor Norge deltar. Med andre ord kan det se ut som at Norge følger USA også her, ikke kun når det kommer til NATO. Dette kan tyde på at Norge ikke deltar like mye i operasjoner der muligheten for NATO-vinning ikke er like fremtredende. Dataene peker i det minste på at NATO-vinning er et hensyn som kan ha betydning for norsk deltagelse i operasjoner. Dette taler for at verdidiplomati alene ikke kan forklare norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*.

Norge bidrar altså i begrenset grad i humanitære operasjoner med FN-mandat, også i tilfeller hvor operasjonen har et såkalt "skarpt" mandat. Bidragene er ofte små og med få militære komponenter, for eksempel som i Tsjad. Som Leira m.fl. (2007) påpeker er norske soldater i større grad meldt inn i NATOs styrker. Operasjonen i Libya var i så måte et unntak i FN-sporet. Her var det en operasjon med humanitært grunnlag og et skarpt FN-mandat, og Norge bidro sterkt. Operasjonen i Libya ble presentert som en tilbakevending eller "gjenoppstandelse" av R2P-prinsippet, og selv om det kan være for tidlig å avgi noen endelig dom virker det ikke som tilbakevendingen av prinsippet i realiteten har funnet sted. Det har for eksempel ikke blitt fattet noen avgjørende vedtak vedrørende Syria. Det virker derfor som operasjonen i Libya egentlig var mer et unntak. Sett i sammenheng med lav deltagelse i andre lignende operasjoner, virker det nærliggende å anta at muligheten for NATO-vinning, som analysert over, var utslagsgivende for norsk deltagelse i Libya.

Som nevnt tidligere begrunnes de aller fleste operasjoner ut fra et verdiperspektiv, og de fleste operasjoner omfatter også verdikomponenter. Matlary (2009) påpeker at det er en motvilje mot å snakke om krigføringen som finner sted, for eksempel i Afghanistan, sannsynligvis fordi krigføring ikke oppfattes som noe legitimt i fredskulturen og i bildet av Norge som fredsnasjon. Selv om både Bøifot (2007) og Oma (2008) finner at de viktigste

beveggrunnene for norsk deltagelse i Afghanistan er egeninteresse i form av NATO-støtte til norske interesser i nord, blir militær innsats ofte fremstilt som fredsinnsett. Den militære komponenten av operasjonen blir nærmest valgt bort i den offentlige diskursen i Norge (Matlary 2009:107-111).

Sikkerhetspolitiske aspekter blir sjelden trukket fram. Dette er fordi krigføringen i Afghanistan er omstridt innenriks, den er problematisk både for den politiske venstresiden og for fredsnasjonen Norge. Sikkerhetspolitiske aspekter blir kun trukket fram dersom soldater mister livet, "[...] fordi man ikke kan si at man døde for at NATO skal interessere seg for nordområdene, eller at man skal risikere livet for norsk utviklingspolitikk [...]" (Matlary 2009:117). Verdier ble altså trukket frem som en viktig begrunnelse for deltagelse i Afghanistan, likeså som i Libya, nettopp fordi dette resonnerer godt med bilde av Norge som fredsnasjon og dermed oppfattes som mer legitimt. Likevel finner som vist flere studier at det er egeninteresse i form av NATO-vinning som i stor grad ligger bak deltagelsen i Afghanistan. Det er dermed grunn til å tro at dette også er tilfellet når det gjelder Libya.

Leira m.fl. (2007) påpeker som nevnt at de økende bidragene til NATO-styrker i kombinasjon med nedgangen i bidrag til FN-styrker skaper problemer for selvbildet og praksisen som "FNs beste venn". Likevel avhenger nok inntrykket av Norge som FN-aktivist rundt om i verden "mer av seddelbunkene enn av antallet blå hjelmer" (Leira m.fl. 2007:22). Den varslede oppjusteringen av militære bidrag gjennom FN har fått god mottakelse på hjemmebane, og selv om praksis og selvbilde så langt ikke samsvarer helt, virker det som at "[s]å lenge Norge fortsetter å være stor i FN-systemet, er det mindre viktig hvilken form konkrete praksiser tar" (ibid.).

Med andre ord virker det som at Norge som "FNs beste venn", i det minste enn så lenge, lever videre mer på økonomiske enn på militære bidrag. Dersom verdier er den viktigste beveggrunn for å delta i internasjonale operasjoner skulle man vente at Norge gjennomgående hadde bidratt mer til operasjoner i FN-regi enn hva som faktisk er tilfellet i dag. Med grunnlag i den ovenstående analysen, litteratur og forskning er det lite grunnlag for å hevde at verdier er det som i størst grad forklarer norsk deltagelse i NATOs *Operation Unified Protector*.

6.5 Konklusjon og avslutning

Hendelsene i Libya vinteren 2011, med Gadaffi-regimets massive overgrep mot egen befolkning, var foranledningen til FNs resolusjon 1973 og den påfølgende NATO-operasjonen *Operation Unified Protector* som hadde til hensikt å beskytte Libyas sivilbefolkning. Norge bidro helt fra starten tungt i operasjonen. Hva kan forklare denne deltagelsen?

Det må tas forbehold om holdbarheten til enhver slutning i samfunnsvitenskapelig forskning, og det gjelder i stor grad også for denne studien. Lav tilgjengelighet på relevante kilder og få sikre data fører til relativt usikre konklusjoner. Likevel er det min oppfatning at temaet uansett er verdt utforskning, da en studie som denne i det minste kan være et tentativt forsøk på å sannsynliggjøre en forklaring på viktige politiske beslutninger som nettopp det å delta i internasjonale militære operasjoner faktisk er. Det lar seg ikke lett gjøre å hevde noe generelt om norsk deltagelse i NATO-operasjoner, eller om små staters atferd i allianser basert på denne studien. Til det er det nødvendig med flere case. Samtidig er studien et lite bidrag til litteraturen på dette området, og peker på aspekter som kan være av betydning for slik deltagelse. Det ville derfor vært interessant å se de samme forklaringsfaktorer applisert på flere operasjoner der Norge har deltatt, og også på andre stater for å undersøke om det er likhetstrekk mellom hvordan små land opptrer innad i allianser.

Det største problemet med studien er av metodisk art. Det er helt klart en svakhet at det ikke er utført intervjuer med beslutningstakere, da dette er noe som kunne tjent analysen. Likevel er det som nevnt ikke sikkert dette hadde tilført noe særlig av verdi. Dette er spesielt fordi det i dette tilfelle var få beslutningstakere, kanskje bare utenriks- og forsvarsminister i siste instans, og uttalelser selv i anonymiserte intervjuer kunne lett latt seg spore. Det er dermed usikkert om intervjuer hadde frembrakt verdifulle opplysninger om beslutningsprosessen. Til tross for dette tror jeg intervjuer må være veien å gå videre fordi dette, selv om det vil være utfordrende, etter all sannsynlighet er den eneste metoden man kan benytte for å prøve å få innblikk i informasjon som ikke er offentlig tilgjengelig.

Det teoretiske rammeverket fungerte til dels godt, spesielt syns jeg Snyders allianseteori fungerte godt som utgangspunkt for analyse. Når det gjelder verdidiplomati som analytisk

verktøy kunne dette vært utviklet bedre, noe som utgjør en svakhet ved studien. Jeg tror analysen hadde tjent på at begreper fra dette perspektivet hadde blitt bedre operasjonalisert for analyseformål. Dette kunne helt klart vært gjort annerledes, og også bedre. Dette er også interessant i et bredere statsvitenskapelig perspektiv. Hvordan verdidiplomatiet kan brukes som teori, og spesielt hvordan verdidiplomatiet kan operasjonaliseres bedre, hadde vært interessant å se videreutviklet. Dette tror jeg vil være hensiktsmessig for å teste FN-sporets betydning i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk. På den måten kunne man videreutviklet verktøy for å applisere forklaringsmodeller til empirien, noe som igjen kunne forbedret muligheten til å trekke sikrere konklusjoner.

Hva skal til for å si noe om studiens hypoteser? Hvilke konklusjoner kan trekkes? En måte å undersøke dette på er å se hvor det er konsistens – hvor er Norge og hvor deltar vi. Dersom hypotesen om allianseavhengighet og Snyders teori er det som forklarer mest, vil man kunne vente at Norge bidrar der USA går. Dersom på den annen side hypotesen om verdier og verdidiplomati er det som forklarer mest, vil man forvente at Norge bidrar der nøden er størst, det vil si en høy grad av deltagelse i FNs humanitære operasjoner. I tillegg må en dyp og grundig analyse av historie, litteratur og annen forskning benyttes for å kunne si noe utover myndighetenes uttalte begrunnelser analysert i ulike uttalelser, taler og dokumenter.

I tråd med Snyders allianseteori indikerer studien, historisk, teoretisk og gjennom annen forskning, at allianseavhengigheten, og forholdet til NATO og USA, står meget sterkt i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk. NATO er og forblir Norges sikkerhetspolitiske hjørnestein. Analysen indikerer at deltagelse i *Operation Unified Protector* delvis kan forklares som en søken etter å bidra til NATOs fortsatte relevans som en handlekraftig organisasjon med evne til å ivareta Norges sikkerhet i siste instans, og også NATOs relevans og betydning for USA. Ved å vise at NATO fungerer og kan ta ansvar vil USA fortsatt se den sikkerhetspolitiske nytten av organisasjonen. Analysen peker også på at et mektig aspekt ved deltagelse er at det viser troverdighet i byrdefordelingen, at Norge er et pliktoppfyllende land som tar sin del av ansvaret, slik at viljen til å komme Norge til unnsetning i en eventuell krisesituasjon styrkes. Dette siste poenget har blitt av særlig betydning etter den kalde krigens slutt, da USA ikke lengre har en så stor strategisk interesse i nordområdene som tidligere. For å opprettholde interesse for Norge blir det dermed viktig å delta der USA ønsker dette, og det

kan være vanskelig å motstå press om ønsket deltagelse fra USAs side. I tillegg peker studien på at deltagelse er en viktig inngangsport til ulike fora hvor det ellers vil være vanskelig å få sine interesser og synspunkter hørt.

Når det kommer til verdidiplomati, viser studien at verdier tradisjonelt også har hatt stor betydning i norsk utenrikspolitikk. Selvbildene av Norge som fredsnasjon og "FNs beste venn" står sterkt. Som Leira m.fl. (2007) påpeker, er det grunn til å tro at disse selvbildene har en påvirkning på utenrikspolitisk praksis. Som analysen viser har verdier fått en større plass i utenriks- og sikkerhetspolitikken de senere år. Dette er mye grunnet større åpenhet og offentlig debatt omkring denne politikken, det har vokst frem et såkalt "*public diplomacy*". Dette har ført til at utenrikspolitiske handlinger i større grad begrunnes i verditermer, selv om det er vanskelig å vurdere hvilken betydning verdier egentlig har. De fleste operasjoner innehar elementer av verdier, men vekten av dem er uviss. Fokus på verdier skaper "*good-will*", et godt rykte og prestisje, men det er ennå slik at dette ikke kan erstatte realpolitisk "hard" militærmakt. Studien viser at deltagelse i Libya i mange tilfeller begrunnes i verditermer, spesielt beskyttelse av sivilbefolkningen og et ansvar for å hjelpe. Samtidig vektlegges det, kanskje overraskende åpent, hvor viktig det er å ta sin del av byrdene i NATO og hvor viktig det er å delta for å sikre at NATO fortsatt kan være Norges sikkerhetsgaranti. Koblingen mellom interesser og verdier, og det at å fremme verdier kan tjene norske interesser, er også tydelig. I tillegg peker analysen på at Norge i dag i mye større grad deltar i NATOs operasjoner enn med styrker til FN. Kanskje kan dette skyldes at det er større fokus på å bidra risikomessig i NATO enn i FN, og at bildet av Norge som "FNs beste venn" enn så lenge kan leve videre i økonomiske termer.

Deltagelse i operasjonen i Libya tjente i så måte to formål på en gang. Det var et klart og tydelig FN-mandat og det var en operasjon under NATO-ledelse. Ved å delta i Libya var det mulig å verne viktige verdier samtidig som man tok sin del av byrden som et pliktoppfylgende NATO-medlem. Operasjonen var en mulighet til å "vise seg verdig" for USA etter tumultene rundt Afghanistan, og grunnet det klare FN-mandatet, samt ingen bakkestyrker, var det heller ingen motstand innenrikspolitisk. Spenningen mellom interesser og verdier, allianseavhengighet og verdidiplomati, lot seg her forene.

Denne studien indikerer at mye av det som kan forklare norsk deltagelse i *Operation Unified Protector* er i tråd med det Snyder i sin allianseteori predikerer om atferd innad i allianser. Studien plasserer seg dermed med annen litteratur som peker på betydningen av allianseavhengighet. Mitt lille bidrag til litteraturen er å vise at det er en kontinuitet når det gjelder allianseavhengighet i norsk sikkerhets- og utenrikspolitikk, og studien har sannsynliggjort at allianseavhengighet kan være en stor del av forklaringen på norsk deltagelse i Libya.

Likevel skal man ikke avskrive betydningen av verdidiplomatiet, da analysen har vist at dette også kan ha innvirkning på utenriks- og sikkerhetspolitiske handlinger og avgjørelser. Imidlertid virker ikke verditesen å forklare så mye for skarpe militære bidrag, det er mye som tyder på at verdidiplomatiet ikke omfatter sikkerhetspolitikken. Norsk deltagelse i FNs operasjoner peker på at man i større grad "betaler seg ut" for å fortsette å være stor i FN-systemet i verditermer. Allianseteori synes å være mer aktuelt, det er mye som tyder på at spesielt allianseavhengighet er av stor betydning for deltagelse i operasjoner. Alt i alt indikerer studien at det er et spørsmål om grad, heller enn enten eller, når det kommer til hvilken hypotese som i størst grad forklarer norsk deltagelse i *Operation Unified Protector*. Til tross for dette vil jeg likevel driste meg til å si at studien har sannsynliggjort at allianseavhengighet i større grad forklarer norsk deltagelse og bidrag i NATOs operasjon i Libya.

Litteraturliste

Atlanterhavstraktaten. 4. april 1949. Washington D.C. URL:

http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm [Lesedato 09.07.2012]

Bryman, Alan (2004): *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.

Bøifot, Erik (2007): *Det norske militære engasjementet i Afghanistan – idealisme eller egeninteresse?* Masteroppgave. Oslo: Forsvarets Stabsskole.

Cimbala, Stephen J. og Peter K. Forster (2010): *Multinational Military Intervention. NATO Policy, Strategy and Burden Sharing*. Surrey og Burlington: Ashgate Publishing.

Davidson, Jason W. (2011): *America's Allies and War. Kosovo, Afghanistan, and Iraq*. New York: Palgrave Macmillan.

Eide, Espen Barth (1998): *Between Rationalism and Reflectivism – Constructivist Security Theory and the Collapse of Yugoslavia*. Hovedoppgave. Institutt for statsvitenskap. Oslo: Universitetet i Oslo.

Eide, Espen Barth (2012a): "Internasjonal krisehåndtering under og etter Libya". Tale Luftforsvarets Luftmaktseminar. 31. januar 2012. Trondheim. URL:
http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/taler_artikler/ministeren/taler-og-artikler-av-forsvarsminister-es/2012/internasjonalt-krisehandtering-under-og-e.html?id=671003

[Lesedato 25.07.12]

Eide, Espen Barth (2012b): "Statsrådets hovedinnlegg under høring i Forsvars- og utenrikskomiteen om Prop. 73 S (2011 – 2012)". Høring på Stortinget (Forsvarsdepartementet). 27. april 2012. URL:
http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/taler_artikler/ministeren/taler-og-artikler-av-forsvarsminister-es/2012/interneffektivisering.html?id=680113 [Lesedato 25.07.12]

Eide, Espen Barth (2012c): "Norske soldater – internasjonale operasjoner". I: *Intops. Norske soldater, internasjonale operasjoner. Politisk vilje, militær evne, personlig innsats. 1947 – 2012*. Forsvarsmuseets skrift nr. 9. Oslo: Forsvarsmuseet.

Faremo, Grete (2011a): "Videreføringen av et alliansetilpasset innsatsforsvar – er det basert på forutsetninger som holder?" Innledning ved Sikkerhetspolitisk LTP-seminar i regi av IFS. 17. oktober 2011. URL:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/taler_artikler/ministeren/taler-og-artikler-av-forsvarsminister-gr/2011/videreforingen-av-et-alliansetilpasset-i.html?id=660736 [Lesedato 25.07.12]

Faremo, Grete (2011b): "FN leverer". Kronikk i *Dagbladet*. 27. august 2012. URL:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/taler_artikler/ministeren/taler-og-artikler-av-forsvarsminister-gr/2011/fn-leverer.html?id=653517 [Lesedato 25.07.12]

Fermann, Gunnar (2007): "Utenrikspolitiske målsettinger og virkemidler". I: *Anarki, makt og normer. Innføring i internasjonal politikk*. Jon Hovi og Raino Malnes (red.). Oslo: Abstrakt forlag.

FNs Department of Peacekeeping Operations (2012): "Current Peacekeeping Operations". URL: <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/current.shtml> [Lesedato 28.09.12]

Forsvaret (2012a): *Med Norge – for fred. 1945 – 2012. Norsk deltakelse i internasjonale militære operasjoner*. Forsvarets veteranstjeneste.

Forsvaret (2012b): "Norsk bidrag i Tsjad". URL:

<http://forsvaret.no/operasjoner/tidligere/tsjad/Sider/default.aspx> [Lesedato 23.09.12]

Forsvaret (2012c): "Pågående operasjoner i utlandet". URL:

<http://forsvaret.no/operasjoner/internasjonalt/Sider/default.aspx> [Lesedato 04.10.12]

Forsvarsdepartementet (2011a): "Norge støtter FN-vedtak om Libya". Pressemelding. 18. mars 2011. URL:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/presSESenter/pressemeldinger/2011/norge-stotter-fn-vedtak-om-libya.html?id=636205> [Lesedato 29.07.12]

Forsvarsdepartementet (2011b): "Forsvarsministerens redegjørelse for Stortinget 9. mai". Stortinget. 09.05.2011. URL:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/taler_artikler/ministeren/taler-og-artikler-av-forsvarsminister-gr/2011/forsvarsministerens-redegjorelse-for-sto.html?id=642484

[Lesedato 25.07.12]

George, Alexander L. og Andrew Bennett (2005): *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge: MIT Press.

Gerring, John (2007): *Case Study Research. Principles and Practices*. New York: Cambridge University Press.

Græger, Nina og Halvard Leira (2005): "Norwegian strategic culture after world war II: from a local to a global perspective". *Cooperation and Conflict*, 40 (1): 45-66.

Græger, Nina (2009a): "Norges sikkerhetspolitiske instrumenter – utfordringer og muligheter". I: *Nye utfordringer for europeisk sikkerhetspolitikk. Aktører, instrumenter og operasjoner*. Pernille Rieker og Walter Carlsnaes (red.). Oslo: Universitetsforlaget.

Græger, Nina (2009b): "NATO og norsk sikkerhets- og forsvarspolitik". I: *NATO at 60: Challenges Ahead – Implications for Norway. Conference Proceedings from the 10th Military Seminar*. Håkan Edström (red.). Oslo: NUPI.

Græger, Nina og Kristin M. Haugevik (2009): *The revival of Atlanticism in NATO? Changing security identities in Britain, Norway and Denmark*. Rapport til Forsvarsdepartementet. Oslo: NUPI.

Græger, Nina (2011): *Norge mellom NATO, USA og EU*. Kortinfo, nr. 2. Den Norske Atlanterhavskomiteé.

Heier, Tormod (2006): *Influence and Marginalisation. Norway's Adaption to US Transformation Efforts in NATO, 1998-2004*. Doktorgradsavhandling. Institutt for statsvitenskap. Oslo: Universitetet i Oslo.

Hellevik, Ottar (2002): *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.

Helseth, Einar D. (2007): *Norsk deltagelse i out-of-area operasjoner. Verdistryrt eller realisme?* Hovedoppgave. Institutt for statsvitenskap. Oslo: Universitetet i Oslo.

Hermansson, Håkon (2010): *Studie av norsk legitimeringsargumentasjon for deltakelse i NATO "Out-of-Area" operasjoner*. Masteroppgave. Institutt for sosiologi og statsvitenskap. Trondheim: Trondheim NTNU.

King, Gary, Robert Keohane og Sidney Verba (1994): *Designing Social Inquiry. Scientific Inference in Qualitative Research*. Princeton: Princeton University Press.

Kjelstadli, Knut (1992): *Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kongelig resolusjon (2011): "Fullmakt til deltakelse med norske militære bidrag i operasjoner til gjennomføring av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1973 (2011)". 23.03.2011. URL: http://www.regjeringen.no/upload/FD/Temadokumenter/Libya-deltakelse_kgl-res-23-3-2011.pdf [Lesedato: 28.09.2011]

Larsen, Leif (2011): "En ny sikkerhetspolitisk virkelighet". I: *Nytt landskap – nytt forsvar. Norsk militærmakt 1990-2010*. Tormod Heier (red.). Oslo: Abstrakt forlag.

Laugen, Torunn Haaland (2011): "Den norske militære profesjonsidentiteten: Kriger, hjemlandsforsvarer og statsansatt tjenestemann". I: *Krigerkultur i en fredsnasjon. Norsk militærprofesjon i endring*. Oslo: Abstrakt forlag.

Leira, Halvard, Axel Borchgrevink, Nina Græger, Arne Melchior, Eli Stamnes og Indra Øverland (2007): *Norske selvbilder og norsk utenrikspolitikk*. Halvard Leira (red.). Oslo: NUPI.

Leraand, Dag m.fl. (2012): *Intops. Norske soldater, internasjonale operasjoner. Politisk vilje, militær evne, personlig innsats. 1947 – 2012*. Forsvarsmuseets skrift nr. 9. Oslo: Forsvarsmuseet.

Matlary, Janne Haaland (2002): "Verdidiplomati – kilde til makt? En strategisk analyse av norsk utenrikspolitikk". Makt- og demokratiutredningens rapportserie, Rapport 46, august 2002.

Matlary, Janne Haaland (2009): "Kriger i kamuflasje? Profesjonen og politikken". I: *Krigerkultur i en fredsnasjon. Norsk militærprofesjon i endring*. Håkan Edström, Nils Terje Lunde og Janne Haaland Matlary (red.). Oslo: Abstrakt forlag.

Matlary, Janne Haaland (2012): "'Events, my dear boys, events' - strategiske krav til sikkerhetspolitikken". I: *Strategi. Mellom vitenskap, intuisjon og etikk*. Sverre Diesen (red.). Oslo: Universitetsforlaget.

Matlary, Janne Haaland: "NATO Burden-Sharing after Afghanistan". Upublisert manuskript.

Müller, Harald (2002): "Security Cooperation". I: *Handbook of International Relations*. Walter Carlsnaes, Thomas Risse og Beth A. Simmons (red.). London: SAGE Publications.

NATO (2011): "NATO and Libya – Operation Unified Protector". URL: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_71652.htm? [Lesedato: 28.09.2011]

NATO (2012): "NATO operations and missions". URL:
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52060.htm [Lesedato 04.10.12]

Nye Jr., Joseph S. (1990): *Bound to lead: The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books.

Oma, Ida Maria (2008): *Internasjonal militær deltakelse*. Masteroppgave. Institutt for statsvitenskap. Oslo: Universitetet i Oslo.

Ringsmose, Jens (2010): "NATO Burden-Sharing Redux: Continuity and Change after the Cold War". *Contemporary Security Policy*. Vol. 23, nr. 2, s. 319-338.

Rueschemeyer, Dietrich (2003): "Can One or a Few Cases Yield Theoretical Gains?" I: *Comparative Historical Analysis in the Social Sciences*. J. Mahoney og D. Rueschemeyer (red.). Cambridge: Cambridge University Press.

Ruggie, John G. (1998): "What Makes the World Hang Together? Neo-Utilitarianism and the Social Constructivist Challenge". *International Organization*, vol. 52, nr. 4, s. 855-885.

Saxi, Håkon Lunde (2010): "Norwegian and Danish defence policy. A comparative study of the post-Cold War era". *Defence and Security Studies*, nr. 1, 2010. Oslo: Institutt for forsvarsstudier.

Schjøllberg, Kai (1997): *Norsk sikkerhetspolitikk etter den kalde krigen – Avhengigheten av NATO*. Hovedoppgave. Institutt for statsvitenskap. Oslo: Universitetet i Oslo.

Skogan, John Kristen (2008): "Norske alliansetradisjoner". I: *Norge og alliansene – gamle tradisjoner, nytt spillerom*. Iver B. Neumann (red.). Oslo: NUPI.

Skogan, John Kristen (2009): "Norge og europeiske sikkerhetspolitiske aktører". I: *Nye utfordringer for europeisk sikkerhetspolitikk. Aktører, instrumenter og operasjoner*. Pernille Rieker og Walter Carlsnaes (red.). Oslo: Universitetsforlaget.

Skogrand, Kjetil og Rolf Tamnes (2001): *Fryktens likevekt. Atombomben, Norge og verden*. Oslo: Tiden norske forlag.

Skogrand, Kjetil (2008): "Allianser i alliansen, 1949-1989". I: *Selvstendig og beskyttet. Det stormaktsgaranterte Norge fra Krimkrigen til NATO*. Roald Berg (red.). Bergen: Fagbokforlaget.

Snyder, Glenn H. (1984): *The Security Dilemma in Alliance Politics*, World Politics, vol. 36, nr. 4.

Snyder, Glenn H. (1997): *Alliance Politics*. Itacha og London: Cornell University Press.

Statsministerens kontor (2011a): "Norge tilbyr militære bidrag". Pressemelding nr. 52/11. 19. mars 2011. URL:
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/presSESenter/pressemeldinger/2011/libya2.html?id=636259> [Lesedato 29.07.12]

Statsministerens kontor (2011b): "Norge med i operasjoner i Libya". Pressemelding nr. 53/11. 23. mars 2011. URL:
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/presSESenter/pressemeldinger/2011/norge-med-i-operasjoner-i-libya.html?id=636399> [Lesedato 29.07.12]

Statsministerens kontor (2011c): "Redegjørelse om norsk oppfølging av FNs sikkerhetsrådsresolusjoner 1970 og 1973". Stortinget. 29. mars 2011. URL:
http://www.regjeringen.no/nb/dep/smk/aktuelt/taler_og_artikler/statsministeren/statsminister_jens_stoltenberg/2011/redegjorelse-om-norges-deltagelse-i-mili.html?id=636947
[Lesedato 25.07.12]

Stortingsmelding nr. 15 (2008-2009): "Interesser, ansvar og muligheter. Hovedlinjer i norsk utenrikspolitikk". Det kongelige utenriksdepartement.

Støre, Jonas Gahr (2011a): "Regjeringen og Libya". Artikkel i *Aftenposten*. 28. april 2011.

URL:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/utenriksministeren/2011/regjeringen_libya.html?id=641520 [Lesedato 25.07.12]

Støre, Jonas Gahr (2011b): "Redegjørelse om situasjonen i Libya og norsk innsats".

Stortinget. 9. mai 2011. URL:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/utenriksministeren/2011/libya_stortinget.html?id=642453 [Lesedato 25.07.12]

Støre, Jonas Gahr (2011c): "Godhet og realisme". Artikkel i *Dagbladet*. 6. mai 2011. URL:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/utenriksministeren/2011/godhet_realisme.html?id=642441 [Lesedato 25.07.12]

Støre, Jonas Gahr (2012a): "Suverenitet, stabilitet og samarbeid. Norsk Sikkerhetspolitikk i en brytningstid". Sikkerhetspolitisk linjetale. 16. mai 2012. Oslo. URL:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/utenriksministeren/2012/sikkerhetspolitikk_uio.html?id=682517 [Lesedato 26.07.12]

Støre, Jonas Gahr (2012b): "Svar på interpellasjon om NATOs toppmøte i Chicago".

Stortinget. 15. mai 2012. URL:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/utenriksministeren/2012/svar_chicago.html?id=682478 [Lesedato 25.07.12]

Støre, Jonas Gahr (2012c): "Utenrikspolitisk redegjørelse februar 2012". Stortinget. 14. februar 2012. URL:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/utenriksministeren/2012/upol_1202.html?id=672235 [Lesedato 25.07.12]

Støre, Jonas Gahr (2012d): "Er FN viktig for oss?" Debattmøte om FN. Universitetet i Tromsø. 28. mars 2012. URL:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/utenriksministeren/2012/fn_viktig_for_oss.html?id=677311 [Lesedato 25.07.12]

Tamnes, Rolf (1997): *Oljealder. 1965 – 1995*. Norsk utenrikspolitikk historie, bind 6. Oslo: Universitetsforlaget.

Utenriksdepartementet (udatert): "Identitet, interesser og verdier i utenrikspolitikken". URL: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/refleks/identitet.html?id=478913> [Lesedato 26.07.12]

Washington-traktaten – NATO (22.08.2012). I: *Store norske leksikon*. URL: <http://snl.no/Washington-traktaten/NATO> [Lesedato 10.10.12]

Yin, Robert K. (2003): *Case Study Research: Design and Methods*. London: Sage Publications.

Østerud, Øyvind (2007): *Statsvitenskap. Innføring i politisk analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.

Østerud, Øyvind (2008): "Stormaktsgaranti og sikkerhetstrusler etter den kalde krigen". I: *Selvstendig og beskyttet. Det stormaktsgaranterte Norge fra Krimkrigen til NATO*. Roald Berg (red.). Bergen: Fagbokforlaget.